

Hyökkäysmatkoja Pohjanmaalla

**Kommunistien kulttuuritoiminta ja sen kautta rakentuva vallankäyttö
Etsivä Keskuspoliisin Vaasan alaosaston alueella vuosina 1923 - 1930**

Riina Mäkelälampi

Pro Gradu-tutkielma

Suomen historia

Historian ja etnologian laitos

Jyväskylän yliopisto

Kesäkuu 2011

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Mäkelälampi Riina Anneli	
Työn nimi – Title Hyökkäysmatkoja Pohjanmaalla: Kommunistien kulttuuritoiminta ja sen kautta rakentuva vallankäyttö Etsivän Keskuspoliisin Vaasan alaostaston alueella vuosina 1923 – 1930.	
Oppiaine – Subject Suomen historia	Työn laji – Level Pro gradu - tutkielma
Aika – Month and year Kesäkuu 2011	Sivumäärä – Number of pages 85 + 7 liitettä
Tiivistelmä – Abstract <p>Suomalaista kommunismia 1920-luvulla on tutkittu laajalti, mutta vähemmän kulttuuritoiminnan osalta. Lisäksi Pohjanmaa alueena on lähes jäänyt tutkimuskentän ulkopuolelle. Pohjanmaa on mielletty valkoisten alueeksi sisällissodan vaikutuksesta. Tutkimus on mikrohistoriallinen esitys Etsivän Keskuspoliisin Vaasan alaostastolla toimineiden kommunististen yhdistysten ja järjestöjen kulttuuritoiminnasta. Miten yhdistykset tuottivat kulttuuria ja käyttivät sitä vallanhaltuunotossa aikana, jolloin kommunismi oli Suomessa kiellettyä? Kulttuuritoiminta oli julkista, mikä tekee siitä poikkeuksellisen kommunistien maanalaiseen toimintaan nähden. Kulttuuritoimintaan kuuluvat iltamat, retket ja hyökkäysmatkat, harjoituslehdet, näytelmät, runot ja juhlat, kuten vappu ja jouluku. Tarkastelun kohteena ovat ideologian omaksuminen ja yhteisön muodostuminen kulttuuritoiminnan kautta. Tutkimusmetodeina käytetään diskurssianalyysia, kvalitatiivista sisältöanalyysia ja muistitietotutkimusta. Diskurssianalyysia sovelletaan Kansan arkistossa oleviin järjestöjen harjoituslehtiin, jotka muodostavat tutkimuksen tärkeimmän lähdeaineiston. Kvalitatiivista sisältöanalyysia käytetään Kansallisarkistossa säilytettäviin Etsivän Keskuspoliisin Vaasan alaostaston lähettämiin tilannekatsauksiin ja SKP:n toimintaa käsitteleviin asiamappeihin. Vertailevana lähdeaineistona käytetään haastatteluja, jotka ovat muistitietotutkimusta. Kommunismin ideologiaan kuului vahva yhteisöllisyys ja itsekasvatus. Harjoituslehdet toimivat ideologisten oppien välittäjinä ja ohjaajina oikeanlaiseen itsekasvatukseen, johon kuuluivat muun muassa raittiit elämäntavat, kehitys alistuvasta työläisestä luokkataistelun jäseneksi ja kristillisestä perinteestä irrottautuminen. Kristillinen perinne murrettiin juhlilla, kuten Marianpäivällä, jossa kiellettiin jumalallinen luonnonjärjestys. Kulttuuritoiminta ei pystynyt irrottamaan jäseniään lopullisesti kristillisestä traditiosta, sillä esimerkiksi kirkosta eroamiset jäivät pääosin vähäisiksi ja joulukuun kuuluvista lahjoista pidettiin kiinni. Pohjanmaan kommunistit omaksuivat joka tapauksessa vahvan sosialistisen diskurssin, jonka päätavoitteena oli valmistautuminen vallankumoukseen. Valmistautumista kehitettiin opintopiireillä ja -päivillä, ohjelmallisilla iltamilla, itseopiskelulla ja fyysisen kunnan ylläpitämisellä, joita varten kulttuuri- ja urheilutoiminta pidettiin vilkkaana. Yhteisöllisyyttä rakennettiin maaseudun ja kaupunkien verkostoitumisella juhlien kautta. Symbolit olivat voimakkaita vallanvälineitä, joita Etsivä Keskuspoliisi valvoi poliittisen toiminnan ohella. Runoissa, näytelmissä ja poliittisissa esseissä esiintyvä symboliikka tuli osaksi ryhmää, jonka leviämistä Etsivä Keskuspoliisi ei voinut rajoittaa ennen 1920-luvun loppua, jolloin kulttuurikin määriteltiin valtionpetoksellisen toiminnan valmisteluksi. Pohjanmaan kommunistit kävivät lisäksi sisäistä valtataistelua yhteisön mentaliteeteista. Harjoituslehdet toimivat foorumina naisten puheelle, jossa asetettiin sosialistisen diskurssin valta-asetelma miehen ja naisen välille. Samoin nuorten harjoituslehdissä käytiin kamppailua sukupolvien välisestä vallankäytöstä.</p>	
Asiasanat – Keywords kommunismi, Pohjanmaa, 1920-luku, kulttuuritoiminta, harjoituslehdet	
Säilytyspaikka – Depository Historian ja etnologian laitos, Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto	1
1.1. Suomalainen kommunismi tutkimuskohteena	1
1.2. Pohjanmaa tutkimuskohteena	4
1.3. Tutkimusongelma	7
1.4. Lähdeaineisto ja tutkimusmenetelmät	10
1.4.1. Aikalaislähteet	10
1.4.2. Haastattelut	16
1.5. Tutkimuskirjallisuus	18
2. Kommunismi Pohjanmaalla	19
2.1. Jäsenmäärät vs. toimijat	19
2.2. SKP:n maanalainen organisaatio	25
3. Kirjallinen kulttuuri – lehdet	27
3.1. Työväenliikkeen kirjoittava perinne	27
3.2. Proletaari	31
3.3. Etuvartio	31
3.4. Torpedo	31
3.5. Punainen Nuoriso	32
4. Ilmaisutaiteen kulttuuri	32
4.1. Runot	32
4.2. Mölyköörit ja muut esitykset	35
5. Verkostoituminen kulttuurin kautta	37
5.1. Samaistuminen primääriyhteisöön	37
5.2. Juhlat	38
5.3. Matkat	45
5.4. Kirjeenvaihto	47

6. Poliittinen kulttuurissa	53
6.1. Itsekasvatus – SKP:n toiveet ja tavoitteet	53
6.2. Illegaali kulttuurissa – kirjallisuus, lentolehdet, kokoukset	54
6.3. Joukkovoimaa laillisen vallankäyttäjän uhmaamiseksi	56
6.4. Etsivä Keskuspoliisi vallan vahtikoirana	59
7. Kulttuurin monet merkitykset	61
7.1. Yhteisöllisyyden vaaliminen – kansanomaisen diskurssi	61
7.2. Opiskelu yksilön kehityksessä – valistusdiskurssi.....	66
7.3. Uhmaa vallitsevia sukupuoli- ja sukupolvirajoja vastaan – modernidiskurssi ...	69
8. Kulttuuri yhteisön mentaliteettien luojana ja kommunistisen ideologian iskostajana	76
9. Lähdeluettelo	79
LIITTEET	86

1. Johdanto

1.1. Suomalainen kommunismi tutkimuskohteena

Vuonna 1918 käydyin sisällissodan jälkeen äärivasemmistolaista toimintaa rajoitettiin. Kun sosiaalidemokraatit omaksuivat parlamentaariset taistelukeinot, kommunistit pitivät yllä vallankumouksellista tavoitettaan. Suomen kommunistinen puolue (SKP) perustettiin rajan takana Moskovassa elo-syyskuussa vuonna 1918. Sieltä se pyrki ohjeistamaan toimintaa Suomessa. Lisäksi kommunisteilla oli laillinen Suomen sosialistinen työväenpuolue (SSTP), jonka kautta eduskuntaan pääsi kommunisteina pidettyjä. Se oli perustettu vuonna 1920. Niin sanotuissa Kallion leikkauksissa pidätettiin SSTP:ssä toimineita kommunisteja, joista myöhemmin oikeudessa tuomittiin 189¹. Pidätykset oli ajoitettu tietoisesti, sillä Saksassa oli kapinahenkistä liikehdintää, jonka pelättiin siirtyvän Suomeen². SSTP lakkautettiin lopullisesti vuonna 1924 ja vanavedessä kuihtui sen poliittinen lehdistö³. Lehdistön uudelleenaktivoituminen oli hankalaa, koska omaa painopaikkaa ei enää ollut ja muut painotalot pelkäsivät syytteitä kommunistien avustamisesta⁴.

Koska SSTP oli lakkautettu ja sen toimijoita vangittu, ei katsottu järkeväksi perustaa uutta puoluetta. Tästä oli erimielisyyttä puolueessa, mutta lopulta SKP:n johto ei ollut kiinnostunut julkisen puolueen perustamisesta, koska sitä ei katsottu vallankumoukselliseksi toimintamuodoksi.⁵ SSTP:n jälkeen kommunisteilla oli peitejärjestönä Sosialistinen työväen ja pienviljelijäin vaaliliitto (STPV), joka perustettiin vuonna 1924⁶. Se ei ollut varsinainen puolue, mutta sen tarkoitus oli vaikuttaa vaalilyön kautta.

Koska uutta peitepuoluetta ei perustettu, kommunistisen toiminnan muodoiksi jäivät paikalliset järjestöt. Suomen puolella toiminta tapahtui erilaisten työväen-, opinto- ja harrasteyhdistysten nimissä. Näitä yhdistyksiä tuli ja meni, sillä kulttuurinenkin toiminta oli kriminalisoitu laissa, sillä termi poliittinen ymmärrettiin rikoksessa jopa taiteen

¹ Lackman 1994, 38; Saarela 1996, 356.

² Lackman 2009, 217. Tästä hengestä on viitteitä mm. Torpedo-lehdessä. KA 1C VSNS Torpedo 28.11.1923 'Onko maailman vallankumous kuollut?'

³ Saarela 1996, 311-312; Saarela 2002, 18.

⁴ Saarela 2008, 35-36.

⁵ Saarela 2008, 107.

⁶ Saarela 2002, 19.

keinoin tapahtuvaksi yritykseksi vaikuttaa⁷. Kommunistien toimintaa pyrki rajoittamaan ja paljastamaan valtion turvallisuushkiin erikoistunut Etsivä Keskuspoliisi (EK)⁸, joka on nykyisen Suojelupoliisin edeltäjä. Etsivää Keskuspoliisia johdettiin Helsingistä ja sillä oli alaosastoja, jotka raportoivat alueensa tapahtumista esimiehelleen⁹.

SKP toimi maanalaisena seitsemässä piirissä. Sillä oli piirikomiteoita, joiden alle asettuivat paikalliskomiteat ja kaupunkikomiteat sekä solut, joihin kuuluivat varsinaisesti puolueen jäseneksi liittyneet. Piirikomitean alle saattoi tarpeen vaatiessa muodostua alapiirikomitea, kuten Pietarsaareen. Sellainen perustettiin, jos piirikomitea ei kyennyt yksin huolehtimaan paikallis- ja kaupunkikomiteoista. Solut olivat hajanaisia ja yhden solun paljastuessa yhteydet muihin soluihin saattoivat katketa. Solut saattoivat toimia pienimmillään vain kahden hengen voimalla.¹⁰ Näin ollen varsinainen maanalainen toiminta saattoi olla ajoittain jäissä. 1920- ja 1930-luvuilla Suomessa oli pelko kaikenlaisesta kommunistisesta toiminnasta: uhkana oli uuden vallankumouksen alkaminen ja leviäminen suuriin joukkoihin¹¹.

Suhtautuminen kommunismiin koveni yhä 1920-luvun kuluessa, kun poliittinen oikeisto sai omia äärimuotojaan, kuten Lapuan liikkeen. Konkreettisenä osoituksena kovenevista otteista ovat vuonna 1930 voimaantulleet niin sanotut kommunistilait¹². Kommunistiseksi määriteltävissä oleva toiminta oli lain nojalla lakkautettavissa sekä heidän omaisuutensa takavarikoitavissa, mikä johti muun muassa työväentalojen sulkemisiin.¹³ Tämä ei tarkoittanut kommunistisen toiminnan totaalista jähmettymistä¹⁴, mutta julkiselta toiminnalta vietiin konkreettinen tila.

Toimintaa olisi voinut jatkaa maanalaisena eli liittyä virallisen puolueen soluihin, mutta Tauno Saarela toteaa, ettei puolueen maanalainen toiminta houkuttanut kaikkia lakkautetuissa järjestöissä toimineita. Nämä yrittivät joko toimia toisissa julkisissa

⁷ Kekkonen 1996, 188.

⁸ Lackman 1994, 22..

⁹ Lackman 1994, 22-24.

¹⁰ Norrena 1993, 247.

¹¹ Esim. Siltala 1985, 33.

¹² Krekola 2003, 36.

¹³ Esim. Huttula 2000.

¹⁴ Itse asiassa SKP:n jäsenmäärä nousi ja lehtiä ilmestyi edelleen. Saarela 2002, 47.

järjestöissä tai vastaavasti jättäytyivät pois poliittisesta toiminnasta.¹⁵ Ulla Aatsinki toteaa julkisen toiminnan olleen työväenliikkeen vanha tapa, johon aktiiviset toimijat lähtivät mukaan¹⁶. Sekä traditio että ero suomalaisen kommunismin ja ”tyypillisen” kommunismin välillä korostuu. Tyypillisellä tässä viitataan oletukseen, että kommunistit ovat homogeeninen Neuvostoliitosta johdettu ryhmä, joka toimi täysin SKP:n päätöslauselmien mukaisesti¹⁷.

Tässä työssä kommunismin määrittely on Tauno Saarelalta lainattu. Tauno Saarela on määritellyt termin suomalaisen kommunismin. Saarelan mukaan suomalainen kommunismi on poliittinen ilmiö, joka asettuu SDP:n vasemmalle puolelle. Sen organisaatioon kuuluvat SKP, SSTP sekä nais- ja nuorisjärjestöt. Organisaation lisäksi Saarela liittyy siihen kaikki niiden piirissä esiintyneet ajattelu-, toiminta- ja organisoitumistavat. Saarela perustelee termin käyttöä sillä, että ”sen avulla on mahdollista tarkastella koko ilmiötä – se yhdistää suomalaisen porvariston ja sosiaalidemokraattien tulkinnat mutta myös tarkasteltavan ryhmän tai tarkasteltavien henkilöiden omat käsitykset itsestään.”¹⁸ ja lisäksi se on ”hyvä ilmaus, kun tutkitaan kahdessa maassa vaikuttanutta liikettä kokonaisuutena.”¹⁹ Saarela pitää suomalaista kommunismia aikalaisterminä, mutta kieltää tuolloin siihen liitetyn homogeenisuuden. ”Liike ei täysin samastunut bolshevikkeihin tai Kommunistiseen internationaaliin vaan toiminta Suomessa ja suomalaisen työväenliikkeen perinne loivat sen kannanottoihin ja toimintaan omaleimaisuutta. - - Vaikka käytän yhtä termiä kuvaamaan liikettä, en suinkaan väitä, että se olisi ollut yhtenäinen. - - suomalaisen kommunismin piirissä on monenlaisia ajatuksia, jotka paljolti riippuivat esittäjän paikasta ja asemasta.”²⁰

Aatsingin lainauksessa puhutaan aktiivisista toimijoista. Yhdessä tekeminen ja oleminen kuuluivat työväenliikkeen toimintaan, johon kuuluivat esimerkiksi iltamat, kävely- ja hiihtoretket, vaalityö ja rahankeruu²¹. Näistä vain vaalityö on yksipuolisesti poliittista toimintaa – muissa toiminta itsessään tai sen kohde (kuten hyväntekeväisyyskeräys) voi

¹⁵ Saarela 2002, 47.

¹⁶ Aatsinki 2003, 63.

¹⁷ Saarela 1996, 16.

¹⁸ Saarela 1996, 15-16.

¹⁹ Saarela 2008, 22.

²⁰ Saarela 2008, 22.

²¹ Salmi-Niklander 2004, 66.

olla yhteisöllisesti merkittävää kulttuuria. Soluun sulkeutuminen ja siellä uinuminen eivät tukeneet mielikuvaa, jonka moni järjestöissä toiminut kommunisti oli omaksunut. Kun puolueeseen kuulumisen ei ollut edellytys toimintaan osallistumiselle,²² julkisen toiminnan rajoittaminen ei aiheuttanut ryntäystä SKP:n puolerekisteriin.

Jo kommunistilakeja edeltänyt aika oli haasteellista kommunisteille. 1920- ja 1930-lukujen taitteessa kommunisteiksi leimattuja henkilöitä oli paljon vankilassa. Vuodesta 1928 alkaen tapahtui yhä enemmän niin sanottuja paloja, kun SKP:n Suomen organisaatio kärsi paljastuksista. Etsivälle Keskuspoliisille Jalmari Rasin pidättäminen vuonna 1928 oli työvoitto, koska Rasi kertoi kaikki tietonsa ja edesauttoi kiinniottoja²³. Tunnettujen kommunistien Kullervo Mannerin ja Hanna Malmin kirjeenvaihtoa päätyi vuonna 1929 etsivien käsiin²⁴, mikä osaltaan viimeisteli tuhoa.

Tutkimukseni kohdistuu alueellisesti Pohjanmaalle, jossa kommunistien toiminta myös kärsi paljastuksista. Esimerkiksi Etsivän Keskuspoliisin asiamapeista käy ilmi SKP:n koko organisaation paljastuneen Vaasan läänissä ja heinäkuussa 1930 EK oli saanut haltuunsa Vaasan piirikomitean salaisen arkiston²⁵. Asiakirjoissa ei tosin mainita, miten aineisto on päätynyt Etsivän Keskuspoliisin haltuun. Vaihtoehtoina ovat kotietsinnät tai soluttautujien käyttö.

1.2. Pohjanmaa tutkimuskohteena

Kärjistäen voisi todeta Pohjanmaan olevan niin sanotun valkoisen Suomen aluetta. Valkoinen Suomi²⁶ on termi, jota käytetään itsenäisestä Suomesta vuosina 1918 – 1944. Samankaltainen termi olisi ensimmäisen tasavallan Suomi, mitä seurasi toisen tasavallan aika 1944 päättyneen jatkosodan jälkeen. Perustelu tällaiselle luokittelulle on sisällissodan historiassa: Pohjanmaa oli valkoisten ydinaluetta, joka päätyi varsin nopeasti heidän haltuun. Vaasa toimi tilapäisenä pääkaupunkina, kun senaatti pakeni sinne sodan aikana.²⁷ ”Valkoisuudelle” on luonnollisia selityksiä, sillä Vaasan läänissä oli keskimääräistä vähemmän vuokratilajelijöitä koko maahan nähden. Toisekseen alueen

²² Ks. LIITE 5. Myös aineistona käyttämässäni haastattelussa käy ilmi, että eräs haastatelluista liittyi puolueeseen vasta jatkosodan päätyttyä, vaikka oli osallistunut toimintaan ja istunut vankilassakin 30-luvulla.. VT haastateltu 1994, mies, s. 4.12.1910.

²³ Lackman 2007, 203-205, 223.

²⁴ Lackman 2007, 212.

²⁵ VA EKV I amp III C7a.

²⁶ Hentilä 2009, 143.

²⁷ Hoppu 2009, 93-94.

varsinaisia teollisuuskaupunkeja oli lähinnä vain rannikolla, esimerkiksi Vaasa ja Kokkola. Pohjanmaa oli vahvaa itsenäisten talollisten aluetta.²⁸

Alueen oletettu valkoisuus eli oikeistolaisuuteen painottuva suuntaus herätti mielenkiintoa, sillä tiedän oman sukhistorian kautta kommunisteja olleen. Olen sukua kolmannessa polvessa 1920- ja 1930- luvuilla toimineelle kommunistille, Juho Gideon Hakalalle, jonka haastattelua tässäkin työssä hyödynnän. Tuon haastattelun kautta sain aikoinaan idean kollokviotyöhöni, jossa edellä mainitun haastattelun lisäksi käytin Vaasan Työväenmuseossa säilytettäviä aineistoja.

Juuri 1920- ja 1930- luvut ovat mielestäni innostavia ajanjaksoja, koska kommunisti ei julkisesti voinut olla (sen tunnustaminen vei vankilaan) ja toisaalta Pohjanmaalla toimi vahvoja vastaliikkeitä, kuten suojeluskunnat, Lapuan liike ja Isänmaallinen Kansallisuusliike (IKL). Toki näillä järjestöillä oli muuallakin toimintaa. Nämä oikeistolaiset järjestöt ovat jääneet elämään mielikuviin Pohjanmaasta. Kun olen kertonut vieraille ihmisille tutkimusaiheestani, yleensä ensimmäinen kysymys on ollut ”Eikö se ollut valkoisten aluetta?” tai kommenttia on seurannut hymähdys ”Eihän siellä ollut kommunisteja!”. Koen mielekkääksi tutkia aihetta, joka on jäänyt yleisessä tietoudessa varjoon. Olen kiinnostunut marginaaliseksi jääneistä aiheista, joita voi tutkia vastatiedon kautta. Vastatieto raivaa tilaa vaihtoehdoille, unohdetuille ja syrjään sysätyille käsityksille haastamalla virallisena pidetyn tiedon²⁹.

Pohjanmaan kommunisteja ei ole tutkittu kovin paljon. Aikaisempaa tutkimusta on tehnyt esimerkiksi Leevi Norrena. Teoksessaan *Talonpoika, pohjalainen – ja punainen* (1993) Norrena hahmottaa Järviseuksi määritellyn alueen kommunistista toimintaa illegaalilla ajalla. Pohjanmaan Järviseuutuun kuuluvat muun muassa Vimpeli, Lappajärvi, Evijärvi ja Alajärvi³⁰. Ne ovat olleet tunnettuja ”punaisuudestaan” ja teos siten täydentää yleiskuvaa kommunismista Pohjanmaalla. Toni Viljanmaa on tehnyt Tampereen yliopistossa pro gradu-tutkielma *Teuvan kommunistien toiminnasta*³¹.

Norrenan teos ja Viljanmaan pro gradu-tutkielma painottavat talonpoikaista kommunismia, kun omassa tutkimuksessani en juuri tutki kommunistien sosio-ekonomista taustaa.

²⁸ Norrena 1993, 146-148.

²⁹ Peltonen 2009, 17.

³⁰ Norrena 1993, 39, 50-51.

³¹ Viljanmaa 2002.

Mainittakoon, että tutkimusalueeni poikkeaa Norrenan tutkimuksesta. Esimerkiksi Vaasa oli teollisuuskaupunki, jossa monet työväenyhdistykset pitivät majaa Palosaarella. Palosaari on kaupunginosa, joka työläisten keskuudessa tunnettiin paremmin nimellä Präntö³² ja jossa muun muassa oli keskeinen työväentalo Taisto³³. Präntö oli monien työläisten kotipaikka, koska sinne oli keskittynyt teollisuutta, kuten Vaasan Puuvillatehdas. Se sijaitsee keskustan läheisyydessä ja vain Palosaaren silta erottaa ne toisistaan. Monen aikalaisen kuvauksissa Präntö olikin oma maailmansa.³⁴

Mainittuihin tutkimuksiin verrattuna omani on alueellisesti värikkäämpi, koska siihen kuuluu sekä teollistunutta aluetta että maaseutua (muut paikkakunnat kuin Vaasa, Ykspihlaja ja Pietarsaari). Viljanmaan tutkielma on sikäli lähellä, että Teuva kuuluu tutkimuskohteena olevaan alueeseen. Tapio Huttula (2000) on tutkinut työväentalojen sulkemisia Pohjanmaalla ja niin sanotun Lapuan lain aikaa vuonna 1930. Yksikään näistä teoksista ei painota kulttuurisen toiminnan rakenteita, vaikka Huttulan teoksessa käsitellään kulttuuristen tilojen menetystä.

Pohjanmaa käsitteenä on omalla tavallaan häilyvä, sillä se jaetaan osiin (Etelä-, Keski-, Pohjois-Pohjanmaa sekä varsinainen Pohjanmaa). Pohjanmaa voidaan käsittää sekä pienemmäksi alueeksi että yleisnimikkeeksi koko maantieteelliselle alueelle. Tutkimus kohdentuu lähinnä Vaasaan, joka on varsinaisen Pohjanmaan osa. Vaasa toimii eräänlaisena ytimenä, josta hahmotetaan verkostoitumista muualle Pohjanmaalle, sillä Vaasassa oli useita eri järjestöjä ja toiminta koko ajan aktiivista (ei katkoksia).

Pohjamaa-termi on pääasiassa yleisellä tasolla käytettävä nimitys alueesta. En halua rajoittaa tutkimusta vain Vaasan kaupunkiin, sillä olen kiinnostunut kulttuurista yhteisöllisyyden muodostajana. Tätä perustelua tukee tutkimusaineistoni. Käytän kommunistien tekemiä harjoituslehtiä, joista muun muassa Punainen Nuorisio on selkeästi suunnattu koko Etelä-Pohjanmaan käyttöön, vaikka sen toimituspaikka ja vastaavat toimittajat olivat Vaasassa. Myös mölyköörit ynnä muut iltamatoimet suunnattiin ajoittain ulkopaikkakunnille tai vastaavasti odotettiin vieraita oman talon iltamiin.

³² Tulee ruotsin Brändö-nimestä. Mm. Suomalainen 2002, 8-9.

³³ Esim. Paassola 2000, 70-172; Ehrström 2010, 307.

³⁴ Ehrström 2010, 213-220; 332; 356-358.

Etsivän Keskuspoliisin Vaasan alaosa käsitte laajan alueen, joka ulottui jopa nykyisen Keski-Suomen puolelle³⁵. Vaikka EK:n Vaasan alaosaon vastuualue oli laaja, varsinaista henkilökuntaa sillä oli niukasti³⁶. Kommunistien itse tuottamassa aineistossa, joina käytän lehtiä ja haastatteluja, ei mainita näin laajalle alueelle suuntautuneesta toiminnasta. Toiminta pidättäytyy Vaasan välittömässä läheisyydessä, joista esimerkkeinä voi mainita Laihian tai Tervajoen (20 – 30 km etäisyydellä). On toki muistettava matkustustapojen erot nykyaikaan, mutta näiden paikkakuntien ja Vaasan välillä oli jo tuolloin junayhteys. Kaukaisimpia mainintoja ovat matkakertomukset Kaskisiin tai Pietarsaareen. Ensisijainen toiminta-alue on siis ollut Pohjanmaa ja Etelä-Pohjanmaan paikkakunnat, kuten Teuva, Jalasjärvi, Kurikka, Jurva, Koskenkorva, Seinäjoki, Peräseinäjoki. Norrenan tutkimalle Järvisseudulle toiminta ei ulottunut.

Pohjois-Pohjanmaa, johon kuuluvat esimerkiksi Raahe ja Oulu, jää tutkimuksen ulkopuolelle. Sekä kommunistien tuottaman että Etsivän Keskuspoliisin aineiston perusteella olen päättellyt, sen olleen Oulun Etsivän Keskuspoliisin aluetta eikä näin ollen sovi tutkimuksen alueelliseen rajaukseen.

1.3. Tutkimusongelma

Alueellisen erikoisuutensa lisäksi on esiteltävä muitakin tutkimuskysymyksiä. Tutkin julkisen toiminnan muotoja, kun suora poliittinen toiminta oli estetty lain puitteissa. Neuvostoliiton puolelta johdettu SKP ei lähtenyt enää parlamentaariseen vaikuttamiseen, joten suorasta kommunistisesta toiminnasta tuli maanalaista. Maanalaisen järjestön rakentaminen oli vaikeaa ja vaarallista, koska pelko pettureista oli aiheellinen. Joni Krekola viittaaakin ajatukseen, että aina joku petti³⁷. Näin ollen jäseneksi värväämiseen kului aikaa: ensin tunnusteltiin, onko henkilö luotettava ja kiinnostunut aatteesta, sen jälkeen tarjottiin ”ammattikirjallisuutta”, lupaavaa tapausta ehdotettiin jäseneksi ja vasta piiriorganisaation hyväksynnän jälkeen tämä otettiin jäseneksi.³⁸

Maanalaisen järjestön rakentaminen oli hidasta ja riskialtista. Julkista liikettä tarvittiin joukkojen löytämiseen, aktivoimiseen sekä vallankumoukseen valmistautumiseen. Sen

³⁵ Esim. mainintoja Jyväskylässä ja Vaajakoskella toimivista yhdistyksistä. VA EKV I alaosa. tk kansiot 1422 & 1423.

³⁶ Vaasan alaosaossa oli töissä vuonna 1923 7 henkilöä ja vuonna 1927 enää 3 henkilöä. Lackman 1994, 63.

³⁷ Krekola 2003, 49.

³⁸ Norrena 1993, 248.

vuoksi peiteltyillä (mutta kaikkien tiedossa olevilla) kommunistiyhdistyksillä on suuri poliittinen merkitys historiassa. Tässä julkisessa toiminnassa poliittinen verhottiin kulttuuriin. Käytän julkisesta toiminnasta nimitystä kulttuuritoiminta, kulttuurinen toiminta tai yksinkertaisesti kommunistien kulttuuri. Kulttuuri on olennainen osa määritelmää, sillä STPV oli julkinen peitejärjestö vaaleissa, mutta sen toiminta oli selkeästi poliittista.

Kulttuuritoiminnalla tarkoitan käytännössä yhdistysten tekemiä harjoituslehtiä, joiden sisältö vaihtelee poliittisista esseistä matkakertomuksiin, vitseihin ja runouteen. Lehtien lisäksi siihen sisältyy iltama- ja urheilutoimintaa. Otan osaksi kulttuuritoimintaa illegaalin kirjallisuuden ja lentolehtiset, joissa on selkeä poliittinen sekä kasvatuksellinen tavoite.

En ole niinkään kiinnostunut maanalaisesta organisaatiosta. Haluan tutkia avoimempaa yhteisöä, johon osallistui pysyvästi sitoutuneiden henkilöiden lisäksi satunnaisia ihmisiä (lehtien lukijoita, iltamiin osallistujia). Esimerkiksi Peter Ehrströmin teoksen 'Från bomull till kunskapsindustri' (2010) kommentteista käy ilmi haastatellun satunnainen osallistuminen työväentalo Taiston tapahtumiin:

”Jag gick in någon gång då det var dans. - - Man fick komma in fast man inte var med i föreningen.”³⁹”

Satunnaiset osallistujat jäävät lähteissäni persoonattomiksi, mutta lähdeaineiston perusteella pystyn selvittämään, miten sitoutunut, aktiivinen aines näki ja koki epävarmat toimijat. Millainen oli kulttuuria tuottava ja sitä kuluttava yhteisö? Oliko tuo yhteisö homogeeninen vai heterogeeninen? Oliko siinä sisäisiä ristiriitoja? Miten ristiriitoja mahdollisesti ratkottiin? Leevi Norrena puhuu kommunisteille ominaisesta demokraattisen sentralismin periaatteesta, jossa mielipiteitä saa esittää vapaasti, mutta tehtyihin päätöksiin tulee alistua⁴⁰. Kommunismi korostaa joukkovoimaa, jossa henkilökohtaiset käsitykset on hylättävä yhteisen hyvän edessä⁴¹. Tämän perusteella on mielenkiintoista analysoida aineistosta, missä määrin se noudattaa ideologisten doktriinien⁴² tuottamista ja mikä taas on yhteisön omaa. Myös sukupolvien ja sukupuolten

³⁹ Ehrström 2010, 308. Vapaa suomennos: ”Menin sinne muutaman kerran tansseihin. - - Sinne sai mennä, vaikka ei ollut yhdistyksessä mukana”.

⁴⁰ Norrena 1993, 241.

⁴¹ Esim. Norrena 1993, 252.

⁴² SKP:n asettamat tavoitteet ja vaatimukset vallankumoukseen valmistautumisesta. Esim. Norrena 1993, 240-241; Saarela 2008, 142-153.

väliset suhteet ovat tutkimuksen keskiössä. Aineistossani on sekä naisyhdistyksen että nuorisoseurojen lehtiä.

Miten kulttuuriin kuuluvia toimintamuotoja käytettiin? Kulttuuri oli julkista, näkyvää ja sosiaalista toimintaa, johon ujutettiin poliittista sisältöä. Miten paikalliset kommunistiryhmät ottivat osaa vallankäyttöön (symbolit, toiminnan oikeuttaminen, verkostoituminen)? Miten Etsivä Keskuspoliisi vastapuolen edustajana reagoi kulttuuriin sisältyviin valtapyrkimyksiin?

Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella yhteisön sisäisten mentaliteettien rakentumista sekä ideologian⁴³ osaa siinä. Ideologiset kysymykset ovat niitä, joita kommunistit pyrkivät ajamaan virallisesti. Mentaliteetit puolestaan eivät ole yhtä sitoutuneita ajan poliittis-historiallisiin tapahtumiin, vaan itse asiassa ne ovat saattaneet olla jopa liikkeen ideologialle vastakkaisia.⁴⁴ Mentaliteetit siis ovat eräänlaisia piilorakenteita, joita ei ilmaista yhtä suoraan kuin ideologisia tavoitteita.

Toisekseen tutkimus hahmottaa vallan haltuunottoa tai anastamista sukupuolten, sukupolvien ja yhteiskuntaryhmien välillä. Pohjana ovat vastakohtaparit: nainen – mies, nuoret – aikuiset, kokemattomuus – asiantuntijuus, oikeisto – vasemmisto. Tutkimus asettuu kulttuurihistorian ja mentaliteettihistorian välimaastoon, mutta siinä on aiheensa puolesta mukana poliittista historiaa.

Aikarajaukseni olen määritellyt vuosiin 1923 – 1930, sillä sekä alkua että loppua voidaan pitää eräänlaisina vedenjakajina. Vasemmiston jako maltilliseen Suomen Sosiaalidemokraattiseen puolueeseen (SDP) ja äärivasemmalla toimiviin kommunisteihin sinetöityi 20-luvun alussa ja kommunistit menettivät peitepuolueensa 1923 – 1924, kun SSTP:n toimijoita pidätettiin ja puolue lakkautettiin.⁴⁵ Näin toiminnan oli haettava uusia muotoja, joissa julkinen puolue ei ollut mahdollisuus. Kulttuurinen toiminta tarjosi hämäyksen, joka oli vastapuolen tiedossa, mutta jota ei toistaiseksi pystytty lain puitteissa estämään. Vastaavasti vuosi 1930 on toisenlainen raja, koska ”tuolloin suomalainen kommunismi menetti mahdollisuutensa ilmaista näkemyksiään julkisesti”⁴⁶ lainsäädännön

⁴³ Ideologialla viitataan SKP:n luomiin vaatimuksiin aatteen sisällöstä, toiminnasta sen eteen ja siihen kuuluvista säädöksistä, joista tunnetuin ehdoton alistuminen ylemmän tason päätöksiin. Esim. Norrena 1993, 240-241; Saarela 2008, 142-153.

⁴⁴ Salmi-Niklander 2004, 50.

⁴⁵ Saarela 2008, 27.

⁴⁶ Saarela 2008, 23.

myötä. Tämä kehitys oli alkanut jo muutama vuosi aiemmin lisääntyneillä pidätyksillä⁴⁷. Tutkimuksessa ei tarkastella mahdollista vankila-aikaa eikä siellä toimitettuja kommunistiseen perinteeseen kuuluvia tapahtumia⁴⁸, sillä se ei sopisi alueelliseen rajaukseen.

1.4. Lähdeaineisto ja tutkimusmenetelmät

*”Jokaisella lähteellä on jokin tehtävä ja tämä tehtävä määrää lähteen sisällön. Näin ajatellen jokainen lähde antaa tehtävänsä edellyttämällä tavalla ”vääristynyttä” tietoa. - Tutkijan tarvitsee vain kysyä ”mikä ketunhäntä kainalossa” lähde on laadittu”.*⁴⁹

Alkuperäislähteinä käytän Kansan arkiston (KA), Kansallisarkiston (VA) ja Vaasan Työväenmuseon (VT) aineistoja. Aineistossa on niin aikalaisten kirjoittamia raportteja, toimintakertomuksia, listoja ja pienyhteisön lehtiä kuin vuosikymmeniä myöhemmin tehtyjä haastatteluja. Sanomattakin on selvää, että historiantutkimus vaatii lähdekriittistä otetta, mikä omassa työssäni on varsin monipuolista lähteiden kirjavuuden takia. Sisäisessä lähdekritiikissä on muistettava arvioida niin aikalaislähteiden synty tarkoitus kuin haastattelujen tietoista hiljaisuutta tai tapahtuman ylikorostamista. Jorma Kalelalta otettu lainaus sopii hyvin tutkimuskysymykseeni vallankäytöstä osana kommunistien ja Etsivän Keskuspoliisin kirjoituksia. Löytämällä ”vääristyneet” tiedot tulevat esiin menetelmät ja retoriikka, jolla on haluttu oikeuttaa oma toiminta tai väheksyä vastustajaa. Lähdekriittisyys on myös avain tutkimustuloksiin.

Lähteet ovat toisiaan täydentäviä. Lehdet ovat syntyneet tietyille suljetulle yleisölle, kun puolestaan jälkikäteen tehtyjen haastattelujen yleisö on myös yhteisön ulkopuolella. Aikalaislähteiden aiheet ovat pieniä, toistuvia, yhteisöllisiä tapahtumia, kuten kuvauksia retkistä tai juhlista. Muistelukerronnassa painottuu suurten tapahtumien muistaminen.⁵⁰

1.4.1. Aikalaislähteet

Aikalaislähteitä ovat Kansan arkistossa säilytettävät sosialististen⁵¹ yhdistysten materiaalit, kuten lehdet ja toimintakertomukset, sekä Kansallisarkistosta löytyvät Etsivän

⁴⁷ Saarela 2008, 762-768.

⁴⁸ Esim. vapun vietosta Hämeenlinnan vankilassa. Savolainen 2000, 81-82.

⁴⁹ Kalela 2000, 93.

⁵⁰ Salmi-Niklander, 174.

⁵¹ Virallisissa nimissä on käytetty ’sosialistinen’- termiä, koska yhdistystä ei olisi voinut rekisteröidä kommunistisena.

Keskuspoliisin – Valtiollisen poliisin arkisto I (EKV I), josta olen poiminut käyttöön Vaasan alaosaston tilannekatsaukset (alaos. tk) vuosilta 1925 – 1930 ja asiamappeja (amp) SKP:n toiminnasta. Vaikka mainitsen tutkivani kulttuurista toimintaa enkä maanalaista organisaatiota, en voi jättää huomiotta SKP:n merkitystä. SKP loi doktriineja, joiden tarkastelu on yksi tutkimusteemoistani. Lisäksi SKP:n koon kautta voin vertailla maanalaisen ja julkisen toiminnan eroja.

Tilannekatsaukset ovat syntyneet kaksivaiheisesti. Ensiksi joko Etsivän Keskuspoliisin alainen tai heidän informanttinsa on ollut kommunistien tilaisuudessa läsnä, mistä he ovat antaneet tiedoksiannon ylemmäs. Tilannekatsauksien laatimisesta vastannut henkilö (allekirjoitus aina sama) on laatinut sen EK:n päämajalle lähetettäväksi. Tilannekatsauksista on lähetetty kopio myös maaherralle. Tilannekatsauksien ensisijainen tehtävä on ollut vaaditun tiedon välittäminen Helsinkiin, mutta välitettävän tiedon on valinnut ja muokannut vähintään yksi ellei useampikin henkilö. Aineiston ennalta määrätty tehtävä liittyy Etsivän Keskuspoliisin olemukseen, sillä vuonna 1919 luodun järjestelmän tarkoitus oli valvoa ja ehkäistä valtakunnan itsenäisyyttä sekä vakautta uhkaavia tekijöitä⁵². Etsivällä Keskuspoliisilla oli tarve tehdä itsensä tarpeelliseksi, sillä sen asema oli vain tilapäinen vuoteen 1927 asti. Tuohon saakka se kilpaili Helsingin rikospoliisin kanssa.⁵³

Tilannekatsauksia on lähetetty vuosina 1925 – 1927 kahden viikon välein ja vuodesta 1928 lähtien kuukausittain. Syytä muutokseen ei mainita. Kansio 1423, joka käsittää vuodet 1928 – 1930, sisältää yhä enenevässä määrin mainintoja kommunistien toiminnan lamaantumisen⁵⁴. Voisiko toiminnan lamaannusta pitää syynä harvenneelle tiedonvälitykselle? Toinen syy voisi olla Etsivän Keskuspoliisin vakiintunut asema osana Sisäasianministeriötä. Niissä on muutoksesta huolimatta kuvauksia kulttuuritoiminnan muodoista eikä asioissa vaikuttaisi olevan aukkoja.

Alaosastoilta vaadittiin systemaattista tiedonkeruuta⁵⁵, mikä näkyy aineiston rakenteessa ja tarkkuudessa. Tilannekatsaukset alkavat yleensä yleisellä kuvauksella alueen tilanteesta. Sen lisäksi ne koostuvat eritellyistä teemoista otsikoittain, esimerkiksi 'Sosialistiset nuorisoseurat', 'Kommunistien salainen toiminta' tai 'Ammatillinen liike',

⁵² Lackman 2009, 204.

⁵³ Lackman 1994, 24, 56.

⁵⁴ VA EKV I alaos. tk kansio 1423.

⁵⁵ Lackman 2009, 211-212.

joissa on tarkemmin eritelty kyseisen aiheen kehitystä tarkastelujakson aikana. Oman tutkimuksen kannalta kaikkein hyödyllisimpiä ovat olleet yleiset maininnat kommunistien toiminnasta sekä raportointi sosialistisista nuorisoseuroista. Salaista toimintaakin koskevat tiedoksiannot ovat olennaisia, sillä niissä on tietoa esimerkiksi välitetystä painetusta aineistosta ja sen levittämisestä.

Ajoittain tilannekatsauksiin on liitetty mukaan kommunistien tapaamisissa jaettua tai muuten etsivien käsiin joutunutta materiaalia. Tilannekatsaukset sisältävät myös kopioita esimerkiksi puheista, jotka ovat mitä ilmeisimmin tilaisuudessa läsnä olleen kuuntelijan muistiinmerkitsemiä, sillä ne aloitetaan ”*esitti jotensakin seuraavan sisältöisen*”⁵⁶. Näissä, kuten muussakin aineistossa, on muistettava lähdekritiikin merkitys. Tekstin sisältö ei ole absoluuttista, vaan siihen on voinut vaikuttaa laatijan omat käsitykset, muokkaukset tai painotukset ja yksinkertaisimmillaan väärinmuistaminen.

Etsivän Keskuspoliisin materiaaliin sovellan kvalitatiivista tutkimusotetta, jota Pertti Alasuutari kuvaa erilaisten raakahavaintojen yhdistämiseksi yhdeksi havainnoksi. Havaintojen yhdistämiseen päästään etsimällä havaintojen yhteinen piirre, jonka pohjana on oletus aineiston sisältämistä saman ilmiön piirteistä. Alasuutari toteaa havaintojen olevan vain johtolankoja, joita tulkitsemalla päästään niiden taakse, merkitykseen. Merkitystulkinta (Alasuutari puhuu arvoituksen ratkaisemisesta) syntyy tuotettujen johtolankojen kautta. Havainnot ja tutkimustulokset eivät siis ole sama asia. ”Mitä enemmän samaan ratkaisumalliin sopivia johtolankoja voidaan löytää, sitä todennäköisemmin ratkaisu on oikea.”⁵⁷ Historiantutkimuksessakaan ei etsitä täydellistä ja aukotonta vastausta, mutta mahdollisimman kattava tulkinta tukee objektiivisuuden tavoitetta.

Toisenlaisia aikalaislähteitä ovat kommunistien tekemät harjoituslehdet, yhdistysten toimintakertomukset sekä satunnaiset kiertokirjeet, jotka ovat Kansan arkistosta. Yhdistyksien aineistossa on aukkoja hävinneen tai hävitetyn materiaalin vuoksi. Toimintakertomuksissa ja kiertokirjeissä on tietoja yhdistysten tavoitteista ja tehdyistä toimenpiteistä, joiden toteutumista voi verrata EK:n ja haastattelujen tietoihin. Lehdissäkin on joitakin vuosikertomuksia.

⁵⁶ Esim. VA EKV I alaos. tk N:o 3/1926.

⁵⁷ Alasuutari 1999, 40, 44, 48, 78.

Tärkeimmät lähteeni ovatkin neljä lehteä. Vaasan sosialistisen nuorisoseuran (VSNS) nimissä julkaistua Torpedo-lehteä on säilynyt vuosilta 1923 – 1925. Vuodelta 1929 on säilynyt muutama Etuvartio-niminen lehti, joka on Vaasan työläisnuorison opintoyhdistyksen (VTO) toimittama. Vaasan sosialistisen naisyhdistyksen (VSN) Proletaari-lehteä on säilynyt hajanaisesti vuosilta 1923, 1925, 1927 ja 1929. Nämä kolme lehteä ovat selkeästi paikallisia, kuten useimmat järjestöjen harjoituslehdet. Laajemmalle suunnattu harjoituslehti on Punainen Nuoriso, jota toimitti vuonna 1929 Etelä-Pohjanmaan sosialistisen nuorisopiirijärjestö (EPSN). Vuonna 1928 sen toimituksesta vastasi Vaasan nuorten työläisten opintoyhdistys (VNTO). Punaisessa Nuorisossa on muutaman vuoden katveaika (vuodet 1926 – 1927). Sitä on säilynyt vuodelta 1925, jolloin Vaasan sosialistinen nuorisoseura toimitti lehteä. Lehden toimittajat toteavat uudestisyntyneessä Punaisessa nuorisossa jatkavansa lehteä⁵⁸. Lehtitoiminnan katkoksen syy on selvä yhteisölle, jossa lehti ilmestyy, eikä sitä näin ole katsottu tarpeelliseksi mainita. Lehtien tarkempia määriä ja sisältöä eritellään niille varatuissa alaluvuissa 3.1 – 3.4.

Pääosin lehtien päiväykset ja toimituksen tiedot ovat säilyneet. On kuitenkin lehtiä, joissa nämä tiedot ovat kadoksissa esimerkiksi kansilehden puuttuessa tai yksinkertaisesti päiväys on jätetty pois. Olen ottanut käyttöön päiväämättömiä lehtiä, jotka olen pystynyt ajoittamaan tutkimusajankohtaan sopivaksi etsimällä jutun, jossa viitataan vuoden 1922 jälkeiseen tapahtumaan. (Tutkielman aikarajaus on 1923 – 1930.) Vastaavasti lehtien ei pitäisi ulottua vuoden 1930 yli, koska voimaan tulleet kommunistilait lakkauttivat järjestöt⁵⁹ tai pakottivat perustamaan ne uudella nimellä. Lehdet, joiden aikakehyksestä ei ole minkäänlaista varmaa tietoa, olen jättänyt pois tutkimusaineistosta.

Päiväämättömät lehdet olen luokitellut kirjaimella esimerkiksi Punainen Nuoriso A/1925, kun taas päivätyin lehden merkintä on Punainen Nuoriso 25.3.1925. Osassa lehtiä päiväyksessä on puutteita, mutta muuten lehti on ajoitettu tietylle vuodelle. On saatettu ilmaista kuukausi ja / tai lehden numero vuoden lisäksi. Esimerkiksi Punainen Nuoriso huhtikuu 1929, jonka merkitsen kuukauden mukaan (Punainen Nuoriso 4/1929), tai Proletaari N:o 2 1923, joka merkitään viitteissä Proletaari N:o 2 / 1923. Olen tarkentanut lähdeluetteloon puutteellisten lehtien tunnistettavuutta kuvailemalla lehden toimitusta tai kansilehteä, jotta se on jäljitettävissä arkistosta.

⁵⁸ KA 1C VNTO Punainen Nuoriso 31.8.1928.

⁵⁹ Lackman 1994, 66.

Lehtiin kirjoitettiin yleensä peitenimellä kiinnijäämisen pelosta. Vaikka lehtiä luettiin tietyssä piirissä, saattoivat ne päätyä EK:n käsiin, mihin sisältyi riski syytteestä.⁶⁰ Lehdissä on sekä kokonaan nimettömiä juttuja että kirjoittajan koko nimeen viittaavia tekstejä, jotka ovat lainattuja. Esimerkiksi Leninin opinkappaleita tai Goethen runoja on lainattu lehtiin. Kirsti Salmi-Niklander toteaa, että lainaaminen oli yleistä ja pidettiin hyvänä tapana merkitä lainaukset⁶¹. Lainaukset onkin merkitty aika hyvin.

Ongelma on sellaisessa tekstissä, joka on kotoistettu eli sen pohja vaikuttaa lainatulta, mutta siinä paikallisia piirteitä ja kirjoittajan omia mielipiteitä. Tarkoitukseni ei ole analysoida tekstin rakenteita, joten en pidä tällaista epäselvyyttä esteenä. En ole tehnyt tilastoa lehtien yleisimmistä tekstityypeistä, sillä mielestäni se on enemmän kirjallisuustutkimuksen alaa. Mainitsen tarpeen mukaan tekstityypin viitattaessa siihen. Esittelen aineistoa temaattisesti tutkielman lukujen lomassa. Esimerkiksi vapun tai joulunvietosta kertovia juttuja käsitellään luvussa 5.1. Juhlat , ja sukupolvien ristiriitoja luvussa 7.3. Uhmaa vallitsevia sukupuoli- ja sukupolvirajoja vastaan – modernidiskurssi. Salmi-Niklanderin teos on folkloristiikan alalta ja paljon laajempi tutkimus kuin omani, joten pidän perusteltuna työni rajausta. Kertojapositiot ynnä muut kirjallisuustieteen alaan kuuluvat vaikutuskeinot eivät kuulu tähän historiantutkielmaan.

En ole selvittänyt nimimerkkien tarkempia merkityksiä tai henkilöllisyyksiä, sillä ne eivät ole tutkimusongelmieni viitekehysessä. Olisi vaikeaa arvioida nimimerkin henkilöllisyyttä, sillä useampi kirjoittaja on voinut käyttää samaa nimeä. Joitain nimimerkkejä voi pitää selvinä muun muassa Punainen Nuoriso - lehden vastaava toimittaja oli Jenny Salo ja lehdessä oli käytetty J. lyhennettä⁶². Lehden toimitustiedot olen koontanut liitteisiin 1-4, koska harjoituslehtikin on julkaisu. Sen vuoksi tiedot ovat kaikkien saatavilla, vaikka aikoinaan lehti oli suunnattu pienemmälle yleisölle. Joka tapauksessa kaikki, jotka silloinkin lehteen tutustuivat, saivat tiedot toimituksesta. Toisekseen kyse tekijänoikeudesta: tekijöillä on oikeus saada tunnustus työstään, jonka ovat toimittaneet omissa nimissään⁶³.

⁶⁰ Salmi-Niklander 2004, 38.

⁶¹ Salmi-Niklander 2004, 175.

⁶² KA 1C VNTTO Punainen Nuoriso 2 / 1929.

⁶³ Kuula 2006, 68.

Sovellan lehtiin Kirsti Salmi-Niklanderilta lainaamaani diskurssianalyysia⁶⁴. Salmi-Niklander on tutkinut Karkkilan kirjoittavaa työläisyhteisöä Valistaja-lehden kautta ja tiivistänyt esiintyvät kulttuuriset merkitysjärjestelmät viiteen varsinaiseen ja kahteen täydentävään diskurssiin. Olen tulkinnut hieman diskursseja ja jatkanut vähän niiden määritelmiä. (1) Valistusdiskurssissa esiintyy opiskelun ja itsehallinnan kautta toimiva subjekti, joka kykenee rationaalisen toiminnan kautta irrottautumaan uskonnon harhaopeista. Uskonnonvastaisuus kuului kommunismiin⁶⁵, mikä todentuu esimerkiksi kulttuurissa Marianpäivän uskonnonvastaisissa juhlissa tai joulukirjoitelmissa. (2) Mielestäni kristillinen diskurssi limittyy jollain tasolla valistusdiskurssiin, koska se sisältyy kirkolliseen kritiikkiin, kuten jumalallisen riippuvaisuussuhteen kieltämiseen.

(3) Sosialistisessa diskurssissa jokainen on syntynyt yhteiskuntaluokkaan, joka määrää tämän paikan. Vastapareina toimivat riistävä kapitalisti ja vallankumouksellinen työläinen tai orjuuteen alistuva työläinen. (4) Porvarillinen diskurssi on omasta mielestäni lähellä sosialistista diskurssia, sillä Salmi-Niklanderin määritelmän mukaan se esittää luokkaerot ”luonnonlakina”. Erona näiden diskurssien välillä on työläisen toiminta. Sosialistisessa diskurssissa työläinen ottaa joko aktiivisen tai passiivisen rooli – joka tapauksessa tekee itse valinnan eikä usko jumalalliseen luonnonjärjestykseen.

(5-6) Vastadiskursseja toisilleen ovat moderni ja kansanomainen. Modernissa diskurssissa esiintyy riippumaton subjekti, joka hallitsee luontoa. Omassa tutkimuksessa ainakin Sosialistisen naisyhdistyksen Proletaari-lehdessä on mielenkiintoisella tavalla modernia diskurssia. Vastaavasti kansanomainen diskurssi korostaa perhettä ja yhteisöllisyyttä. Tätä diskurssia on kommunismin ideologiassa, sillä joukkovoiman korostamisen ja ryhmään sitoutumisen voi katsoa kansanomaiseksi diskurssiksi. Kun kommunismi on käsitetty sekä oikeiston että vasemmiston puolelta vallitsevia normeja rikkovaksi, on tämä ehkä yllättäväkin piirre.

(7) Viimeinen diskurssi on romanttinen. Se esittää subjektin tunteistaan riippuvaisena ja niiden avulla vaikeuksista selviävänä. Romanttisen diskurssin vastaparina on tunteiden kautta pettynyt tai petetty subjekti.

⁶⁴ Salmi-Niklander 2004, 179-181.

⁶⁵ Saarela 2008, 512-513.

Näiden diskurssien avulla selvitan yhteisten mentaliteettien rakenteita ja toisaalta yhteisöä rikkovia merkityksiä, eräänlaisia kilpailevia diskursseja. Diskurssi ei aina esiinny yksin tekstissä, vaan samassa tekstissä voi olla useampi merkitysjärjestelmä.

1.4.2. Haastattelut

Myöhemmin kerättyä aineistoa ovat Vaasan Työväenmuseossa olevat haastattelut, joita on varsin kattava määrä (lainassani on pelkästään 15 CD-levyä). Osa haastatteluista on tehty ryhmähaastatteluina enkä aina pysty tunnistamaan, kenen äänellä kerrotaan. Haastatteluissa on myös pelkästään työväenlauluja sisältävää materiaalia, joka olisi hedelmällistä kulttuurintutkimuksen kannalta. En kuitenkaan ole saanut ajoitettua tarkkaan aineiston synty- tai käyttöönottoaikaa eli en tiedä, asettuuko se tutkimusajankohtaani. Sen vuoksi näinkin hieno aineisto jää käyttämättä.

Lähdekritiikin vuoksi päädyin käyttämään vain 4:ä levyä, koska näissä on selvillä haastateltujen henkilöllisyys koko ajan. Haastattelujen pituus vaihtelee yhdestä kahteen tuntiin, mutta haastattelut käsittelevät toimintaa laajemmalla aikaperspektiivillä eli vain osa haastattelujen aineistosta kertoo 1920-luvusta. Vaasan Työväenmuseon aineistojen lisäksi käytän Juho Gideon Hakalan haastattelua, joka on sukulaisten hallussa. Mainitsin aikaisemmin sukulaissuhteeni Hakalaan. En koe sukulaisuutta lähdekriittiseksi ongelmaksi, sillä en ole koskaan tavannut henkilöä eikä minulla siten ole mitään tarvetta selittää tai lisäillä asioita tämän haastattelutietoihin. Haastattelu sopii vain hyvin aineistoksi, koska Hakala toimi tuolloin Jurvassa.

Haastattelut on kerätty pitkän ajan kuluessa: vanhimmat niistä ovat 1970-luvun taitteesta ja uusin vuodelta 1994. Ne on siirretty CD:lle myöhemmin. Niissä ei ole samaa haastattelijaa, mutta kaikissa haastateltu saa kertoa vapaasti asioista ja haastatteliija tekee tarvittaessa tarkentavia kysymyksiä. Koska käytän valmiita tallenteita, en ole tietoinen haastattelun käsikirjoituksesta, jos sellainen on ollut. En myöskään voi arvioida, tuntevatko haastatellut henkilökohtaisesti haastattelijansa. Tältä vaikuttaisi haastattelujen perusteella. Henkilökohtainen tuttavuussuhde saattaa vahvistaa luottamus- ja kokemussuhdetta, jos haastatteliija on ”yksi meistä”, jonka haastateltu voi olettaa jakavan ryhmän sisäisiä käsityksiä.

Haastatelluista 2 henkilöä on toiminut Vaasassa 1920-luvulla, 2 Kurikassa ja Laihialla, 1 Jurvassa. Näin haastattelujen kirjo vastaa tutkimusrajaustani. Se tuo tutkimukseen enemmän Vaasan ulkopuolista näkökulmaa, sillä lehdet sisältävät aika vähän suoraa

informaatiota Etelä-Pohjanmaan alueelta. Vaasalaisetkaan henkilöt eivät ole olleet mukana käyttämieni lehtien toimituksessa, joten sitä kautta saan monipuolisempaa kuvaa Pohjanmaan kommunistisen yhteisön toimijoista. Hehän ovat saattaneet kirjoittaneet harjoituslehtiin, koska nimimerkit kätkevät sisäänsä monia ja osa lehdistä on tuhoutunut jättäen aukkoja historiaan. Joka tapauksessa pidän todennäköisenä, että he ovat olleet lehtien tekemisen ulkopuolella. Kukaan haastatelluista ei muistele osallistuneen käyttämieni lehtien kirjoitteluun eikä sellaisen peittelyyn ole syytä, kun muusta toimintaan osallistumisesta kerrotaan avoimesti. En käytä henkilöiden omia nimiä J.G. Hakalaa lukuun ottamatta. Olen tuonut esiin sukulaisuussuhteen, joten käytän julkisesti hänen tietojaan. Muut haastatellut ovat tunnistettavissa tarvittaessa, sillä lähteisiin on merkitty tarvittavat tiedot, joilla haastattelu on löydettävissä Vaasan Työväenmuseosta.

Haastattelut kuuluvat muistitietotutkimukseen (oral historyyn). Muistitietotutkimuksessa on otettava huomioon, että haastateltujen muisti on sidoksissa nykyhetkeen (haastattelutilanteeseen) ja että he kertovat omia näkemyksiään menneisyydestä, jotka ovat yhtä todellisia kuin itse oikeat tapahtumat.⁶⁶ Alessandro Portellin mukaan on tärkeämpää, mihin ihmiset uskovat muistoissaan kuin mitä itse asiassa tapahtui, sillä muistitieto kertoo, mihin ihmiset uskoivat tekohetkenä tai mitä he halusivat tehdä tuolloin.⁶⁷ Muistitietoon perustuvissa lähteissä korostetaan usein muistamisen tapaa ja aihetta⁶⁸ totuudenmukaisuuden sijaan. Olennaista on, että juuri nuo palat toimintaan kuuluneesta kulttuurista ovat jääneet mieleen. Taina Ukkosen mukaan

*”Menneisyyden kertaaminen ja tulkinta kertomalla ei kuitenkaan ole pelkästään muistelijan oman elämän tarkastelua, vaan lisäksi historiallisten, monia ihmisiä koskeneiden tapahtumien käsittelyä ja kertojan elämänvaiheiden suhteuttamista julkiseen historiaan.”*⁶⁹

Tässä kiteytyy muistitietotutkimuksen mahdollisuus ja sen ongelmallisuus: yhtäältä se todistaa muistitiedon olevan osa jotain laajempaa – ei vain yksittäisen ihmisen omia kokemuksia, toisaalta se osoittaa, että jälkikäteen syntynyt muistitieto saa vaikutteita aikansa historian tulkinnoilta ja historiakäsityksiltä. Tässä työssä haastattelut eivät ole primäärilähde, vaan niitä käytetään aikalaislähteiden tukena ja tehdään täydentävää sekä

⁶⁶ Fingerroos & Peltonen 2006, 8-10.

⁶⁷ Fingerroos & Haanpää 2006, 34.

⁶⁸ Esim. Kalela 2006, 75.

⁶⁹ Ukkonen 2000, 21.

vertailevaa tutkimusta. Yhtä lailla EK:n tilannekatsaukset tai järjestöjen lehdet ovat syntyneet tarkoituksellisesti. Tuota tarkoituksellisuutta eritellään tässä työssä: Mitä lähteiden sisältövalinnoilla on haluttu saada aikaan? Toisaalta taas, mitä piilorakenteita ne sisältävät (diskurssit)?

1.5. Tutkimuskirjallisuus

Aikaisemmasta tutkimuksesta tärkeimmäksi nousevat Tauno Saarelan useat teokset. Varsinkin teos 'Suomalainen kommunismi ja vallankumous 1923 – 1930' (2008) on kattavuudessaan hyödyllinen SKP:n tavoitteiden hahmottamisessa ja niiden suhteuttamisessa olleeseen seura- ja järjestötoimintaan. Se tarjoaa näkemyksen puolueessa toimineiden määrästä, jota voi vertailla alkuperäislähteissä ponnahtaviin lukuihin. Lisäksi Saarela on Kirsti Salmi-Niklanderin ohella taustoittanut lehdistön ja kirjallisuuden rakentumista. Saarelan teoksessa käsitellään myös lauluryhmiä.

Suomalaisen kommunismin synty 1918 – 1923 (1996) on toinen Saarelan tutkimus, josta saa aineksia kokonaiskuvan rakentamiseen. Natalia Lebendevan, Kimmo Rentolan ja Tauno Saarelan toimittamassa teoksessa "Kallis toveri Stalin" – Komintern ja Suomi (2002) on Neuvostoliitossa toimineiden SKP:n keskeisten jäsenten sekä Kominternin asiakirjoja. Niiden ja Saarelan kirjoituksen kautta on mahdollista saada lisätietoa puolueen ylätason tavoitteista, kiistoista ja suhtautumisesta.

Sakari Saaritsan ja Kari Teräksen toimittamassa 'Työväen verkostot' (2003) kirjassa Joni Krekola kirjoittaa maanalaisen verkoston haavoittuvuudesta, mikä osaltaan auttaa minua perustelemaan julkisen kulttuuritoiminnan tarpeellisuutta ja vaikuttavuutta osana kommunistien toimintaa.

Aikaisemmin mainittu Leevi Norrenan 'Talonpoika, pohjalainen – ja punainen' (1993) avartaa näkemystä Etelä-Pohjanmaan kommunismista, kuten myös Toni Viljanmaan pro gradu – tutkielma 'Aseistakieltäytyjistä luokkataistelijoiden eturintamaan' (2002). Nämä ovat ehkä tutkielman tekijälle tärkeitä taustoittamisen välineitä. Käytän Norrenan teosta aika paljon, vaikka sen tutkimusteemat ovat erilaisia. Juuri puolueen ja Etelä-Pohjanmaan taustoittamiseen se sopii erinomaisesti.

Kirsti Salmi-Niklanderin 'Itsekasvatusta ja kapinaa: Tutkimus Karkkilan työläisnuorten kirjottavasta keskusteluyhteisöstä' (2004) on tärkein väline tässä työssä. Se tarjoaa johtavan metodin (diskurssianalyysi) ja vertailevaa tutkimusta samasta aihepiiristä, jonka kanssa voi käydä dialogia.

Muuta tutkimuskirjallisuutta on oikeustieteen alalta Jukka Kekkosen teos, josta on apua illegaalien määrittelyssä. Suuri aukko tekijän tiedoissa on ollut Etsivän Keskuspoliisin historia. Sen roolia hahmottaa Matti Simolan toimittama Ratakatu 12 - Suojelupoliisi 1949 – 2009 (2009), josta Matti Lackmanin artikkeli ensimmäisen tasavallan suojelupoliisista on työlle hyödyllinen. Samasta aiheesta on Matti Simola Jaakko Salovaaran kanssa toimittanut 'Turvallisuuspoliisi 75 vuotta' – teoksen (1994). Muita Etsivän Keskuspoliisin ja poliisin historiaa selventäneitä teoksia ovat Matti Lackmanin 'Esko Rieikki Jääkäriväriväri, Etsivän Keskuspoliisin päällikkö, SS-pataljoonan luoja' (2007) ja Tuija Hietaniemen 'Lain vartiossa Poliisi Suomen politiikassa 1917 – 1948' (1992).

2. Kommunismi Pohjanmaalla

2.1. Jäsenmäärät vs. toimijat

SKP:hen liittyminen ei ollut kaikille ensisijainen osoitus mielenkiinnostaan ja sitoutumisestaan kommunismiin. Esimerkiksi Etelä-Pohjanmaan sosialistisen nuorisopiirijärjestön osastoilta keräämien tietojen mukaan vuonna 1924 järjestötoiminnassa oli 352 henkilöä, joista yksikään ei ollut puolurekisterissä (LIITE 5). SSTP:n lakkauttamisen jälkeen pyrittiin toimintaa elvyttämään paikallisesti perustamalla kommunistisia järjestöjä, sosialistisia nuoriso-osastoja ja opintopiirejä⁷⁰. Jotain järjestöjen määrästä kertoo esimerkiksi tilannekatsauksen halveksuva sävy työnjuhlien kulkueesta, johon oli Vaasassa osallistunut arviolta 350 henkeä 14:stä järjestöstä⁷¹. Vaikuttaisi, että osallistuneiden järjestöjen määrää pidetään vähäisenä. Varmastikaan kaikki kulkueeseen osallistuneet eivät edes olleet järjestöjen jäseniä.

Opintopiireihin päädyttiin joillain paikkakunnilla senkin vuoksi, että paikallinen viranomaisen kielsi varsinaisen osaston perustamisen⁷². Perustettavat osastot vaihtelivat jäsenmäärältään. Tilannekatsauksen perusteella vuonna 1925 Jalasjärven Keskikylään perustettuun nuoriso-osastoon liittyi toistakymmentä henkilöä⁷³. Myös EK tulkitsi uusien järjestöjen perustamisia ”julkisen toiminnan kaipuiksi”⁷⁴, mikä vahvistaa käsitystä

⁷⁰ Mm. VA EKV I alaos. tk N:o 3/1926, N:o 19/1926, N:o 3/1928, N:o 2/1929.

⁷¹ VA EKV I alaos. tk N:o 15/1926.

⁷² Esim. VA EKV I alaos. tk. N:o 5/1925, N:o 11/1926.

⁷³ VA EKV I alaos. tk N:o 6/1925.

⁷⁴ VA EKV I alaos. tk N:o 9/1925.

maalalaisen toiminnan jähmeydestä. Julkinen liike tarjosi vapaamman tilan ja keinot kuin riskialttiimpi maanalainen toiminta.

Olellainen selitys järjestöjen vilkkaalle perustamiselle ovat yhdistysten jatkuvat lakkauttamiset⁷⁵ tai jo yhdistyksen rekisteröitymisen hylkääminen⁷⁶. Yhdistysten määrä ei suoranaisesti kerro aatteen suosioista.⁷⁷ Oletettavaa on, että samat toimijat seurasivat uuteen yhdistykseen. Etsivä Keskuspoliisi tulkitsi perustellusti kommunistien tarttuvan kaikkiin mahdollisiin pelastuskeinoihin. Muun muassa työväen raittiusseuroja pidetään toiminnan uudelleen järjestelyinä lakkauttamisten varalle.⁷⁸

Tilannekatsauksien mukaan Etelä-Pohjanmaan sosialistinen piiritoimikunta järjesti jäsenmäärästä laskennan vuonna 1925, jolloin tulokseksi saatiin 23 osastoa ja noin 600 jäsentä.⁷⁹ Jos ajatellaan, että SKP:lla oli maanlaajuisesti hieman alle 2000 jäsentä vuonna 1927⁸⁰, julkisen järjestötoiminnan merkitys on ilmiselvää. Pelkästään Etelä-Pohjanmaan alueella on vuoden 1927 puoluejäseniin verrattuna lähes kolmasosan verran toimijoita.

Ongelmana on, ettei järjestöjen laskentamenetelmistä ole tietoa eikä niiden luotettavuus ole kiistämätön. Lukuja voidaan pitää suuntaa-antavina. Haasteena kommunistien määrän tilastoimisessa on määritelmän häilyvyys. Määritelläänkö kommunistiksi vain henkilö, joka on todistettavasti hyväksytty puolueen jäseneksi, vai kaikki, jotka ovat jollain tavalla toimineet maanalaisen järjestön hyväksi?⁸¹ Osa sai tuomioita valtion petoksellisen toiminnan valmistelusta, vaikka eivät edes kuuluneet puolueeseen. Eräs haasteluista mainitsee liittyneensä SKP:hen jälkikäteen.

⁷⁵ "Useimmat lakkautetut järjestöt ovat kuumeen tapaisella kiireellä - - ryhtyneet hajanaisia voimia kokoamaan - - jatkaakseen keskeytettyä toimintaansa samalla tavalla." VA EKV I alaos. tk N:o 9/1925; VA EKV I alaos. tk N:o 5/1926.

⁷⁶ Esim. hylkäys Vaasaan perustettavasta huvitoimikunnasta, jonka tarkoituksena oli "olla yhdysiteenä paikkakunnan eri työväen järjestöjen kesken yhteisten huvitilaisuuksien järjestämisessä, herättää näytelmä ym. taiteen harrastusta työväestön keskuudessa." KA 1C VTYH.

⁷⁷ Esim. Etsivän Keskuspoliisi tulkitsee lakkautetun Etelä-Pohjanmaan sosialistinen nuorisopiirin korvanneen itsensä nimellä 'Vaasa läänin työläisnuorten retkeily-yhdistys' VA EKV I alaos. tk N:o 19/1926; VA EKV I alaos. tk N:o 21/1926.

⁷⁸ VA EKV I alaos. tk N:o 5/1926, N:o 15/1926.

⁷⁹ VA EKV I alaos. tk N:o 12/1925.

⁸⁰ Saarela 2002, 24.

⁸¹ Norrena 1993, 254.

”Mä Tammisaares olin niin sitten mä tota siellä vasta oikein - - päätin (mennä) SISÄLLE POLITIIKKAAN, sillä 20-vuotias - - pojankloppi - - ei silloin politiikasta paljon tienny, mutta kauhea halu oli olla työväenliikkeen mukana.”⁸²”

Lisäksi Norrena mainitsee työväenyhdistysten ilmoittaneen jäsenmääränsä tahallaan väärin, jotta piiriveroissa säästettiin. Hän pitää ”virallisten” tilastojen lukuja liian vaatimattomina, koska yhdistyksissä toimi todellisuudessa suurempi joukko ihmisiä.⁸³ Huomionarvoista on, ettei SKP:n jäsenluku olisi edes lähes parissatuhannessa, ellei siihen olisi laskettu mukaan kandidaateiksi eli jäsenehdokkaiksi kelvanneita. Toisekseen jokainen kulttuuritoimintaan osallistunut toimi joko suoraan (tietoisesti) tai epäsuoraan (välinpitämättömästi) SKP:n tavoitteiden edistämiseksi. On perusteltua hyväksyä kommunisteiksi kaikki toiminnassa mukana olleet, sillä niin ovat aikalaiset Etsivä Keskuspoliisi ja tuomioistuimet tehneet.

Nuorille kommunisteille oli myös omat keinonsa toimia keskitetysti. Etelä-Pohjanmaan sosialistisen nuorisopiirijärjestön kokoamassa tilastossa on tietoa osastojensa määrästä ja rakenteesta Etelä-Pohjanmaalla. Etelä-Pohjanmaan sosialistinen nuorisopiirijärjestö oli eräänlainen keskusjärjestö, johon sai liittyä. Se julkaisi tässäkin työssä käsiteltävää Punainen Nuoriso harjoituslehteä ja sen kotipaikka oli Vaasa. Se oli kuitenkin levittäytynyt laajemmalle alueelle, kuten Jalasjärvelle, Jurvaan, Kristiinaan, Kurikkaan, Laihialle, Perälään, Peräseinäjoelle, Tervajoelle ja Teuvalle. Joukkoliikkeen vahvistaminen toimii myös kulttuurista verkostoitumista palvelevana. Paikallisissa järjestöissä oli toimet erikseen organisaatio- ja agitaatioasioista vastaavalle henkilölle, taloudellis- ja ammatillisista asioista vastaavalle ja sivistys- ja maalaisnuorisonjohtamisen toimi. Järjestö pyrki luomaan kattavat puitteet, mutta nämä tiedot eivät toki kerro todelliseen toimintaan, kuten opiskeluun ja tapahtumiin, osallistuneiden määrää. (Ks. taulukko 1)

⁸² VT, haastateltu 1994, mies, s. 4.12.1910.

⁸³ Norrena 1993, 105-107.

TAULUKKO 1. Etelä-Pohjanmaan sosialistiseen nuorisopiirijärjestöön kuuluneiden eteläpohjalaisten paikallisjärjestöjen ylärakenne vuonna 1925.

PAIKKAKUNTA	organisaatio- ja agitatsioni- johtaja	taloudellis- ammattillinen johtaja	sivistys- ja maalaisnuoriso- johtaja
Jalasjärvi	2	2	2
Jurva Kesti	1	1	1
Jurva Sarvijoki	1	1	1
Kristiina	1	1	2
Kurikka Alisenpää	2	2	1
Kurikka Kirkonkylä	1	1	1
Laihia	1	1	1
Perälä	1	1	1
Peräseinäjoki	3	3	3
Tervajoki	2	2	2
Teuva	1*	1*	1

* **molemmissa sama
henkilö**

Lähde: KA 1C EPSN B Luettelot.

Taulukossa 2 on esitetty Etelä-Pohjanmaan sosialistisen nuorisopiirijärjestön aineistosta laadittu tilasto ammatillisesta järjestäytymisestä Vaasan teollisuusyrityksissä. Tietojen perusteella yritysten kaikista työntekijöistä järjestäytyneitä oli 21,8 %. Lukumäärällisesti 462 vaasalaista osallistui jollain tavalla työväentoimintaan. Tässä vaiheessa kommunistit

hallitsivat vielä Suomen Ammattijärjestöä (SAJ)⁸⁴. Koska nämä ihmiset olivat hakeneet taloudellista turvaa työväenliikkeestä, oli varmasti kynnys muuhunkin yhteisölliseen tukeen ja joukkotoimintaan matala.

Taloudellis-ammattillisen johtajan toimi (nuoriso)piirijärjestöissä oli tarpeen, koska työläisten järjestäytymisprosentti vaihteli paljon. Esimerkiksi Vaasan Saippuatehtaan ja Meijerin työntekijöistä yksikään ei kuulunut ammattiosastoon. Luetteloon on merkitty kyseisten yritysten työntekijöiden olevan ruotsinkielisiä. Kyse on joko siitä, etteivät he kuuluneet suomenkieliseen ammattiosastoon, tai etteivät he tosiaan olleet lainkaan ammatillisesti järjestäytyneitä. Puhdas kielikysymys ammatillinen järjestäytyminen tuskin oli, sillä Vaasan Pitsitehtaan tai Verkatehtaan työväestäkään kukaan ei ollut liittynyt ammattiosastoon eikä heitä ole merkitty ruotsinkielisiksi.

Luettelossa oli myös Tulli mukana, mutta sen yhteyteen oli kirjattu ”virkam. yhd.”, mikä tuntuu luontevalta – tullityö on pääosin virkamiestyötä. Epäselvyyden välttämiseksi se on jätetty pois taulukosta.⁸⁵

⁸⁴ Esim. Saarela 2008, 299.

⁸⁵ KA 1C EPSN B Luettelot.

TAULUKKO 2. Etelä-Pohjanmaan sosialistisen nuorisopiirijärjestön Vaasan osaston selvitys ammatillisesta järjestäytymisestä.

YRITYS	työntekijöiden määrä	ammattillisesti järjestäytyneiden määrä	ammattillisen järjestäytyneisyyden osuus
Puuvillatehdas	1000	60	6%
Pitsitehdas	50	-	0%
Verkatehdas	20	-	0%
Villatavatehdas	100	15	15%
Lassila & Tikanoja Puku- ja Paitatehdas	90	30	33,3 %
Kenkätehdas	300	200	66,6 %
Hansikkatehdas	20	2	10 %
Höyrymylly	100	10	10 %
Vaasan Uusi Leipätehdas	90	3	3,3 %
Vaasan Kutomo	20	8	40 %
Sokeritehdas	150	75	50 %
Saippuatehdas	50	-	0 %
Suomen Moottoritehdas	15	4	26,6 %
Rahkola	20	20	100 %
Rautabetooni	50	25	50 %
Vikman	10	2	20 %
Sähkötehdas	20	8	40 %

Meijeri	12	-	0 %
Yhteensä	2117	462	21,8 %

Lähde: KA 1C EPSN B Luettelot.

2.2. SKP:n maanalainen organisaatio

EK-Valpon aineistossa on kaavio SKP:n järjestäytymisestä Vaasan alaostaston piirissä⁸⁶. Taulukko 3 on viitteellinen esitys organisaation osista sekä toimijoiden jakaumasta sukupuolittain.

TAULUKKO 3. SKP:n piiri- ja alapiirikomiteat Etsivän Keskuspoliisin Vaasan alaostastossa vuonna 1930.

PAIKKAKUNTA	MIEHET	NAISET	YHTEENSÄ
Vaasan piirikomitea	4	1	5
Pietarsaaren alapiirikomitea	6	0	6

Lähde: VA EKV I amp III C7.

SKP:n Suomen byroon alla toimivat piirikomiteat ja alapiirikomiteat ovat varsin vaatimattomia kooltaan, kun verrataan kommunismiin kohdistettuihin uhkakuviin. Vaasan piirikomitea oli vain viiden hengen voimilla toimiva ja Pietarsaaren alapiirikomitea kuuden ihmisen pyörittämä⁸⁷. Piirikomitean alaisia olivat niin sanotut paikalliskomiteat, jota Etsivä Keskuspoliisi oli myös selvittänyt.

⁸⁶ VA EKV I amp III C7. Lähdeaineistossa ei mainita vuotta, jolloin kaavion tiedot on kerätty. Todennäköisesti kaavio on vuodelta 1930, sillä se vastaa paikalliskomiteoiden perusteella Saarelan taulukon tietoja vuodelta 1930. Saarela 2008, 95.

⁸⁷ Piirikomitean tavallinen koko oli 5-6 henkeä. Norrena 1993, 247.

TAULUKKO 4. SKP:n paikallis- ja kaupunkikomiteoiden koko Etsivän Keskuspoliisin Vaasan alaosastossa vuonna 1930.

PAIKKAKUNTA	MIEHET	NAISET	YHTEENSÄ
Vaasan kaupunkikomitea	7	0	7
Laihian paikalliskomitea	2	1	3
Jalasjärven paikalliskomitea	4	0	4
Ilmajoen paikalliskomitea	1	1	2
Peräseinäjoen paikalliskomitea	2	1	3
Teuvan Perälän paikalliskomitea	2	0	2
Kristiinan paikalliskomitea	3	0	3

Lähde: VA EKV I amp III C7.

Alueellisten paikallis- ja kaupunkikomiteoiden koko vaihtelee kahdesta seitsemään henkilöön. Lisäksi Kauhajoella, Jurvassa, Kurikassa ja Teuvalla toimivat alaosaston tietojen mukaan yhden hengen paikalliskomiteat. Tällaiset mitättömiltä vaikuttavat paikalliskomiteat olivat kuitenkin SKP:n tavoitteiden mukaisia, sillä se oli antanut alueesta vastaavalle piiriorganisaattorille tehtäväksi mahdollisimman monen paikalliskomitean perustamisen⁸⁸. SKP:n piiriorganisaattorina toiminut Toivo Latva on ollut mukana työssä käytettävien lehtien toiminnassa⁸⁹. Hän on esimerkki henkilöstä, joka toimi sekä paikallisesti Vaasassa että Pohjamaan alueella ja joka osallistui sekä julkiseen että maanalaiseen toimintaan.

Jotkin henkilöt toimivat useammassa organisaation osassa, mikä ei käy ilmi näin pelkistetystä taulukoista. Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi Vaasan piiriorganisaatiossa vaikuttanut henkilö saattoi olla myös kaupunkikomitean jäsen. Jokaisen organisaation

⁸⁸ Saarela 2008, 95.

⁸⁹ Norrena 1993, 245.

elimen oli tarkoitus toimia puolueen tiedonvälittäjänä sitä alemmalle tasolle. Vaasan alaostalon alueella naiset ovat heikosti edustettuina SKP:n organisaatiossa: vain Peräseinäjoen, Ilmajoen ja Laihian paikalliskomiteassa sekä Vaasan piirikomiteassa on 1 nainen. Miesten määrä on taulukkojen 2 ja 3 perusteella 31.

Taulukoista pitää huomioida, ettei niissä ole puolueen kaikkia jäseniä – vain ylhäältä johdetun organisaation viestintäosiin kuuluneet. Esimerkiksi Saarelan teoksessa Vaasan alueen SKP:n varsinaisten jäsenten määrä vaihtelee 54-186 välillä⁹⁰. Toiminnan lamauttamisen kannalta oli tietysti ensisijaista saada yhteyshenkilöt kiinni valtionpetoksellisesta toiminnasta, minkä vuoksi tiedot ovat olleet EK:n alaostolle tärkeitä.

3. Kirjallinen kulttuuri – lehdet

3.1. Työväenliikkeen kirjoittava perinne

Työväenliike syntyi 1800-luvun lopulla.⁹¹ Syntyessään se ei ollut jakautunut 1920-luvun jyrkkään vastakkainasetteluun sosiaalidemokraattien ja kommunistien välillä. Työväenliike omaksui raittiusseuroilta ja (oikeistolaisilta) nuorisoseuroilta käsinkirjoitettujen lehtien tekemisen, mutta vasemmisto liitti niihin omaa ideologista sisältöä. Niistä tuli vaihtoehtoinen ilmaisumuoto poliittisille kannanotoille, kuten jo 1850-luvun osakuntakulttuurissa.⁹² Harjoituslehdet mukailevat uutislehden rakennetta, sillä ne ovat usein kaksi palstaisia. Omassa aineistossani on sekä kahden palstan että yhden palstan lehtiä. Valinta on riippunut kirjoittajasta, lehdestä ja kirjoitusvälineestä (ks. LIITTEET 1-4).

En käytä termiä käsinkirjoitettu lehti, sillä lähteiden tekijät ovat nimenneet ne 'harjoituslehdiksi'. On perusteltua käyttää aikalaisten suosimaa termiä eli kirjoitan harjoituslehdistä. Lisäksi käsinkirjoitettu ei sopisi kuvaamaan koko aineistoa, koska osa lehdistä on kokonaan tai osittain kirjoitettu koneella.

Salmi-Niklander viittaa työläislehden toimittaja Kössi Ahmalan esittämiin ajatuksiin lehtien merkityksistä. Lehdet toimivat itsekasvatuksen välineenä sekä ajatusten vaihto- ja

⁹⁰ Saarela 2008, 103.

⁹¹ Norrena 1993, 47.

⁹² Salmi-Niklander 2004, 112, 115.

valistusvälineenä.⁹³ Itsekasvatuksen ja valistuneisuuden tarkastelua käydään läpi luvuissa 6.1. Itsekasvatus – SKP:n toiveet ja tavoitteet, sekä 7.2. Opiskelu yksilön kehityksessä – valistusdiskurssi. Ahmalan mukaan lehdillä on historiallinen lähdearvo työläisnuorison seuraelämää ja käsityskantoja tutkittaessa⁹⁴. Yhteisöllisyyden rakentaminen ja mentaliteettien erottelu ovat keskeisiä tutkimuskysymyksiä, joita käsitellään erityisesti luvuissa 4. Ilmaisutaiteen kulttuuri, 5. Verkostoituminen kulttuurin kautta, 6.3. Joukkovoimaa laillisen vallankäyttäjän uhmaamiseksi, 7.3. Uhmaa vallitsevia sukupuoli- ja sukupolvirajoja vastaan – modernidiskurssi, ja 8. Kulttuuri yhteisön mentaliteettien luoja ja kommunistisen ideologian iskostajana. Niitä tarkastellaan laajemmin kuin Ahmalan määritelmässä, koska tarkasteluun kuuluvat kaikki kommunistien kulttuurisessa toiminnassa olleet – eivät vain nuoret. Näiden lisäksi on vielä yksi tavoite: esiintymiskokemuksen hankkiminen (ääneen lukeminen julkisesti)⁹⁵. Nämä käsitykset kulttuurista ja harjoituslehdistä osana sitä tukevat ennalta asettamieni tutkimusongelmien valintaa.

Lehtien julkaisu tapahtui lukemalla ne ääneen kokouksissa, jonka jälkeen niitä oli mahdollista lukea itsekseen.⁹⁶ Tutkielmassa käytettävistä lehdistä suurin osa on täysin käsinkirjoitettuja (LIITTEET 1-3), joten voidaan päätellä niiden julkaisumäärän olevan minimaalinen – todennäköisesti 1 kappale. Punainen Nuoriso sen sijaan on kirjoitettu aina koneella (LIITE 4) ja useammassakin numerossa lehden toimitus toivoo aineistoa maaseutupaikkakunnilta⁹⁷. Voidaan todeta Punaisen Nuorison levikin olleen laajempi kuin muiden lähdeaineiston harjoituslehtien, vaikka tarkkaa määrää ei pysty arvioimaan.

Lehtien toimitukset ovat olleet pääsääntöisesti kolmihenkisiä, mutta koko vaihtelee 1-4 välillä⁹⁸. Useamman tekijän osallistuminen lehden koontiin tukee oletusta harjoituslehtien merkityksestä yhteisöllisyyden ja yhteisön mentaliteettien normittamisessa. Kirsti Salmi-Niklander toteaa, että tekstin piti läpäistä kollektiivinen kritiikki, kontrolli ja editointi⁹⁹. Voidaan todeta lehtien olleen kollektiivinen tuotos. Kun tähän lisätään julkinen

⁹³ Salmi-Niklander 2004, 114.

⁹⁴ Salmi-Niklander 2004, 114.

⁹⁵ Salmi-Niklander 2004, 114.

⁹⁶ Salmi-Niklander 2004, 42, 113.

⁹⁷ Mm. KA 1C VNTO Punainen Nuoriso 29.10.1928.

⁹⁸ 2-3 hengen toimitus oli tyypillinen. Salmi-Niklander 2004, 42.

⁹⁹ Salmi-Niklander 2004, 46.

lukeminen esimerkiksi kokouksissa ja mahdollinen arvostelu¹⁰⁰, määritteli koko kulttuuriseen toimintaan osallistuva yhteisö itsensä. Harjoituslehtiin oli mahdollista kirjoittaa eli siinä suhteessa ne olivat omalle suljetulle piirille avoimia keskustelu- ja kommentointifoorumeja. Yksi esimerkki tällaisesta dialogista on Punaisessa Nuorisossa julkaistusta 'Hiukan valistustyöstä' mielipidekirjoituksesta käyty keskustelu. Nimimerkki Ajatteliija kirjoittaa:

”Olen monesti kuullut sanottavan, että meidän nuorten työläisten olisi entistä enemmän kiinnitettävä huomiota itseopiskeluun - - sanonta on oikea, mutta opiskeluaineistossa olemme menneet puuhun latvasta eikä tyvestä. Meillähän on sellaisia sivistyksellisiä oppipaikkoja, joihin olisi entistä enempi kiinnitettävä huomiota. - - työväenopistot, pitkälle kehittynyt koululaitos ja niin monen hyvän lääkärin tai professorin kirjoitelmia tieteellisistä saavutuksista.”¹⁰¹”

Ajatteliija ehdottaa tieteellisten julkaisujen lukemista kokouksissa, koska hänen mielestään kurjistumisesta on tarpeeksi omaakin kokemusta.

”Aika olisi jättää kurjuuden historian selvittämiset, ei niistä mitään hyötyä asiallemme. Se on liaksi paljon omaa elämää - - Mutta kun siirrymme ehdottamaani opiskelumuotoon, niin avautuu tässä aivan uudet alat ja sillä tavoin saamme innostuksen opiskeluun. Varmasti saavutamme myöskin tuloksia.”¹⁰²”

Ajatteliija vahvistaa kommunismille tyypillistä valistusdiskurssia tunnustamalla itseopiskelun ja yksilön kehityksen merkityksen. Sosialistinen diskurssi tulee esiin ajatuksena muutoksesta, jonka valveutunut työläisjoukko saa aikaan. Toisaalta Ajatteliija pyrkii muuttamaan vallitsevaa sosialistista diskurssia kehumalla koululaitosta. ”Pitkälle kehittyntä koululaitosta” pidettiin lähinnä porvariston keinona orjuuttaa työläisnuoriso¹⁰³, mihin Punaisen Nuorison toimitus ja seuraavassa numerossa oleva vastine pureutuvat.

”Olemme julkaisseet nimim. Ajattelijan kirjoituksen, vaikka emme hyväksykään siinä esitettyjä ajatuksia opiskelutyöstä. - - toimitus toivoo, että toverit puolestansa vastaisivat

¹⁰⁰ Salmi-Niklander 2004, 68.

¹⁰¹ KA 1C VNTTO Punainen Nuoriso 12 / 1928.

¹⁰² KA 1C VNTTO Punainen Nuoriso 12 / 1928.

¹⁰³ Käsitys oli perusteltu, sillä sisällissodan kahtia jakautumisessa opettajat päätyivät oikeiston puolelle. Saarela 2008, 548-549; Syväoja 2007, 118.

tälle Ajattelijalle oikein proletaarinuorison opiskelutahdosta.¹⁰⁴” kirjoituksessa Toimituksen tuoilta, Toimitus

”En kiellä etteikö maailmankatsomuksemme avartaminen olisi välttämätöntä. Sitä se on, ei ainoastaan työtätekevälle nuorisolle, vaan vanhemmillekin työläisille ja työväenluokan lapsille. Mutta lähteä maailmankatsomustansa avartamaan n.s. ”työväenopistoissa”¹⁰⁵ ja porvarillisissa kouluissa, on samaa kuin hakea valoa pimeydestä. ”Työväenopistojen” ja koulujemme tarjoama opetushan on kauttaaltaan p o r v a r i l l i s e n m a a i l m a n k a t s o m u k s e n l ä p i t u n k e m a a i s ä n m a a l l i s - u s k o n n o l l i s t a h i m p h a m p p u a . - - M i t ä t u l e e s i i h e n k i r j o i t t a j a n e s i t t ä m ä ä n a j a t u k s e e n , e t t ä k o k o u k s i s s a m m e r y h d y t t ä i s i i n l u k e m a a n l ä ä k ä r i e n j a p r o f e s s o r i e n k i r j o i t e l m i a , j o k a t o i m e n p i d e - - ” j o h d a t t a i s i m i e l i p i t e e t a j a n o l o o n p o i s s e l l a i s i s t a k y s y m y k s i s t ä , j o i t a m e t y ö l ä i s n u o r e t s a a m m e j o k a p ä i v ä i s e s s ä e l ä m ä n k a m p p a i l u s s a t o d e t a ” - o n s e k o k o n a a n h y l j ä t t ä v ä . ¹⁰⁶” kirjoituksessa Hakea valoa pimeydestä, Internationalisti

Lehden toimitus ja vastineen laatinut nimimerkki Internationalisti pysyvät ideologian viitoittamalla tiellä. Internationalisti leimaa epäsuorasti Ajattelijan ja kaikki tämän kanssa samaa mieltä olevat rikkaiksi porvareiksi ja luokkapettureiksi kommentillaan.

”Jos jollakin toverilla sattuisi olemaan oikein ruhtinaallisesti aikaa ja lisäksi paksu rahapussi, harjoittakoon sellaisia opintoja kotonaan tai koulun penkillä. - - Marx ja Lenin y.m. ovat meille - - kurjuutemme - - vapautuksen tien viitoittaneet. Se tie on luokkataistelun tie. - - tehtävämme - - on siis: perehtyä luokkataistelun teoriaan ja taktiikkaan. Tätä ei opeteta tämän maan kouluissa eikä ”työväenopistoissa”, vaan meidän on opittava itseopiskelun avulla joko yksiksemme tai pienissä ryhmissä.¹⁰⁷”

Tyrmäävästä vastineesta huolimatta olennaista on, että kritiikin esittäminen sallittiin. ’Hiukan valistustyöstä’ – kirjoitus läpäisi toimituksen, joka olisi voinut jättää kirjoituksen julkaisematta. Ratkaisulle voi arvioida olleen useampia syitä. Joko kyse oli tosiaan vapaan mielipiteenilmaisun sallimisesta, mitä tukevat Punaisen Nuorison toimituksen pyynnöt sinne lähetettävistä kirjoituksista¹⁰⁸. Kyse voi olla myös tietoisesta varoittavan

¹⁰⁴ KA 1C VNTO Punainen Nuoriso 12 / 1928.

¹⁰⁵ Oletettavasti viitataan sosiaalidemokraattien ylläpitämiin opistoihin. Kommunistit eivät sietäneet sosiaalidemokraatteja, joita pidettiin porvareiden ”kätyreinä”. Mm. Norrena 1993, 242.

¹⁰⁶ KA 1C VNTO Punainen Nuoriso 1 / 1929.

¹⁰⁷ KA 1C VNTO Punainen Nuoriso 1 / 1929.

¹⁰⁸ Esim. KA 1C VNTO Punainen Nuoriso 12 / 1928.

esimerkin julkaisemisesta, jolla haluttiin palauttaa epäröivät, puolueen tahdon kyseenalaistavat henkilöt ruotuun. Vastaavien kirjoitusten julkaiseminen mahdollisti sen, että harjoituslehtien kautta käytiin kamppailua kollektiivisiin mentaliteetteihin kuuluvista asioista, kumpi tahansa esitetyistä syistä onkaan se ”oikea”.

Ennen tarkempia käsittelylukuja esitellään lyhyesti harjoituslehtien erityispiirteitä.

3.2. Proletaari

Proletaaria on säilynyt Vaasan sosialistisen naisyhdistyksen tiedoissa 8 kappaletta (LIITE 1). Lehti on naisten toimittama, mikä käykin ilmi yhdistyksen nimestä. Tässä suhteessa Proletaari on poikkeuksellinen muihin käytettäviin lehtiin nähden, sillä se kuvaa asioita naisten näkökulmasta ja on selkeästi sukupuolittunut. Naiseus näkyy lehden teemoissa, joissa käsitellään esimerkiksi toistuvasta äiteyttä¹⁰⁹ ja naisen ja miehen välistä valtasuhdetta¹¹⁰. Se on aatteellinen teemoista huolimatta, sillä niiden käsittelyyn sisältyy muun muassa sosialistisen ja valistusdiskurssin merkityksiä. Tietyllä tavalla Proletaarin voisi luokitella aikakauslehdeksi¹¹¹, koska sillä oli selkeä kohdeyleisö. Yleisö ei ollut pelkästään kommunistinen, vaan tarkemmin luokiteltuna kommunistiset naiset. Proletaari on ainoana harjoituslehtenä selkeästi osoitettu aikuiselle väestölle.

Vaasan sosialistisen naisyhdistyksen Proletaari-harjoituslehteä ei pidä sekoittaa ulkomailta kuljetettuun Proletaariin, jonka levikki oli 1500-2000 kappaletta¹¹². Naisyhdistyksen lehti on puhtaasti käsinkirjoitettu, paikallinen harjoituslehti, joka poikkeaa jo teemoiltaan valtakunnan laajuisesta Proletaarista.

3.3. Etuvartio

Etuvartiota on käytettävissä vain 2 kappaletta (LIITE 2). Se on säilynyt Vaasan työläisnuorisoin opintoyhdistyksen kansiossa.

3.4. Torpedo

Torpedo tai Torpedoo (kirjoitusasu vaihtelee) on luku- ja sivumäärältään laajin harjoituslehti. Sitä on säilynyt 27 kappaletta, joista käytän kahtakymmentä puutteellisten lähdetietojen vuoksi (LIITE 3). Torpedoa on tehnyt Vaasan sosialistinen nuorisoseura ja

¹⁰⁹ Esim. KA 1C VSN Proletaari N:o 2 / 1923 'Tulevaisuus on meidän'.

¹¹⁰ Esim. KA 1C VSN Proletaari B / 1925 'Yhteiskunta ja perhe'.

¹¹¹ Kommunistilehdistä osa on luokiteltu aikakauslehdiksi. Saarela 2008, 131.

¹¹² Saarela 2008, 137-138.

sen toimitus on ollut yleensä kolmihenkinen. Torpedon toimituksessa on ollut mukana toistuvasti monia henkilöitä ja se on ilmestynyt kaikkein säännöllisimmin harjoituslehdistä (vrt. LIITTEET 1-4). Torpedo toimittamiseen osallistuneet ovat olleet sitoutuneita aktiiveja.

3.5. Punainen Nuoriso

Punaisen Nuorison koko nimi kuuluu 'Etelä-Pohjanmaan Sosialistisen Nuorison Harjoituslehti Punainen Nuoriso'. Punaista Nuorisoa on useamman vaasalaisen yhdistyksen kansioissa ja tekijät on jäljitettävissä Vaasaan. Lehti kuitenkin sisältönsä puolesta antaa ymmärtää tarkoituksenaan olevan koko Pohjanmaan tavoittaminen. Se tuo tutkimukseen alueellisesti kattavampaa näkökulmaa kuin muut lehdet. Vuoden 1928 ensimmäinen numero on kaksikielinen ja toimitus mainitseekin yrittävänsä saada ruotsinkielisiä mukaan lehtitoimintaan.

Punaista Nuorisoa on käytettävissä 10 kappaletta, joista suurin osa on vuodelta 1929. Sen toimituksesta on vastannut yleensä 1 henkilö, mikä on poikkeavaa muihin lehtiin verrattuna (vrt. LIITTEET 1-4).

4. Ilmaisutaiteen kulttuuri

4.1. Runot

Salmi-Niklander kuvaa työläisnuorison suhdetta suulliseen perinteeseen ja kansallisrunouteen jännitteiseksi. ”Kansanrunoutta pidettiin kollektiivisen taiteen esikuvana, mutta Kalevala kuului Raamatun ja Runebergin rinnalla historian roskakoriin.”¹¹³ Runous kuitenkin kuului tyypillisenä osana tapahtumien ohjelmistoon. Kommunistit harrastivat sekä yksinlausuntoa että joukkorunoja. Yhteisöllisyys korostuu kommunistien tapahtumissa ns. joukkotervehdystenkin muodossa. Tyypillisen joukkotervehdyksen rakenne koostui alun ja lopun yhteisistä osuuksista sekä keskiosassa vaihdellen useamman puhujan (tytön ja pojan) vuoroista¹¹⁴. Joukkolausunnot noudattivat samaa kaavaa.

”Ulos laivasta nyt / Nyt uskaltakaa kaik’ kahleet kerralla katkaista”¹¹⁵

¹¹³ Salmi-Niklander 2004, 116.

¹¹⁴ Esim. VA EKV I alaos. tk. N:o 11/1928.

¹¹⁵ Lainaus joukkorunosta 'Torpedo'. VA EKV I alaos. tk N:o 13/1926.

Alaosasto korostaa runojen olleen teemoiltaan usein kumouksellisia, mutta tässä tulkinnassa on muistettava kommentin asettajan deterministinen käsitys. Siitä huolimatta vallankumouksellista latausta ei voi olla huomaamatta eikä sitä olekaan tarkoitus piilottaa.

Harjoituslehdissä runous on yhtä monipuolista kuin muutkin kirjoitukset, joiden sisältö vaihtelee poliittisesta vivahteesta suoranaiseen valistukseen, mutta myös luokkaerot lävistäviin teemoihin, kuten sukupuolten välisiin suhteisiin. Useimmiten runot ovat vahvasti poliittissävyyisiä luokkataistelun henkeä korostavia. Esimerkiksi Proletaarissa enteellisen nimimerkki Usko Varman runo 'Usko – raataja' on varsin sosialistisen diskurssin lävistämä:

*”Usko raataja aikaan uuteen, - - / Luota syttyvän päivä paloon, / Idästä nousevaan
valoon.*

*Katso loistaa punainen tähti / Urhojen armeija taistoon jo lähti / Köyhien puolesta
taistossa juuri / on Spartacus-joukkomme suuri.¹¹⁶”*

Runoissa ei käytetä suoria ilmauksia, mutta ne ovat varsin helposti tulkittavissa. Itä viittaa Neuvostoliittoon, josta kommunistinen aate ja uusi yhteiskuntajärjestys sai mallinsa. Punainen viittaa jälleen kommunismiin ja tähti esimerkiksi Neuvostoliiton lippuun. Neuvostoliitto oli ihannemaa, jossa työläisen oikeudet toteutuvat ja jota pyrittiin toteuttamaan se myös Suomessa.

Mielenkiintoista on viittaus antiikin Rooman orjakapinaan¹¹⁷, mikä kertoo kirjoittajan tietoisuuden tasosta. ”Usko Varma” oli opiskellut historiaa tietoisesti, koska oli löytänyt oman aatteen ja toiminnan oikeuttamiseksi sopivan esikuvan. Pelkältä kansakoulupohjalta ja työläistaustaiselta ei tällaista syntyisi. En ole päässyt selville nimimerkistä Usko Varma. Sitä ei ole merkitty lainatuksi tekstiksi eikä esimerkiksi Salmi-Niklanderin (2004) tai Saarelan (2008) teoksissa ole vastaavalle nimimerkille henkilöä. Näin ollen ei voi varmasti arvioida, onko joku vaasalainen kirjoittanut runon vai onko se kopio esimerkiksi opintomateriaaleista.

¹¹⁶ KA 1C VSN Proletaari 10.6.1923.

¹¹⁷ Esim. Tammisto 2006, 166.

Runoihin sisältyvät kaikki mahdolliset diskurssit. Sosialistinen diskurssi on vallitseva, mutta esimerkiksi Punainen nuoriso-runon viimeisestä säkeistöstä voi erottaa valistusdiskurssin.

”Näin henkinen työ / voi sortajan saastan voittaa.”¹¹⁸”

Henkinen työ, itsekasvatus on työväestön ase sortavaa kapitalistia vastaan. Runossa ’En usko – uskon’ on vahvaa kristillistä vastadiskurssia. Sama runo esiintyy kahdessa lehdessä, samana vuonna. Ensiksi Punaisessa Nuorisossa keväällä ja jouluna Proletaarissa, johon se on todennäköisesti kopioitu Punaisesta Nuorisosta. Runon kirjoittajaksi on merkitty O.V. Nimimerkki ei ole selvinnyt tutkimuskirjallisuudenaan avulla.

”En usko olevan Jumalaa, en syntein uhrikaritsaa, / en perkeleitä, en enkeleitä, en helvetin, en toivontietä.

En usko olevan taivasta mis vapaa oisi vaivoista, / en helvettä mis ”syntisiä” ain pünnettäisiin ihmisiä.

Mä uskon: vapaaksi kerran saa työn luokka, kärsii mi / sorrontaa. Tää määräinpää jo häämöttää ja kulkumme / vauhtia kiirehtää.”¹¹⁹”

Uskonnonvastaisuus ja ikuisen luonnonjärjestyksen murskaaminen vaikuttivat runojenkin kautta maailmankatsomuksen muokkaamiseen ja kommunistisen ideologian omaksumiseen. Mielenkiintoista esimerkkirunossa on rakenne, joka tietyllä tavalla on käänteinen luterilaisen kirkon uskontunnukselle ”Minä uskon Jumalaan, Isään, Kaikkivaltiaaseen” jne. Iltamien rakennetta on verrattu kirkollisen tapahtuman rakenteeseen¹²⁰, mutta samanlainen lainaus on havaittavissa tässä runossa. Vastadiskurssi käyttää vastustuksen kohteen ominaisuuksia, jotka ovat tuttuja yleisölle ja joita on helppo toistaa. Ominaisuudet toimivat lisäksi pilkka- ja tehokeinona, jolla saadaan aikaan ”kommunistin uskontunnustus”.

Poliittisella sanomalla jatkaa Aviosiipi-nimimerkki runossaan ’Omistettu äidille’, mutta runon kohdeyleisö on huomattavasti määritellympi, mikä käy ilmi jo otsikosta.

¹¹⁸ KA 1C VSNS Punainen Nuoriso 25.3.1925.

¹¹⁹ KA 1C EPSN Punainen Nuoriso 3-4 / 1929; KA 1C VSN Proletaari 12 / 1929.

¹²⁰ Esim. Keskinen 2009, 114.

*”Ken aamulla ensin päivän aloittaa / Ja illalla viimeiseksi lopettaa, / Hän nainen on ja
sen yksin tehdä voi, / Silti usein viellä syytös soi. - -*

*On huolet naisella monenlaiset / Ja tuskat ankeat kovat. / Vaan kerran poistuvi huolet ja
vaivat. / Kerran koittavi sinullekin kevät.*

*Siis taistele taistosi loppuun asti / Ja kestä urheasti / Lippusi juurella vannoo / Usko
voittoon rohkeasti¹²¹”*

Harjoituslehdissä ilmestyneet runot on siis valittu tarkoituksen mukaisesti lehden lukija- ja kuulijakuntaa miellyttäväksi, jotta runoilla pystytään vaikuttamaan ajattelumallien rakentumiseen.

4.2 Mölyköörit ja muut esitykset

Mölyköörien tausta on jo 1910-luvulla. Niissä esitettiin omia laulusepityksiä ja pukeuduttiin hassusti. Vähitellen mölyköörit muokkautuivat: mukaan tuli säästys ja esitykset vakiintuivat illanviettoihin. Kyse oli ennen kaikkea nuorten toiminnasta.¹²² Yhteisöllisyyttä luotiin joukkoharjoittelulla ja -esityksillä, mutta niillä oli myös kasvatuksellinen merkitys. Joukkolaulut (ja -lausunta sekä -puheet) omaksuttiin Keski-Euroopasta 20-luvun alkupuoliskolla.¹²³

Useille paikkakunnille perustettiin omia laulusakkeja, kuten Vaasaan Poutun pojat tai Pietarsaaren Punapojat¹²⁴. Laulusakkeja EK:n alaosasto pitää osoituksena ylätasoa vaikutuksesta, sillä samanaikainen porukoiden perustaminen ja niiden yleistyminen kaikissa tapahtumissa tulkitaan jonkin erikoisen järjestelyksi¹²⁵. EK:n huomio tai tieto on osuva, sillä lauluryhmillä haluttiin pönkittää vuoden 1927 kesällä käytyjä eduskuntavaaleja¹²⁶.

Alaosaston kommentoissa symbolinen pukeutuminen punaiseen sekä tietysti laulujen ja runojen kiihottava sisältö herättävät närkästystä. Laulusakkien vakiintuminen ja tunteita herättävä luonne paljastuu muun muassa eräässä tilannekatsauksessa, jossa joukkolaulujen ja puheiden todetaan ”*tietenkin*” olleen päänumeroina Marianpäivän ja

¹²¹ KA 1C VSN Proletaari A / 1924.

¹²² Saarela 2008, 722-723.

¹²³ Saarela 2008, 595.

¹²⁴ Saarela 2008, 723.

¹²⁵ Mm. VA EKV I alaos. tk N:o 16/1927.

¹²⁶ Saarela 2008, 724.

Pariisin kommuunin juhlissa. Laulusakkien ohjelmistoa alaosasto kuvailee räikeäksi ja Kurikassa esitetty 'Kun pappeja ei oisi' – laulu johti syytteisiin asti.¹²⁷ Äärivasemmistolaisen toiminnan ajautuessa ahtaammalle kuvaillaan 1920-luvun lopulla opintoyhdistysten laulusakkien tekevän kommunistien toimintaa herättäviä matkoja Vaasasta maakuntaan, jossa mielentilaa pyritään nostattamaan vallankumouksellisilla lauluilla¹²⁸. Kaikkiaan laulut ja niitä esittävät porukat vaikuttavat vakavalta uhalta viranomaisten näkökulmasta, kuten haastattelussakin muistellaan. ”*Ne (porvarit) pelkäs meidän lauluja , - - Tästä meitä syytettiin ja pistettiin linnaan.*”¹²⁹,

”*Kuten tunnettua ovat kommunistit alkaneet käyttää näytelmätaidettakin kommunistisen kiihotuksen edistämiseen.*”¹³⁰,

Näytelmäseuroja perustettiin järjestöjen yhteyteen ja niiden ohjelmisto oli työväenoloja kuvaavaa. Työväenkirjailijoiden tuotantoa suosittiin. Näyttelemiseen liittyivät tyypilliset opetuskurssit, joita järjestettiin ainakin Vaasassa. Opetuksesta vastasivat niin Vaasan kuin Tampereen työväen teatterin näyttelijät.¹³¹ Näytelmissä tutut diskurssit toistuivat, ja esimerkiksi Kanadasta tuodun kirkkofarssiesityksen seurauksena eräs haastatelluista päätyi kuulusteluihin.

”*Minä joutuun poliisikuulusteluun tästä näytelmästä. - - Mä sanoin 'Minä en tierä ainakaan sen kummemmin sitä. - - Teirän pitää sieltä kirjapainosta kysyä. Ne sano, että pitää sen kirjan tuora takasi, ettei se oo luvallista täällä.*”¹³²

Näytelmäjaostot olivat Etsivän Keskuspoliisin ja yhdistyksenä välissä. Kun EK puuttui arvosteleviin näytelmiin, valitti puolestaan järjestö liiasta viihteellisyydestä. Muun muassa Vaasan sosialistisen nuorisoseuran toimikunta arvioi jaostojensa toimintaa jouluna 1925 ja kehotti teatterijaostoa esittämään ”*enempi poliittisia kappaleita, eikä kaikkea him hampu kappaleita, niin kuin tähän asti.*”¹³³

¹²⁷ VA EKV I alaos. tk No 3/1928.

¹²⁸ VA EKV I alaos. tk No 8/1928.

¹²⁹ VT haastateltu 1994, mies, s. 4.12.1910.

¹³⁰ VA EKV I alaos. tk No 14/1925.

¹³¹ VA EKV I alaos. tk No 14/1925, No 13/1926.

¹³² Hakala, Juho Gideon 24.6.1901, n. 1970.

¹³³ KA 1C VSNS Torpedo 12 / 1925 'Toimikuntien huomioon'.

Teatteriin otettiin ohjelmistoon sinipuseroesityksiä 1920-luvun loppuvuosina¹³⁴. Sinipusero-liike oli saanut alkunsa Neuvosto-Venäjältä kansalaissodan aikana. Alussa esitykset olivat lyhyitä propagandaesityksiä, mutta myöhemmin niihin lisättiin esimerkiksi laulua ja soittoa.¹³⁵ Vaasan alaostaston raportoimissa sinipuseroesityksissä pilkattiin sekä sosiaalidemokraatteja että Etsivää Keskuspoliisia. Esitysten kuvataan saaneen ”myrskyisän suosion osakseen”¹³⁶. Suomessa sinipunaesitykset poikkesivat siltä osin, että ne olivat enimmäkseen laulupainotteisia.¹³⁷

Lisäksi opintopäivät olivat joukkoesiintymisten ja kisojen näyttämöitä, joissa sosialistinuoret paitsi näyttivät vastustajilleen joukkovoimaansa, he myös kilpailivat toisiaan vastaan. Valtakunnallisia opintopäiviä ehdittiin pitää kolmet (vuonna 1927 Tampereella, 1928 Lahdessa ja viimeiset 1929 Vaasassa), mutta jo ennen niitä oli SNL järjestänyt Turussa sosialistiset nuorisopäivät vuonna 1925, joiden tarkoitus oli toimia joukkoesiintymisten ja -kisailujen näyttämönä¹³⁸.

5. Verkostoituminen kulttuurin kautta

5.1. Samaistuminen primääriyhteisöön

Luokkajako ja poliittinen sosialisatio kulkivat käsi kädessä aina 1960-luvulle saakka. Perheen asuinpaikka ja poliittinen aatteellisuus siirtyivät koulussa lasten keskinäiseen luokkajakoon. Näin lapset ja nuoret sosiaalistuivat työväenliikkeeseen, kun heidän perheensä, koulu ja muut vertaisryhmät (kaverisuhteet, harrastukset) ohjasivat nuorisoa työväentaloille. Työväentaloista muodostui luonnollisia kohtaamispaikkoja työläistäustaisille lapsille.¹³⁹ Varhaiset ja merkittävät yhteisölliset kokemukset vahvistivat yhteisöön sitoutumista.

Kaikkia ei aina motivoinut aatteellinen opetus, vaikka se oli tapahtumien ensisijainen tavoite.¹⁴⁰ Se saattoi olla ”välttämätön paha”, kun tapahtumiin osallistumiselle oli muita syitä. Lauri Keskinen toteaa, että tapahtumiin saatettiin osallistua ystävien tapaamisen ja

¹³⁴ VA EKV I alaost. tk N:o 2/1929.

¹³⁵ Saarela 2008, 724.

¹³⁶ VA EKV I alaost. tk N:o 2/1929.

¹³⁷ Saarela 2008, 724-725.

¹³⁸ Saarela 2008, 596.

¹³⁹ Keskinen 2009, 101-102.

¹⁴⁰ Keskinen 2009, 102-103.

tanssien vuoksi. Esimerkiksi iltamat agitaatiotilaisuutena sisälsivät eri osuuksia, kuten runonlausuntaa, voimistelu- ja lauluesityksiä ja päättyivät odotettuihin tansseihin.¹⁴¹

5.2. Juhlat

Juhlien tarkoitus oli edistää työläisten itsekasvatusta¹⁴² esimerkiksi iltamien yhteydessä. Niissä on havaittavissa selkeä valistusdiskurssi. Juhlan teemasta riippuen niistä voi havaita muitakin diskursseja. Esimerkiksi vappuun tai LLL-muistopäivään (Leninin, Liebknechtin ja Luxemburgin kunniaksi) sisältyy selkeästi sosialistinen diskurssi, kun puolestaan uskonnollisiin juhlisiin liitetään kristillinen vastadiskurssi.

Iltamat ovat vaihtelevimpia diskurssiensa osalta, koska niissä oli lähinnä kyse itsekasvatuksesta ja / tai puhtaasti hauskanpidosta, koska iltamiin haluttiin suuri osallistujamäärä¹⁴³. Myös ohjelma oli siten vaihtelevaa – ei pelkästään poliittisia puheita, vaikka näytelmiin, laulu- ja runoesityksiin ujutettiin aatteellista sisältöä. Tapahtumilla oli aatteen leviämisen kannalta tärkeä tehtävä, sillä niihin haluttiin houkutella liikkeeseen kuulumattomia, joita voitaisiin valistaa. Sen vuoksi ohjelman tuli olla innostavaa uusien jäsenten aktivoimiseksi ja vanhojen aatemaailman vahvistamiseksi. Erityisesti nuorisjärjestöt muistuttivat, että valitustyön oli oltava myös tunteisiin vetoavaa ja nuorten huvittelunhalua tyydyttävää.¹⁴⁴

Koko Pohjanmaan kattavia juhlia vietettiin ja niistä ilmiotettiin lehdissä, kuten Punaisessa Nuorisossa, joka oli laajemmalle alueelle levitetty harjoituslehti. Muun muassa vuonna 1925 ilmoitetaan piirin kesäjuhlia järjestettävän kahdet (Kauhavalla ja Koskenkorvalla), aluejuhlia Teuvalla, Vaasassa ja Kurikassa. Muutamat näistä juhlista olivat päällekkäisiä. Juhlailmoituksiin sisältyy tieto kollektiivisten kilpailujen järjestämisestä juhlien yhteydessä.¹⁴⁵

Kommunistien juhlakalenteriin kuului tammikuussa Leninin, Luxemburgin ja Liebknechtin muistaminen¹⁴⁶. Maaliskuussa vietettiin monia juhlia muun muassa uskonnonvastaista Marianpäivää (vuodesta 1925 alkaen), naistenpäivää ja Pariisin

¹⁴¹ Keskinen 2009, 108, 100-111.

¹⁴² Norrena 1993, 162.

¹⁴³ Norrena 1993, 184.

¹⁴⁴ Saarela 2008, 582, 595.

¹⁴⁵ Esim. KA 1C VSNS Punainen nuoriso A / 1925 'Juhlia'.

¹⁴⁶ Juhlan valmistelusta esim. KA 1C EPSN Punainen Nuoriso 11 / 1929 'Työätekevän nuorison poliittinen toiminta'.

Kommuunin muistopäivää¹⁴⁷ (vuodesta 1926 alkaen). Huhti-toukokuun vaihteessa oli vappujuhla.¹⁴⁸ Kesällä selkeästi poliittinen toiminta jää syrjemmälle kesätoiminnan, kuten saarivierailujen, iltamien ja kesäsiirtolatoiminnan vuoksi¹⁴⁹. Kesälläkin oli juhlakalenterin mukaisia juhlia, esimerkiksi heinäkuun punaorpojehlat¹⁵⁰, mutta omassa aineistossani ei ole viitteitä niiden järjestämisestä. Sen sijaan elo-syyskuussa vietettävät Työnjuhla¹⁵¹ ja nuorisopäivät kuuluivat Pohjanmaan kommunistien yhdessäoloon. Marraskuu kului valistustyön juhlissa¹⁵² ja lokakuun vallankumousta muistellessa¹⁵³. Harjoituslehdet kertovat niin juhlien sisällöstä, juhlapaikoista kuin niiden onnistumisesta. Esimerkiksi Punainen Nuoriso-lehdessä julkaistiin Kansainvälisenä nuorisopäivänä-runo, joka on nimimerkin O.V. kirjoittama¹⁵⁴. Todennäköisesti kyse on kopiosta, koska nimimerkki esiintyy useamman runon kohdalla ja lisäksi sen teema on valtakunnallisesti vietettävä juhla eikä siinä ole viitteitä paikallisiin asioihin.

Kommunistinen liike ei julkaissut juuri uskonnonvastaista kirjallisuutta 1920-luvulla, mutta lehtien artikkeleissa huolehdittiin uskonnonvastaisesta valistuksesta erityisesti juhlapyhien, kuten pääsiäinen, vappua ja Marianpäivän, yhteydessä¹⁵⁵. Opiskelun ja tieteellisen ajattelun kautta pyrittiin purkamaan uskonnon myyttejä,¹⁵⁶ joten valistusdiskurssi kytkeytyy tiiviisti aiheeseen. Kommunistiseen perinteeseen kuuluu olennaisesti joulun ja pääsiäisen vietto, jotta liikkeen kannattajat saataisiin vieroitettua kirkollisista menoista¹⁵⁷. Harjoituslehdet osallistuivat vieroittamiseen poliittisilla esseillään¹⁵⁸.

¹⁴⁷ Esim. KA 1C EPSN Punainen nuoriso 3-4 / 1929 'Maaliskuun valistus- ja propakanda viikot, sekä muistojuhla-tilaisuudet'.

¹⁴⁸ Saarela 2008, 583.

¹⁴⁹ Esim. KA 1C VSN Kiertokirje 14.3.1929.

¹⁵⁰ Saarela 2008, 583.

¹⁵¹ Siihen valmistautumisesta esim. 'Punainen lippu'. KA 1C EPSN Punainen Nuoriso 3-4 / 1929.

¹⁵² Saarela 2008, 583. Esim. KA 1C VSNS Torpedo 1.10.1925 'Valistusviikon merkitys'.

¹⁵³ Esim. KA 1C VSNS Torpedo 7.11.1923 'Neuvosto Wenäjä'; Torpedo 29.10.1924 'Kommunistin uni'; KA 1C EPSN Punainen Nuoriso 11 / 1929 'Lokakuun vallankumouksen vuosipäivänä'.

¹⁵⁴ KA 1C EPSN Punainen Nuoriso 9 / 1929.

¹⁵⁵ Saarela 2008, 518.

¹⁵⁶ Esim. Saarela 2008, 519.

¹⁵⁷ Saarela 2008, 524.

¹⁵⁸ Esim. KA 1C VSNS Torpedo 23.4.1925 'Työläisnuoriso ja kirkosta eroaminen', joka on ajoitettu pääsiäisen tienoille.

Tässä luvussa esitellään tarkemmin muutamia juhlia, jotka ovat olleet harjoituslehtien huomionkohteena.

Iltamat

Kirsti Manninen korostaa iltamissa tunnettua yhteisöllisyyden tunnetta.

”Iltamayleisö ei ollut vain satunnaisesti mainosmelulla kokoon haalittu ihmisjoukko, vaan elävä yhteisö, jota pitivät koossa sukulaisuus- ja tuttavuussuhteet, yhteiset työt, harrastukset, aineelliset tai aatteelliset tavoitteet.”¹⁵⁹

Kirsti Mannisen päätelmää tukee harjoituslehdissäkin kerrotut matkakuvaukset iltamista. Vaasasta saatettiin lähteä viettämään iltaa Ylistaroon (noin 60 km päässä). Juna oli tärkeä kulkuväline, joka liittyy yleensä matkakertomuksiin. Iltamiin houkutteli tietysti aatteellinen side, mutta myös iltamien muu sisältö. Esimerkiksi Kronikka Ylistaron ja Tervajoen reissulta kertoo iltamien päätösnumerosta:

”Ohjelman loputtua tietysti alkoi yleinen tanssi. Oli likkoja sueri ja vääri, mutta ai ai ai niitä sääriä.”¹⁶⁰ Voisi tulkita kirjoittajan sukupuoleksi miehen, mutta joka tapauksessa iltamat olivat itsekasvatuksen ohella tila, jossa nuoret saattoivat seurustella vapaasti.

Onnistuneet iltamat kohottivat yhteisön itsetuntoa¹⁶¹. Iltamien ohjelmatraditio rakentui puheesta, runosta, kuorolaulusta, näytelmästä ja lopuksi tansseista¹⁶². Sama rakenne toistui haastateltujen kertomuksissa, vaikka omin erityispiirtein¹⁶³. Mielenkiintoinen esitys iltamien rakenteesta on vertaus kirkollisiin toimituksiin. Lauri Keskinen viittaa Matti Kuusen huomioon, jonka mukaan iltamiin kuuluva esitelmä tai juhlapuhe on kuin kirkossa pidettävä saarna ja yhteiset lauluesitykset verrattavissa virren veisaamiseen¹⁶⁴. Näin kirkolta olisi lainattu rakenne sosialistiseen valistus- ja opetustilaisuuteen. Kun tiedetään kommunismin vahva kirkonvastaisuus, kirkkomenojen kopiointi paljastaa kuitenkin traditioiden merkityksen. Joukkojen oli helppo omaksua ja osallistua toimintaan, josta sillä oli kokemusta.

¹⁵⁹ Manninen 1984, 11.

¹⁶⁰ KA 1C VSNS Torpedo 22.1.1925.

¹⁶¹ Manninen 1984, 11.

¹⁶² Manninen 1984, 43. Esim. KA 1C VSNS Torpedo 30.4.1924 'Matkamuiistelua'.

¹⁶³ Esim. haastateltu kertoo viulun- ja haitarinoittajien kuuluneen iltamiin. VT haastateltu 1992, mies, s. 22.3.1910.

¹⁶⁴ Keskinen 2009, 114.

Marianpäivä

Marianpäivä poikkesi muun muassa joulusta, koska sitä ryhdyttiin viettämään uskonnonvastaisena vuonna 1925. Sen julkilausuttunakin tarkoituksena oli uskonnonvastainen agitaatio.¹⁶⁵ Marianpäivää vietettiin niin juhlallisuuksin kuin lehtien kanta-aottavissa kirjoituksissa ja juhlien jälkeisissä reportaaseissa. Muun muassa Punaisen Nuorison vappunumerossa käydään läpi vuoden 1929 Marianpäivän onnistumisia ja virheitä.

”Uskonnonvastainen valistustyö, teimmeko sitä tarpeeksi? - - Joukkoeroamisia kirkosta ei suuremmassa mitassa tapahtunut. - - Todistus joukkojen myötätunnosta oli niissä yli kymmenessä uskonnonvastaisessa juhlatilaisuudessa, joita pidettiin eri puolella lääninä. - - Heikkoudet toiminnassa on otettava vastaisuudessa huomioon ja korjattava ne.”¹⁶⁶

kirjoituksessa Maaliskuun valistus- ja propakanda viikot, sekä muistojuhlatilaisuudet

Uskonnonvastaisuus voidaan tulkita ideologioiden kamppailuksi vallasta, sillä kirkko ja uskonto olivat työväenliikkeen kovimmat kilpailijat. Kristillisen ja sosialistisen ideologian ja ihmiskäsityksen välillä oli syvä ristiriita, kun kirkko ylläpiti käsitystä Jumalan luomasta yhteiskunnasta, jonka jumalalliseen järjestykseen ei tullut puuttua. Työväenliike puolestaan korosti ihmisen toimintakykyä – kykyä muuttaa, hallita ja vapautua vallitsevista olosuhteista.¹⁶⁷ Yhtenä keinona oli uskonnon harhauttavista opeista vapautuminen opiskelun avulla (valistusdiskurssi). Moderniin diskurssiin kuuluu ajatus ihmisestä luonnon hallitsijana ja muokkaajana, johon kommunismi pyrkii sosialistisen diskurssin avulla eli vallankumouksella.

Osittain kirkko itsessään vaikutti kommunistien siihen kohdistamaan vihaan, sillä 20-luvulla muistettiin kirkon osa sisällissodassa. Harva pappi oli osoittanut myötätuntoa, anteeksiantoa tai armeliaisuutta punaisia ja heidän perheitään¹⁶⁸.

Huomattavasti uskonnonvastaisuudestaan kirkosta eroajia oli suhteellisen vähän. Ilmeisesti kirkossa pysyttiin vanhasta tottumuksesta, vaikka lehdetkin pyrkivät valistamaan kommunisteja kirkon kahleista. Vaasan läänissä eronneita oli 1923 – 1930

¹⁶⁵ Saarela 2008, 528.

¹⁶⁶ KA 1C EPSN Punainen Nuoriso 3-4 / 1929.

¹⁶⁷ Saarela 2008, 512.

¹⁶⁸ Saarela 2008, 512-513.

jonkin verran alle 6900, josta suurin osa maaseudun asukkaita.¹⁶⁹ Etelä-Pohjanmaan alueella Jurvasta muodostui jopa maanlaajuisesti poikkeuksellinen, koska sen noin 6000-jäsenen seurakunnasta erosi vuosina 1923 – 1930 yhteensä 718 henkilöä¹⁷⁰, mikä on noin 12 prosenttia seurakunnan koosta. Seurakunnasta eronneiden perusteluja on selvitetty. Esimerkiksi Teuvan kirkosta 1926 – 1929 eronneista 47 prosenttia kertoi syyksi, ettei hyväksy kirkkoa ja 19 prosenttia eroajista ei hyväksynyt kirkon oppeja¹⁷¹.

Vappu

Vappu oli kommunistien tärkein juhla, jota valmisteltiin huolella.¹⁷² Se oli vakiintunut osaksi työväenkulttuuria jo 1800-luvun lopulla¹⁷³. Vappujuhlaan kuuluivat olennaisesti marssi ja aatteelliset puheet. Vakavuudestaan huolimatta vappujuhlatkin päättyivät kevyempää, humoristiseen ohjelmaan.¹⁷⁴ Vappua vietettiin yleisesti, mutta työväenliike houkutteli ainakin joitain osallistujia esteettömyydellään, kuten erään haastatellun lapsuusmuisto kertoo.

”Opettaja kysyy sitten, että onko kaikki tuonu nyt sen rahan (vappujuhliin) - - Minä rehellisesti vastasin - - että minä en oo tuonu. Hän sano ’Minkä syyn takia?’ Mä sanoin ’Yksinkertaisesti sen syyn takia, että mulla ei oo rahaa eikä äitilläkään oo rahaa.’ - - Opettaja kirjotti liirulla taululle velkakirjan, että hän antaa - - mulle velaksi sen 15 penniä. - - Mä sanoin, että en minä ota velkaa, että milläs minä sen maksan. - - Se (heh,heh) veti tukasta mut sinne taululle ja enkä minä kirjottanu. - - Seuraavana päivänä oli vappu. Minäpäähän aattelin, että no minäpä meen vappujuhliin (työväenliikkeen). - - Siinä aivan kirkolla - - me marssittiin ja minä olin etunokassa - - opettaja seisoo kirkonmäellä. - - Minä taas menin kouluun. - - Tuli kova kysyminen, että missä mä olin. - - Rehellisesti sanoin, että - - vappujuhlissa ja minä sain siellä ilmaiset kahvit ja sisäänpääsy oli ilmaane. - - Sain siitä taas rangaistuksen.¹⁷⁵”

¹⁶⁹ Saarela 2008, 514-516.

¹⁷⁰ Viljanmaa 2002, 123.

¹⁷¹ Viljanmaa 2002, 123-124.

¹⁷² Norrena 1993, 184-185.

¹⁷³ Saarela 2008, 582.

¹⁷⁴ Norrena 1993. 186.

¹⁷⁵ J.G. Hakala, haastateltu n. 1970, s. 24.6.1901.

Joulu

Joulunvietto liittyy kommunismin kristilliseen vastadiskurssiin, jossa korostetaan valheellista sanomaa rauhasta ja hyvästä tahdosta. Kommunistien omaksi perinteeksi muodostui ”joulukirkko”, jossa oman liikkeen edustaja saarnasi joulusta tai muista ajankohtaisista asioista ja jossa seurattiin tai osallistuttiin laulu- ja lausuntaesityksiin.¹⁷⁶ Joulu oli toistuvasti esillä lehdissä lähinnä juuri joulun valheellisen sanoman teemalla¹⁷⁷. Esimerkiksi Proletaari-lehti kirjoitti vuonna 1927:

*”Tänäkin vuonna, kuten joka vuosi lähes 2000 vuoden aikana, saarnaavat kristillisen kirkon palkkapaimenet kirkoissa Jeesuksen, ”rauhanruhtinaan”, syntymisestä ja puhuvat paljon ”hyvää ja kaunista” joulusta rauhan juhlasta. - - joulu - - ei - - ole mikään rauhan juhla. Eikä se siksi voi tullakaan niin kauvan kuin maailmassa vallitsee yksinomistus.”*¹⁷⁸ kirjoituksessa Onko joulu rauha juhla, Tispana

Harjoituslehti Torpedon toisessa joulunumerossa vuodelta 1924 tulee esiin modernidiskurssi.

*”Raamatussa sanotaan, että Jumala on luonut ihmisen omaksi kuvakseen. Tiede taas opettaa, että ihminen on luonut Jumalat oman kuvansa mukaan.”*¹⁷⁹ pääkirjoituksessa Luoja – työ

Kommunistit halusivat nojata tieteelliseen maailmankäsitykseen, jossa ihminen hallitsee luontoa. Uskonto tulkittiin ”pimeiden” aikojen valheeksi, jota ihmiset ovat tarvinneet ollessaan tietämättömiä. Rationaalisen tieteen ajalla uskontoa ja sen avulla valtaa pitäneitä despootteja, kuten tsaaria, ei enää ole. Tiede ja tekninen kehitys ovat sivistystä, sillä niillä pystytään selittämään luonnonilmiöitä. Uskonto ei tähän kykene.¹⁸⁰

Tauno Saarela toteaa, että suhde joululahjoihin oli ristiriitainen. Artikkeleissa esitettiin, miten varakkaat saavat lahjoja ja köyhä elää puutteessa. Joulua ei pitänyt juhlia, mutta toisaalta kukaan ei halunnut luopua joululahjaperinteestä.¹⁸¹ Myös harjoituslehdissä

¹⁷⁶ Saarela 2008, 524.

¹⁷⁷ Esim. KA 1C VSN Proletaari 12 / 1929 pääkirjoitus ’Joulumme’; KA 1C VSNS Torpedo 12 / 1924 ’Kertomus’; KA 1C VSNS Torpedo 12 / 1925 ’Kärsimysten joulu’.

¹⁷⁸ KA 1C VSN Proletaari 12 / 1927.

¹⁷⁹ KA 1C VSNS Torpedo 10.12.1924.

¹⁸⁰ KA 1C VSNS Torpedo 10.12.1924 ’Luoja – työ’.

¹⁸¹ Saarela 2008, 528. Esim. KA 1C EPSN Punainen Nuoriso 11 / 1929 ’Jouluna 1929’.

käsiteltiin teemaa molemmista näkökulmista. Vuoden 1924 Torpedon joulunumerossa runo, jossa lahjaperinteestä pidetään kiinni.

Nimimerkki Lala jatkaa runoa viidellä säkeistöllä, joissa hän kuvaa harjoituslehdissäkin henkilöitä. Alla on ensimmäinen noista säkeistöistä.

*”Lempille kissanpojan pienen, / sievän, herttaisen ja soman / vartijaksi kamarisi oman. /
Toivo kunei muusta huoli / kas tässä yksi korituoli. / Aaltos Martalle ma annan lehmän, /
ettei maito kesken loppu. / Nestorille juntapullan, / potkukelkan sekä pienen Ullan. /
Onnille annan uuden palton, / koska hänellä aina kalt’ on. / Hajuvesipullon saavat Alli, /
Lilja sekä Iida, / ettei heille tulis riita. / Puskan Einolle ma annan, / norjat, sirot sukset
kannan. / Sitten tulee Oskun vuoro, / hän väittelemään ei oo huono. / Nyt tietosana kirjan
saa / mutt’ unohtaa sitt’ ei saa kaapin taa.¹⁸²”*

Runo on ”Lalan” lahja yhdistystovereille, mutta jouluteemansa ohella se antaa kuvaa ryhmästä ja sen jäsenten piirteistä. Ensinnäkin se tuo esiin keskeiset toimijat, mutta paljastaa myös heidän erityisosaamisensa tai muut luonteenpiirteet. Esimerkiksi Osku eli Oskari Tammelin oli puhuja ja yhteyshenkilö, mikä käy runostakin ilmi. Naisten välisestä kateudesta kertoo huoli hajuvesipullosta riidanaiheena. Lahjaruno paljastaa lisäksi ryhmän sisällä olevan parisuhteen Nestori (Parkkarin) ja Ullan välillä. Leikkimielisyys on yleistä harjoituslehdissä. Niissä on paljon vitsi- ja pilailuosuuksia, joten ryhmä on tuntenut toisensa hyvin – vieraita ihmisiä loukkaisi julkinen pilanteko.

¹⁸² KA 1C VSNS Torpedo 12 / 1924 ’Joululahjat’.

5.3. Matkat

Kommunistien agitaatiotoimintaa kuuluivat hyökkäysmatkat toisille paikkakunnille. Kun jokin paikkakunta päätti ryhtyä vahvistamaan toimintaa alueen toisella paikkakunnalla, ryhdyttiin niin sanotulle hyökkäysmatkalle¹⁸³. Etsivä Keskuspoliisi on tulkinnut maaseudulle tehdyt matkat osoitukseksi toiminnan heikentymisestä ja yritykseksi elvyttää toiminta siinä ajoittain onnistuen¹⁸⁴.

Harjoituslehtiin on kirjoitettu matkakuvauksia. Esimerkiksi Torpedossa nimimerkki Sisko kertoo kaupunkilaisen näkemyksen iltamamatkasta.

”piti lähteä Ylistaroon ja Orismalaan näyttämään maanjusseille maailman seitsemättä ihmettä, eli ’Rehellistä työmiestä’ (näytelmä). Asemahuoneeseen tultuani en kauhukseni nähnyt vielä ketään meikäläistä. - - Jonkun aikaa vielä odotettuani saapuivat kaikki muutkin suuruudet, kuten Osku (Oskari Tammelin), Elsa (Nieminen), Saimi, Alli (Ruosteoja), y.m. taiteilijat.¹⁸⁵” matkakertomuksessa Matkan varrelta

Nimimerkki Sisko vaikuttaa ylimieliseltä puhuessaan maaseudusta, mutta kyse voi olla ironian keinostakin. Kirsti Salmi-Niklander toteaa, että yleensä matkakertomukset keskittyvät nimenomaan matkankuvaukseen eikä perille välttämättä koskaan päästä¹⁸⁶. Matkan varrelta – kirjoituksessa on tarkkaakin kuvausta iltamista ja niiden tunnelmasta:

”Kun toveri Salminen oli ensin haukkunut maalaiset pataluhaksi, alkoi se meidän teatteri esittämään ’Rehellistä työmiestä’, jonka esitys sujui koko lailla hyvin, kun itse saan kehua. Kun kaikki ohjelma oli suoritettu ja tanssittu tunnin verran, nousi Osku pöydälle seisomaan. Rykäisi hyvin juhlallisesti kuin puhuja ainakin ja ilmoitti kansajoukolle että iltama oli nyt loppu ja he saavat lähteä kävelemään, jotta hän ja hänen lampaansa pääsevät nukkumaan¹⁸⁷”

Kaupunkilaiset vaikuttavat olleen itsetietoisia vieraita, vaikka kyse voi olla jälkikäteen sepitetystä tulkinnasta. Maalaisten huonoudesta ja ohjailtavuudesta kertominen voi olla kirjoittajan keino korostaa matkan tarpeellisuutta ja vaasalaisten roolia edelläkävijöinä.

¹⁸³ Esim. VA EKV I alaos. tk N:o 21/1926.

¹⁸⁴ Esim. VA EKV I alaos. tk N:o 14/1925, N:o 21/1926 N:o 9/1928.

¹⁸⁵ KA 1C VSNS Torpedo 31.10.1923.

¹⁸⁶ Salmi-Niklander 2004, 314.

¹⁸⁷ KA 1C VSNS Torpedo 31.10.1923.

Toinenkin Torpedossa julkaistu esiintymismatkakertomus pureutuu maaseudun ”puutteisiin”.

”No niin, matkalla harjoittelimme lauluja kaksi äänisesti. Me Senjan kanssa olimme kirkkaita sopraanoja ja Toivo jymisevä basso, mutta huonosti se onnistui, joten jätimme sen lystin ja leikimme muuta emmekä huomanneetkaan kun olimme jo Orismalan asemalla. - - Sitten sitä mentiin talolle. - - Talolle tultuamme annettiin meille kyllä selvä viittaus siitä, ettei se ollut lämmitetty toverihengellä sen enempä kuin koivupuillakaan, sillä se oli noskepappain omaisuutta - - Kaikesta huolimatta panimme kuitenkin toiminnaksi ja ensin kaupattuumme kirjoja ja lehtiä aloitimme varsinaisen iltamaohjelman suorituksen.¹⁸⁸” matkakertomuksessa Matkamuiistelua, Mukana ollut

Harjoituslehdet antavat osittain vääristyneen kuvan aktiivisuudesta, sillä matkakuvaukset ovat keskittyneet Vaasasta tehtäviin matkoihin, koska lehtien toimitukset olivat pääosin vaasalaisia. Hyökkäysmatkat eivät olleet vain vaasalaista toimintaa, sillä muun muassa Teuva, Kristiina Pietarsaari olivat aktiivisia hyökkäysmatkojen järjestäjiä (LIITE 6). Teuvan nuoriso-osasto järjesti kolmen kuukauden aikana 4 hyökkäysmatkaa.

Matkakertomuksiin sisältyi aatteellisen lisäksi aivan tavallisia, arkisia kuvauksia matkanteosta ja sen aika kohdatuista pienistä vastoinkäymisistä¹⁸⁹.

”Se oli lauantai illalla kun me lähdettiin 6:den junalla. Oli joukossa suuria pieniä. - - Tuli Laihialla onneton sattuma kun Oskulta halkes traksilat. - - Tervajoella syötiin possuja. - - Lilja kaipas pusuja. Oli vähällä tulla vahinko kun Topi meinas jäädä junasta. Sitten kun Ylistaroon saavuttiin ja asemalla Leinon Maija treffattiin.¹⁹⁰” Kronikka Ylistaron ja Tervajoen reissulta

Kronikan kirjoittaja oli ollut matkalla iltamiin, jotka pidettiin Ylistarossa. Onko matkanteko ollut näin värikästä todellisuudessa, sitä voidaan pohtia. Ainakin lukijakunnalle yhteisestä hauska kerrottiin varsin lorumaisella tyyllillä. Joskus matkan tarkoitus oli karannut nuorten aikuisten mielestä, mistä muistutettiin tarvittaessa.

”Juhlaa jota me nyt vietämme Pietarsaaren toverien kunniaksi, on monessakin mielessä tärkeä. Tärkeämpää on myöskin se, että me jokainen tiedämme, mitä varten me teemme retkeilyjä toisella paikkakunnalla. - - Emme suinkaan tee retkeilyjä, yksistään

¹⁸⁸ KA 1C VSNS Torpedo 30.4.1924.

¹⁸⁹ Esim. KA 1C VSNS Torpedo 15.6.1925 'Kronikka Pietarsaaren matkalta'.

¹⁹⁰ KA 1C VSNS Torpedo 22.1.1925.

*taloudellisissa tai yksilöllisissä kuherrustarkoituksissa. - - Retkeilyn tarkoitus on: toveruus käsitteiden kohottaminen siinä joukossa, johon mekin kuulumme. - - Retkeilyn tarkoituksena on myöskin toiminnan tehostaminen.*¹⁹¹” kirjoituksessa Juhlien tarkoitus, Jepu

Matkat ja niihin liittyvät iltamatapahtumat eivät todella kiinnostaneet pelkän aatteellisen joukkotapaamisen merkeissä, mitä osa toimijoista ei täysin hyväksynyt. Nimimerkki Jepukin toteaa kuhertelun jossain määrin kuuluvan asiaan, mutta se ei saa ohittaa todellista merkitystä.

5.4. Kirjeenvaihto

Etelä-Pohjanmaan sosialistisen nuorisopiirijärjestön (EPSN) tiedoissa on säilynyt postikirjat lähetyistä kirjeistä ja paketeista. Postikirjoihin on merkitty lähetetty aineisto (kirje / kiertokirje / ristiside / reklaami / paketti), kirjeen vastaanottajan nimi ja paikkakunta, sekä postikulut. Suurin osa lähetetystä aineistosta on ollut kirjeitä tai kiertokirjeitä osastoille. Kirjeitä on lähetetty vuoden 1924 aikana 218 kpl ja kiertokirjeitä 63 kpl, joista 54:n kohde on luetteloitu (taulukko 5). Niiden lisäksi luetteloon on merkitty ”19 kpl kiertokirjeitä osastoille”¹⁹². Kiertokirjeet olivat ohjeellisia tiedotteita, joissa saattoi olla ilmoituksia tulevista kisoista¹⁹³, opiskeluteemoja, -ohjeita ja -aineistoa¹⁹⁴. Niissä voitiin myös kertoa yhdistyksen tavoitteista, kuten Vaasan sosialistisen naisyhdistyksen kiertokirjeessä, jossa kerrotaan tavoitteeksi perustaa kesäsiirtola lapsille¹⁹⁵.

Postikirjojen avulla voi päätellä, miten laajaa nuoriso-osastojen toiminta oli Pohjanmaalla ja toisekseen, miten tiiviisti piiri piti yhteyttä paikallisiin toimijoihin. Kirjeiden sisällöstä ei ole tietoa, mutta ainakin niiden koon voi päätellä postikuluista: useimmiten kirjeeksi merkitty posti oli maksanut 1 mk¹⁹⁶, mutta ristisiteet tai reklaamit useamman markan¹⁹⁷ eli niissä oli enemmän materiaalia kuin tavallisessa kirjeessä. Ristisiteet ja reklaamit ovat

¹⁹¹ KA 1C VSNS Torpedo 1.8.1925.

¹⁹² KA 1C EPSN A Postikirjat 1923 – 1925 12.1.1924.

¹⁹³ Esim. KA 1C VTO F Lähetetyt kiertokirjeet 1.6.1929.

¹⁹⁴ Esim. ohjeita seinälehden tekoon, piirtämisen opiskelusta sekä yhteisruno tulevia Vaasan valtakunnallisia opintopäiviä varten. KA 1C VNTO E Opintotyön neuvontayhdistyksen kiertokirjeet N:o 6.

¹⁹⁵ KA 1C VSN Kiertokirje 1929.

¹⁹⁶ KA 1C EPSN A Postikirjat 1923 – 1925.

¹⁹⁷ Esim. ristisiteet Pietarsaareen 2 mk 20 penniä ja Teuvalle 2 mk. KA 1C EPSN A Postikirjat 1923 – 1925.

todennäköisesti lehtiä tai muuta ylhäältä toimitettavaa opintomateriaalia. Ristiside viittaa nidontatyyliin eli sidottuun aineistoon, kuten lehtiin tai opaskirjasiin. Reklaami puolestaan on svetisismi mainoksesta. Voisiko reklaami olla lentolehtinen? On mahdotonta väittää pohdintaa varmaksi, mutta reklaamien hinnat eivät ole yleensä yhtä suuret ristisiteisiin verrattuna¹⁹⁸. Täten niiden on oltava jotain kevyempää, suppeampaa aineistoa. Vaihtoehtona voi olla myös mainokset tapahtumista, kuten iltamista. Tosin, miksi niitä ei silloin olisi lähetetty kaikille osastoille (ks. taulukko 5)?

Taulukossa 5 on esitetty vuoden 1924 tiedot postiyhteuksista paikallisosastoihin, joita taulukon luokittelun perusteella on 31 kappaletta. Taulukkoon on listattu kaikki postikirjassa mainitut paikkakunnat, mutta osastoja on saattanut olla enemmänkin. Esimerkiksi taulukon perusteella piirijärjestön yhteydet Kurikkaan ovat olleet aktiiviset (30 yhteydenottoa). On syytä huomioida Kurikan jakautuvan useaan kylään, joita ei juuri ollut eritelty postikirjassa. Samalla päiväyksellä on saattanut lähteä useampi kirje Kurikkaan¹⁹⁹, joten voidaan pitää todennäköisenä niiden menneen eri yhdistyksille.

Postikirjojen perusteella nuorisopiirijärjestö on ollut aktiivisimmin yhteydessä juuri Kurikkaan (30 kertaa), Kauhavalle (28 kertaa), Teuvalle (28 kertaa), Jurvaan (24 kertaa) sekä Kokkolassa sijaitsevaan työläiskaupungin osaan Ykspihlajaan (21 kertaa). Yhteydet Kurikan suuntaan ovat olleet tätäkin aktiivisemmat, jos mukaan huomioidaan Mieto ja Alisenpää, jotka ovat Kurikan alueella olevia kyliä. Tuolloin yhteyksien määrä vuonna 1924 olisi yhteensä 47 kirjettä, kiertokirjettä, ristisidettä, reklaamia ja pakettia. Vastaavasti muillakin paikkakunnilla on vieruskylä, joiden läheinen yhteys näkyvämpään paikkakuntaan on merkitty taulukkoon 5 sulkuihin.

Postiyhteysien luokittelu tarjoaa vain yksipuolisen näkökulman yhteyksiin. Se kertoo, miten nuorisopiirijärjestö on ollut yhteydessä, mutta ei anna kuvaa vuorovaikutuksesta. En ole löytänyt vastaavanlaisia tietoja Etelä-Pohjanmaan sosialistisen nuorisopiirijärjestön osastoilta. Postiluettelot osoittavat kuitenkin kiinteän, kuukausittaisen yhteyden moneen osastoon. Osastot ovat voineet olla passiivisia, mutta tätä väitettä vastaan toimii niiden lähettämät vuosittaiset verotilitys- ja toimintaselostuslomakkeet²⁰⁰. Toki niissä on kyse velvollisuudesta, johon osittain sisältyy

¹⁹⁸ Esim. suurin osa reklaamilähetyksistä maksanut 1 mk 20 penniä tai 1 mk 30 penniä. Muutama reklaamilähetys ristisiteen hinnoissa (2 mk 30 penniä). KA 1C EPSN A Postikirjat 1923 – 1925 10.7.1924.

¹⁹⁹ Esim. KA 1C EPSN A Postikirjat 7.6.1924.

²⁰⁰ KA 1C EPSN D Osastojen raportteja.

tarve liioitella tai ylikorostaa toimintaa. Joka tapauksessa lomakkeissa on eritelty yhdistyksen toimintaan vuoden 1924 aikana: jäsenmäärää (ja sen sukupuolijakaumaa), virallisia kokouksia, muita tilaisuuksia (hyökkäysmatkoja, järjestön lehtien sisältöä, opintorenkain toimintaa).

Vaasaan on lähetetty kirjeitä vain muutama. Ne on osoitettu Palosaarelle, mitä todennäköisimmin Työväenyhdistys Taistolle. Vaasan jääminen pimentoon selittyy luonnollisella tavalla. Jo aiemmin on mainittu Etelä-Pohjanmaan sosialistisen nuorisoseuran pitäneen majaansa Vaasassa, mikä varmentuu esimerkiksi tutkimalla vuoden 1924 toimintakertomusta. Nuorisopiiri on toiminut vaasalaisten johtamana. Siinä ovat olleet Laine Vuosmaa puheenjohtajana, Aarne Korpi varapuheenjohtajana, Helvi Aho sihteerinä, Elsa Nieminen rahastonhoitajana sekä muina jäseninä Onni Harjula, Johannes (Hannes) Pynnönen, Aili Ojaniemi ja Armas Takala. Näistä jokainen on vaasalainen ja suuri osa vieläpä lehtitoimintaan osallistuneita (ks. LIITTEET 3-4).²⁰¹ Yhteyksiä maakuntaan ylläpiti muun muassa matkapuhuja Onni Harjula, joka kiersi vuonna 1925 tekemässä raporttia kommunistien määrästä ja levittäytymismahdollisuuksista²⁰². Toimintakertomuksessa mainitaan myös vuoden aikana järjestetyt tapahtumat, jotka eivät ole rajoittuneet Vaasaan: 9.3.1924 on tehty hyökkäysmatka Orismalaan, 25.3.1924 on pidetty Marianpäiväjuhlat Tervajoella, 14-15.6.1924 Laihialla on pidetty aluejärjestön kesäjuhla. Huhtikuun 12. oli pidetty Kansantalolla²⁰³ nuoris juhla. Alkuvuodesta 1925 oli juhlittu aluepiiriä koskettavat toverijuhlat Palosaaren työväentalolla (5.1.) ja 19.2. oli pidetty Ruotsalaisen nuorisoyhdistyksen ”herättävä juhlatilaisuus”.²⁰⁴

Postikirjojen perusteella yhteydet Vaasasta pohjoiseen eli Keski-Pohjanmaalle suuntautuivat erityisesti Kokkolan työväenkaupunginosaan Ykspihlajaan, Pietarsaaren ja Jepualle. Maantieteellisesti lyhimpien matkojen päässä Vaasasta ovat Laihia, Vähäkyrö ja Tervajoki (noin 30 km säteellä). Tiiviimmät yhteydet näyttävät olleen noin 80 km säteellä Vaasasta, sillä Teuva, Kurikka, Koskenkorva, Kauhava, Lapua ja Seinäjoki mahtuvat tuon alueen sisään. Sen sijaan rannikkoa pitkin etelään yhteydet ovat vähäiset. Muun muassa Kristiinaan, Karijoelle ja Kaskisiin yhteydet ovat jo selkeästi vähäisempiä (yhteen

²⁰¹ KA 1C EPSN D Toimintakertomukset ja -suunnitelmat.

²⁰² Norrena 1993, 246.

²⁰³ Sijainti tuntematon.

²⁰⁴ KA 1C EPSN D Toimintakertomukset ja -suunnitelmat.

laskettuna 16 yhteydenottoa vuoden aikana). Ne sijaitsevat noin 100 km päässä. Verrattuna saman matkan päässä olevaan Pietarsaareen ja vielä kauempana (noin 130 km) olevaan Ykspihlajaan ero on huima. Etelä-Pohjanmaan sosialistinen nuorisopiirijärjestö oli selkeästi keskittynyt Keski- ja Etelä-Pohjanmaalle.

TAULUKKO 5. Etelä-Pohjanmaan sosialistisen nuorisopiirijärjestön postiyhteydet osastoihin vuonna 1924.

osasto	kirje	kiertokirje	ristiside	reklaami	paketti	yhteensä
Isokyrö	-	-	3	-	-	3
Huissi (Ilmajoki)	1	-	-	-	-	1
Jalasjärvi	5	1	-	-	-	6
Jepua	7	2	1	-	-	10
Jokipii (Jalasjärvi)	5	-	1	-	-	6
Jurva	16	4	2	2	-	24
Karijoki	8	1	-	-	-	9
Kaskinen	3	-	-	-	-	3
Kauhajoki	6	1	-	-	-	7
Kauhava	18	5	4	-	1	28
Kesti (Jurva)	1	-	-	-	-	1
Koskenkorva (Ilmajoki)	11	2	-	1	1	15
Koura (Nurmo / Seinäjoki)	1	-	-	-	-	1
Kristiina	3	-	1	-	-	4
Kurikka	20	5	3	1	1	30
Kurikka Alisenpää	1	-	-	-	-	1
Laihia	8	4	3	-	-	15

Lapua	7	3	1	1	-	12
Mieto (Kurikka)	11	3	1	1	-	16
Nori (Teuva)	1	-	-	-	-	1
Oravainen	6	2	2	-	-	10
Orismala	3	1	1	-	-	5
Palosaari (Vaasa)	2	-	-	-	-	2
Peräseinäjoki	9	1	2	-	-	12
Pietarsaari	10	4	3	1	-	18
Seinäjoki	9	5	2	1	-	17
Tervajoki	10	3	1	-	-	14
Teuva	20	3	4	1	-	28
Voltti (Kauhava)	3	-	1	-	-	4
Vähäkyrö	-	-	3	-	-	3
Ykspihlaja (Kokkola)	13	4	3	1	-	21
yhteensä	218	54	42	10	3	327

Lähde: KA 1C EPSN A Postikirjat 1923 – 1925.

Postikirjat tarjoavat myös tietoa piirijärjestön yhteyksistä Helsingistä toimineeseen Sosialistiseen Nuorisoliittoon (SNL), joka oli nuorisojärjestöjen ydin Suomessa²⁰⁵. Postikirjojen perusteella voi päätellä Etelä-Pohjanmaan sosialistisen nuorisopiirijärjestön lähettäneen samoja aineistoja omalle ylätasolleen kuin paikallisosastoilleen (taulukko 6), sillä esimerkiksi ristositeitä lähetettiin Helsinkiin 4 kappaletta vuonna 1924. Siten ristositeeksi merkityt aineistot eivät luultavasti ole aivan ylimmältä tasolta toimitettua

²⁰⁵ Esim. Saarela 2008, 141, 419.

materiaalia. Vilho Nokireki, joka oli SNL:n sihteeri²⁰⁶, mainitaan toistuvasta postiluetteloissa. Ilmeisesti vuoden 1924 aikana tapahtuu muutos, sillä jatkossa pääosan kirjeistä vastaanotti Saima Kiviranta. Etelä-Pohjanmaan sosialistinen nuorisopiirijärjestö oli velvollinen raportoimaan toiminnastaan, sillä kiertokirjeitäkin lähetettiin Helsinkiin 4 kappaletta ja muita kirjeitä 20 vuoden 1924 aikana.

Taulukoiden 5-6 puitteissa on selvää, että nuorisopiirijärjestö oli verkostoitunut vahvasti vaikutusalueelleen painottaen alueita, joilla oli toimivat kommunistijärjestöt. Se piti kiinteää yhteyttä oman ylätasoonsa Helsinkiin, mutta oli muuten niukasti yhteydessä Pohjanmaan ulkopuolelle. Vain kuusi satunnaista kirjettä Jyväskylään, Ouluun, Kemiin, Forssaan, Poriin ja Raumalle todistavat tämän. Järjestöllä oli myös muutamia yhteydenottoja Amerikkaan, mutta missään toimintakertomuksissa ei mainita syitä yhteyksille.

TAULUKKO 6. Etelä-Pohjanmaan sosialistisen piirijärjestön postiyhteydet piirin ulkopuolelle vuonna 1924.

paikkakunta - vastaanottaja	kirje	kiertokirje	ristiside	sisäänkirjattu kirje
Helsinki	20	4	4	3
Forssa	1	-	1	-
Jyväskylä	1	-	-	-
Kemi	1	-	-	-
Oulu	1	-	-	-
Pori	1	-	-	-
Rauma	1	-	-	-
Amerikka	2	-	-	-
Yhteensä	28	4	5	3

Lähde: KA 1C EPSN A Postikirjat 1923 – 1925.

²⁰⁶ Saarela 2008, 419.

6. Poliittinen kulttuurissa

6.1. Itsekasvatus – SKP:n toiveet ja tavoitteet

”Miten oppisimme tuntemaan tehtävämme tarpeellisuuden ja miten pääsisimme syventymään niihin toimintamme periaatteisiin ja sen yhteiskunnallisiin vaikuttimiin, että ne alkaisivat tuoda sisällystä elämäämme ja vetää mielenkiintoamme puoleensa? Tähän auttavat - - valveutuneen työläisnuorison perustamat opintoyhdistykset ym. järjestöt. Niissä on meidän itseopiskelun avulla kasvatettava henkistä pääomaamme ja luotava se vakaamuksellinen, aatteellinen pohja, jota tarvitsemme lähtiessämme uutta parempaa yhteiskuntaa luomaan.”²⁰⁷

Opiskelu ja sen myötä luokkataistelijaksi kasvamisen saattoi aloittaa nuorena. Tilannekatsauksen kuvauksesta päätellen lasten osallistuminen varmistettiin järjestämällä opetusta mahdollisuuksien mukaan sunnuntaisin ja pitämällä ne lyhyinä (suositus 3 tuntia taukoineen), jotta lapset jaksavat keskittyä ohjelmaan. Ohjelmatarjonta kuvataan monipuoliseksi (sekä voisi sanoa tyypilliseksi kommunistien tapahtumille), koska opiskelu tapahtuisi runojen, laulujen, kertomuksien, puheiden ja keskustelukysymysten hengessä.²⁰⁸

Itsekasvatuksesta huolehdittiin myös jakamalla ilmaista materiaalia, kuten LLL – muistotilaisuuden yhteydessä kirjasta²⁰⁹ ’Lenin – Liebknecht – Luxemburg’. SKP:n toiveita noudattaen käsiteltiin esimerkiksi sanomalehdistön tehtävää, johon otettiin kantaa vaatimalla lehdistön osallistumista kunnallispolitiikkaan. Lehdistön oli käsiteltävä aiheita ja herätettävä työväestö kiinnostumaan asioista.²¹⁰

Joulusaarnoiksi nimetyissä puheissa tuotiin esiin uskonnon vääristynyttä luonnetta ja vakuuteltiin porvareiden salaliiton ulottuvan siihenkin²¹¹. On kuitenkin yllättävää, että Vaasan työväentalolla pidetyssä saarnassa livetään puolueen yleisestä uskonnonvastaisuudesta, mikä yhtenä tekijänä osoittaa myytin puoluekurin

²⁰⁷ Etsivä Keskuspoliisin tilannekatsaukseen kopioima mallipuhe. Alaosasto arvioi puheen tulleen Opintotyön neuvontayhdistykseltä Helsingistä. VA EKV I alaos. tk N:o 13/1927.

²⁰⁸ VA EKV I alaos. tk N:o 19/1926.

²⁰⁹ VA EKV I alaos. tk N:o 2/1927.

²¹⁰ VA EKV I alaos. tk N:o 9/1925.

²¹¹ ”Kauvan sitten syntyi mailman vapahtaja, joka oli ensimmäinen työväen aatteen ajaja - - Vapahtajan saarnaama oppi levisi niin, että silloin vallassa olleet porvarit näkivät siitä itselleen johtuvan suuren vaaran, minkä johdosta silloiset porvarit ristiinnaulitsivat hänet. - - Kirkkomiehet laativat - - porvarillisen raamatun. - - Nyt on kuitenkin työväenluokka tullut tämän ryöstön huomaamaan ja meidän täytyy ottaa porvareilta takaisin tämä meille kuuluva vapahtaja.” VA EKV I alaos. tk N:o 26/1925.

kiistattomuudesta harhaanjohtavaksi. Uskonnollissävyytteiset puheet ja erityisesti saarnanomainen muoto olivat myös tietoisia valintoja, sillä saarna oli kaikille tuttu opetusmuoto ja kansan kokemukset massatapahtumista olivat rajoittuneet kirkollisiin toimituksiin²¹².

Eivät opintokerhotkaan ilmeisestä tarkoituksestaan huolimatta toimineet nuhteessa, vaan niissäkin ohjelma vaihteli keveämmän ja asiallisemman aineiston välillä²¹³. Tauno Saarelan mukaan ”kommunismien suomalainen haara toimi pikemminkin vanhan työväenliikkeen perinteen mukaan. - - Suomalainen kommunismi oli liike, jossa puhe ja toiminta eriytyivät. Syynä siihen oli - - liikkeen rakenne: kun suomalainen kommunismi piti majapaikkaansa sekä Suomessa että Neuvosto-Venäjällä, yleisten periaatteiden ja käytännön poliittisen toiminnan välille syntyi kuilu.”²¹⁴ Myös Lauri Keskinen toteaa, että esimerkiksi vaalipuheiden sisältöä muokattiin kuulijakunnan mukaan, vaikka puolue oli määrittänyt vaatimukset.²¹⁵

6.2. Illegaali kulttuurissa – kirjallisuus, lentolehdet, kokoukset

Kokouksia käytettiin suunnitteluun, jossa pyrittiin tiivistämään maakunnan alueella toimivien ryhmien työskentelyä. Vaasassa vaalipiirikomitean perustamista varten pidetyn kokouksen ”todelliseksi” merkitykseksi EK:n etsivät tulkitsivat Etelä-Pohjanmaan kommunistien toiminnan keskittämistavoitteet²¹⁶. Tilannekatsauksissa kokouksen perusteella ketään ei ole pidätetty, mitä selittää varmasti toiminnan maanalaisuus. Etsivillä oli mahdollisuus osallistua järjestöjen kokouksiin, mutta kommunistisen puolueen ydinryhmän kokoukset jäivät saavuttamatta.

Todellisia löytöjä olivat Etsivän Keskuspoliisin käsiinsä haalimat lentolehtiset ja julistukset, joiden levittäjät haluttiin ehdottomasti kiinni. Ärsytystä nostattavat kumoukselliset julistukset liittyivät Etsivän Keskuspoliisin tulkinnan mukaan johonkin ajankohtaiseen tapahtumaan, kuten Pietarsaareissa vietettyyn punakapinan uhrien

²¹² Keskinen 2009, 114.

²¹³ Esim. VA EKV I alaos. tk N:o 11/1926.

²¹⁴ Saarela 1996, 360.

²¹⁵ Keskinen 2009, 103.

²¹⁶ VA EKV I alaos. tk N:o 9/1925.

juhlaan.²¹⁷ Salaisten lentolehtisten ja kyseenalaisen kirjallisuuden levittäminen oli yksi alaoston etsivien tarkkailunkohde juhlissa.²¹⁸

Eräänä vappuna EK piti hallussaan SKP:n julkaisemaa ”Herää, käy taisteluun” – julistusta, jonka se oli napannut Vaasassa sijaitsevalta Onkilahden konepajalta²¹⁹. Tilannekatsauksen mukaan julistus oli puolueen allekirjoituksella varustettu, mikä oli myös tiedonantoon kopioitu. Julistuksessa maalaillaan luokkien asettuvan vastakkain, vallankumouksen lähestyvän ja SKP:n toimivan tehtaissa ja kylillä ym. kaikkialla näkymättömänä. Julistuksen mielenkiintoisin ja samalla kyseenalaisin osio on selkeä kommentti ”Näin on asia Vaasassa”, sillä muu tilannekatsauksissa esiintynyt ylätason lähettämä aineisto on ollut persoonatonta, useille toimijoille lähetettävää materiaalia. Onko siis kyse EK:n kopiointi virheestä? Myös vuonna 1927 oli levitetty vaalia edeltäneenä yönä sähköpöytäisiin Kominternin julistusta ’Koko maailman työväelle ja talonpojille, kaikille sorretuille kansoille, sotilaille ja matruuseille’, jonka levittäjät olivat vähällä päästä karkuun etsivän ammuskelusta huolimatta²²⁰. Edellä mainittua julistusta oli löydetty Puuvillatehtaaltakin. Kuulustelujen perusteella alaosto kertoi aineiston välittyneen paikkakunnalle Tampereelta juhannuksena pidettyjen laulu- ja soittojuhlien yhteydessä.

Äärivasemmistolaisien toimintamahdollisuuksien kaventuminen vuodesta 1928 alkaen näkyy salassa levitettyjen lentokirjasten nimissä, esimerkiksi ’Työläisvainot ja vangitsemiset Suomessa ja sos.dem.johtajain suhde niihin’²²¹. Huolimatta kommunistien toiminnan vaikeutumisesta epäili alaosto seudulle saapuneen SKP:n piiriorganisaattorin yhdeksi tehtäväksi salaisen kirjallisuuden levittämisen kiertomatkoillaan. Paikalliskomiteoille jätettyjä ohjekirjeitä pidettiin samalla kirjoituskoneella tehdyiksi kuin vuoden 1928 itsenäisyyspäivänä levitettyjä SKP:n salaisia julistuksia.²²²

SKP:n äänenkannattajaa (Proletaari-lehteä)²²³ tavattiin alaoston alueelta. Sen aineksissa on selviä laittomaan maanalaiseen toimintaan kehottavia viestejä. Esimerkiksi syyskuulta

²¹⁷ Esim. VA EKV I alaos. tk N:o 5/1927.

²¹⁸ VA EKV I alaos. tk N:o 14/1927.

²¹⁹ VA EKV I alaos. tk N:o 8/1926.

²²⁰ VA EKV I alaos. tk N:o 13/1927.

²²¹ VA EKV I alaos. tk N:o 8/1928.

²²² VA EKV I alaos. tk N:o 2/1929.

²²³ Tässä viitataan Neuvostoliitosta toimitettuun Proletaariin.

1927 olevassa lehdessä on keskuskomitean julkaisema päätöslauselma, jossa todetaan ajankohtaiseksi puolueen illegaalien järjestöverkon kasvattaminen sekä jäsenillä että laittomalla kirjallisuudella ja lentolehdillä. Näiden lisäksi muun muassa vallankumouksellisen nuorisoliikkeen kehittäminen on tarpeellista.²²⁴ Ainakin Etsivä Keskuspoliisi tulkitsee paikallisesti tehtävien lehtien sisältävän illegaalia ainesta, sillä eräässä tilannekatsauksessa väitettiin ”pääkommunistien” varoittaneen toimittajia Saarilehden joutumisesta ohranan käsiin²²⁵. Todellisuudessa pelko lienee laittomuuden käsityksestä – lähes mikä tahansa sosialistinen materiaali oli uhkana pidätyksille.

6.3. Joukkovoimaa laillisen vallankäyttäjän uhmaamiseksi

Etsivän Keskuspoliisin tarkkailun kohteena ovat varsin usein erilaiset vaaleja varten järjestäytyneet komiteat²²⁶, mikä viittaa valtiiovallan pelkoon järjestelmän sisälle pesiytyvästä vaarasta²²⁷. Jos EK seurasi vaalivalmistelua tarkoin, kiinnosti se ja erityisesti vaalien lopputulos puolueettakin, sillä EK:n raporteissa viitataan kyselylomakkeisiin²²⁸. Näissä lomakkeissa vaadittiin tietoa mm. vaaliagitaatiosta ja tuloksen syistä. Alaosaston saamien tietojen perusteella heikkoa menestystä perusteltiin sillä, ”etteivät kommunistit vaalien kautta usko mitään hyvää saavuttavansa”²²⁹. Tällaista kommentointia voidaan arvioida monelta kannalta. Ensiksikin se voidaan käsittää selittelyksi ja ylemmän tason reaktion peloksi – epäonnistumista on tarve vähätellä ja nostaa esille luokkataistelun todellinen päämäärä, vallankumous. Toisekseen se voi olla EK:n ylikorostama piirre – halu vähätellä kommunistien toimintamahdollisuuksia ja toisaalta korostaa väkivaltaisen iskun riskiä. Näiden ohella tämän kaltaiset vastaukset voidaan nähdä myös paikallistason kannanottoina, jos niitä luetaan vastausten mukaisesti. Tällainen tulkinta osaltaan nostaa yhteisöllisten tapahtumien merkitystä.

Tilannekatsauksissa ei ole usein mainintoja tapahtumiin puuttumisesta. Sen sijaan virallisen paheksuntansa Vaasan alaosasto muistaa mainita. Runo ’Joukkoihminen’ kuvataan teokseksi, joka ”*julkeudessaan hakee vertojaan*”, ja Sosialistisen liiton lähettämästä puheestakin todetaan, ”ettei räikeämmäksi puhetta epäsuorassa muodossa

²²⁴ VA EKV I alaos. tk N:o 3/1928.

²²⁵ VA EKV I alaos. tk N:o 11/1927.

²²⁶ VA EKV I alaos. tk N:o 5/1925, N:o 19/1926, N:o 2/1927, N:o 5/1927.

²²⁷ Krekola 2003, 58.

²²⁸ Esim. VA EKV I alaos.tk N:o 5/1925.

²²⁹ VA EKV I alaos. tk N:o 5/1925.

juuri voida laatia”²³⁰. Nämä eivät nouse vielä lain puitteissa illegaalin puolelle, kun viranomaiset joutuvat tyytymään ilmaisemaan paheksuntansa pidätysten sijaan.

Vastapuolen ihon alle pyrittiin tilaisuuden auetessa toverillisilla kannanotoilla. Erääksi kannanotoksi voidaan mainita kahden alueella vaikuttaneen kommunistin, Urho Palon ja Oskari Tammelinin, saama vastaanotto oikeuden vapauttaessa heidät. Juna-asemalla odotti EK:n mukaan noin 70 henkinen joukko punaisilla ruusuilla varustettuna, minkä jälkeen siirryttiin saareen juhlimaan²³¹. Symbolit olivat osa vallankäyttöä.

Työväenliike on ominut itselleen punaisen värin Ranskan 1848 vallankumouksen hengessä ja suomalainen työväenliikkeen käyttöön se vakiintui 1890-luvulla, jolloin siihen oli jo liitetty symboliarvo vapaudesta ja erottautuminen porvaristosta²³². Tuomas Tepora viittaa teoksessaan *Sinun puolestas elää ja kuolla* (2011) Vamik Volkanin teoriaan huomaamattomien symboleiden muuttumisesta merkittäviksi yhteiskunnallisen kriisin aikana. Niistä tulee protosymboleja eli kiinteä osa ryhmää, joka kokee symbolin loukkauksen itseään vastaan kohdistetuksi uhaksi.²³³ Teoria voidaan kääntää toisin päin: rajoittamalla ryhmään kiinteästi kuuluvia symboleja, esimerkiksi kieltämällä punaisen lipun²³⁴, voi vastaryhmä osoittaa hegemoniansa. Esimerkiksi Etsivän Keskuspoliisin päällikkö Esko Rieki ohjeisti joukkojaan vappuna 1929 poistamaan ”kaikki sellaiset liput, joiden on syytä otaksua aiheuttavan epäjärjestystä.”²³⁵ Kommunistien symbolit nähtiin voimakkaana ja uhkaavana eleenä, jota haluttiin rajoittaa. Kommunistien vaalimien symbolien merkitys ulottui suljetun yhteisönsä ulkopuolelle.

²³⁰ VA EKV I alaos. tk. N:o 22/1925.

²³¹ VA EKV I alaos. tk N:o 11/1926.

²³² Tepora 2011, 34-36.

²³³ Tepora 2011, 141-142.

²³⁴ Suomessa ei saanu käyttää punaista tai mustaa lippua luvatta vappuun 1927 saakka. Tepora 2011, 142.

²³⁵ Hietaniemi 1992,136.

Merkittävä symboli kommunisteille oli juuri punainen väri. Muun muassa runoilija Usko Varman Eteepäin – runossa kehoitetaan ”*Punalippujen luo / tulihehkuinen henkemme palaa*”²³⁶. Lippu ei ollut välttämätön esine, vaan nimenomaan punainen väri oli ase vallankaappauksessa. Muun muassa nimimerkki Työläisäiti valaa taisteluintoa Proletaarin lukijoihin väriretoriikallaan.

”Nykyään kuin porvari riistää meidän työläisäitien ja lastemme suusta viimeestä leivän kanniketta, niin hymyilkäämme työläisnaiset, kohottakaamme yhä korkeammalle punainen vaatteemme ja huutakaamme ’Kaikkien maiden proletaarinaiset hereille ja liittykää yhteen’ Sillä luja yhteisrintama porvaristoa vastaan on tarpeellinen.”²³⁷
kirjoituksessa Ajatelmia

Eräs haastatelluista osallistui kuuluisaan tapahtumaan Lapualla, jonne ilmaantuivat Lapuan liikkeen kannattajia ja jossa kommunistien punaiset paidat revittiin²³⁸. Mikään vahinko punaisten paitojen pukeminen ei ollut, koska siitä oli varoitettu etukäteen. Kuitenkin tapahtumasta kertova haastateltu vähättelee kommunistien roolia tapahtumassa.

”Siitä huolimatta, vaikka sitä (Lapuan tilaisuutta 1929) kuinka Pohjalaises, Vaasan lehdes - - Kuinka me lähdettiin ’hulinoimaan’ - - Vaasan lehdes selvitetiin, jotta niin - - ’Täällä ei pilkata Jumalaa lakeuksilla – se pitää lopettaa.’ Ne suorastaan yllytti sitä.”²³⁹

Samainen haastateltu toisessa yhteydessä kertoo Vaasan opintopäivistä ja siellä uhmakkaasti käytetyistä paidoista.

”Tämä oli - - hyvin merkittävä juhla - - silloin oli Lapuan liike ja fasismi nousussa. Meiltä kiellettiin esimerkiksi punaiset paidat. - - Kun me kulkueeseen lähdettiin, niin meille kyllä pojille sanottiin - - ’Paa se paita pois.’, mut me jääräpäisinä - - ’Ei oteta.’ - - Pistettiin kaulukset sitten vähän pystyyn.”²⁴⁰

Haastattelussa tulee esiin muistitiedolle tyypillinen häilyvyys ja jälkikäteen määritelty käänteentekevä kohokohta. Haastatellulle tilanteiden merkitykset ovat tosia, mutta lähdekriittisesti arvioituna ne ovat ristiriidassa keskenään.

²³⁶ KA 1C VSN Proletaari 10.6.1923.

²³⁷ KA 1C VSN Proletaari N:o 3 B / 1923.

²³⁸ Siltala 1985, 51.

²³⁹ VT haastateltu 1994, mies, s. 4.12.1910.

²⁴⁰ VT haastateltu 1994, mies, s. 4.12.1910.

Kirsti Salmi-Niklander viittaa Stockin ajatuksiin työväenliikkeen paikallisosastoista sosiaalisen organisaation laboratorioina, joissa luomaan omaa tilaa ja aikaa työnantajien ja yhteiskunnan valtaapitävien kontrollin ulkopuolella.²⁴¹ Tämä työväenliikkeen perinne näkyy kommunistien kulttuuritoiminnassa; lehdissä, runoissa, laulusakeissa. Kun kommunisteilla ei ollut suoranaisia poliittisia keinoja eivätkä parlamentaariset tavat sopineet aatteen ideologiaan, yhteisöllinen toiminta erityisesti kulttuurin kautta oli vallankäyttöä parhaimmillaan. Joukkovoimasta yritettiin huolehtia parhaan mukaan, mutta kommunismin ongelmana oli petturuus. Sen järjestöihin kuului SKP:n soluja ja yhden polttaessa muita rintama harveni. Tätä pyrittiin estämään jyrkällä suhtautumisella pettureihin, jotka eristettiin ja leimattiin lopullisesti²⁴².

6.4. Etsivä Keskuspoliisi vallan vahtikoirana

Vaasan alaostaston tilannekatsauksissa käytetään arvottavia kommentteja kommunistien toiminnan seurannassa. Olihan itse järjestelmä perustettu kommunistien kiinnisaamiseksi. Etsivä Keskuspoliisi toteutti tehtävänsä vallan vahtikoirana osallistumalla kokouksiin ja juhliin, joissa saattoi jopa tarjoutua mahdollisuus pidätykseen tai vähintään peruste tilaisuuden lakkauttamiselle. Esimerkiksi hankkimalla Etelä-Pohjanmaan sosialistisen nuorisopiiritoimikunnalle osoitetut puheet EK saattoi jo ennalta arvioida puheen sisältävän rikolliseksi määriteltävää aineistoa, mikä olisi pätevä peruste keskeytykselle puhetta esittäessä²⁴³.

Alaostosten tilannekatsauksissa suhtautuminen ja kommentoinnin sävy muuttuvat ajan myötä. Lehtiä kohtaan asenne oli viiptyilevämpää kuin puheisiin, jotka tavoittivat suuret joukot välittömästi tilaisuuksissa. Vielä vuonna 1925 'Punikin pääsiäinen 1925' – lehden sisältöä kuvataan uskonnonvastaisuudessaan ja kommunistisessa kiihotuksessaan harkitusti ja varovaisesti kirjoitetuksi²⁴⁴. Kommunistien ajaututtua ahtaammalle 1928 alkaen kommentointi kärjistyy osittain alaostosta vastaan tehtyjen suoranaisten syytösten vuoksi²⁴⁵. Raporttien tiedot ovat subjektiivisia, joten kyse voi olla henkilökohtaisesta tarpeesta vähätellä toiminnan vakavuutta. Toisaalta vuonna 1925 EK:n asema ei ollut mitenkään turvattu, joten luulisi tarpeena olevan liioittelu. Myöhemmin kommunistien

²⁴¹ Salmi-Niklander 2004, 56.

²⁴² Krekola 2003, 47-51.

²⁴³ VA EKV I alaost. tk N:o 9/1925.

²⁴⁴ VA EKV I alaost. tk N:o 6/1925.

²⁴⁵ VA EKV I alaost. tk N:o 5/1928.

ahtaalle ajo ehkä toi tarvetta ”viimeisen niitin” etsimiselle, jolloin innostuttiin lehtimateriaalistakin enemmän.

Vähättelyä käytetään keinona, kun kommunistit ovat epäonnistuneet toimintansa tavoitteissa tai esitetty aineisto ei ole huomautuksen arvoinen. Vuoden 1926 vapun puheita kuvaillaan pitkiksi, mutta maltillisiksi ja köyhiksi iskulauseista. Syksyn 1928 Suomen kommunistisen nuorisoliiton (SKNL) Vaasan piirin harjoituslehteä kuvaillaan lapselliseksi johtuen pätevien toimittajien puutteesta, millä halutaan vahvistaa näkemystä kommunistien kadosta.²⁴⁶

Tilannekatsauksien perusteella Etsivä Keskuspoliisi vaikuttaa suuntaavan suurimman mielenkiintonsa salaisen toiminnan paljastamiseksi ja sen eliminoimiseksi. Tietysti EK:n oli helpompaa valvoa ja arvioida kulttuurista toimintaa, koska se oli julkista. Vaikka alaosasto otti kantaa kulttuurisen toiminnan räikeyteen, suurempaa huolta vaikuttaa aiheuttaneen salaisen toiminnan jatkuminen toimijoiden paljastuksista huolimatta²⁴⁷. Lisäksi vaalitoiminta on tarkan raportoinnin kohteena ja sitä pidetään kommunistien varsinaisena poliittisena toimintana²⁴⁸.

Uudeksi uhaksi 1920-luvun lopulla voi määritellä niin sanotun Tammissaaren yliopiston käyneet kommunistit, jotka vankilatuomionsa jälkeen palasivat alueelle ja toimivat muun muassa puhujina tilaisuuksissa²⁴⁹. Näitä EK seuraa raporteissaan. Tavoitteenaan paljastaa SKP:n ja SKNL:n soluttautuminen alueellaan toimiviin järjestöihin alaosasto tulkitsee yhteyksien vääjäämättömyyttä: havaitsemalla sosialistisen nuorison käyttävän mottoinaan ’Nuori Kommunisti’ – lehden sisältöjä²⁵⁰. Etsivän Keskuspoliisin salapoliisintyö on varsin pitkälle vietyä, kun esimerkiksi julistuksia tulkitaan saman tahon valmistamiksi musteen perusteella. Tarve tukahduttaa kommunistien toiminta oli vahva.

²⁴⁶ VA EKV I alaos. tk N:o 5/1925, N:o 8/1926, N:o 13/1926, N:o 14/1927, N:o 11/1928.

²⁴⁷ VA EKV I alaos. tk N:o 11/1926.

²⁴⁸ mm. VA EKV I alaos. tk N:o 3/1928, N:o 5/1929.

²⁴⁹ VA EKV I alaos. tk N:o 9/1928.

²⁵⁰ VA EKV I alaos. tk N:o 2/1929.

7. Kulttuurin monet merkitykset

7.1. Yhteisöllisyyden vaaliminen – kansanomaisen diskurssi

Vahva yhteisö

Yhteisöllinen toiminta on havaittavissa lähes kaikessa kommunistien kulttuuritoiminnassa. Maanalainen toiminta oli enemmän yksin tai pienessä joukossa puurtamista vallankumouksen edistämiseksi, mutta kulttuuri oli jo luonteesta puolesta suunnattu massalle. Massa lienee väärä termi, sillä kommunistien ryhmä oli varsin erityinen. Siltä oli suljettu muut tilat omaksutun aatteen, mutta myös yhteiskunnassa läsnä olevan luokkajaon vuoksi. Yhteisöllisyyden tunteminen ja samaistuminen ryhmään olivat sekä vallitsevan yhteiskunnan että oman valinnan tai kasvatuksen perua. Yhteisessä rintamassa oli myös pysyttävä tai ryhmä sulki ulkopuolelleen henkilön. Eräs haastatelluista kertoo raittiudesta osana kommunismia.

”Taistolla, esimerkiksi nuoriso-osastolla, jos ne esiintyvät kaupungiski humalalla, ne sai Taistolle kiellon.”²⁵¹

Kansanomainen diskurssi, jossa ollaan tiiviisti osa yhteisöä ja riippuvaisiakin siitä, näkyy niin harjoituslehtien teemoissa kuin yhdistysten toiminnassa. Esimerkiksi Vaasan sosialistisen naisyhdistyksen kiertokirjeessä esitetään kesäsiirtolan perustamista lapsille.

”Vaasan sos. Naisyhdistys on jo pitemmän aikaa puuhannut työläislasten kesäsiirtolan saamiseksi. Viime kesänä päästiin vihdoon jo niin pitkälle, että voitiin lapsille järjestää joitakin viikkoja virkistystä. Tarkoitukseen käytetty paikka ei ole kuitenkaan tähän tarkoitukseen lainkaan sovelias. - - olisi saatava - - hyvin soveltuva paikka, joka olisi rauhallinen ja ulkopuolisilta häiriöiltä mahdollisimman tarkkaan eristetty, sekä aurinkoinen, hyvä ranta. - - Sellainen paikkakin on jo asian puuhaajien tiedossa, nim. kauppias V.Paunun huvila Stömsön salmen länsipuolella. - - Tarkoitusta varten perustetaan erikoinen kannatusyhdistys, johon jäseniksi kehoitetaan liittymään kaikkia paikkakunnan työväen järjestöjä, sekä yksityisiä henkilöitä. - - yhdistyksen tehtävänä tulisi olemaan yksinomaan lasten kesäsiirtolan toiminnan ylläpito. Jos yritys rakennettaisiin tälle pohjalle, olisi hyviä toiveita siitä, että siinä tapauksessa saataisiin kaupungilta tarkoitukseen kannatusmaksun lisäksi myöskin rakennusapua.”²⁵²

²⁵¹ VT haastateltu 1992, mies, s. 22.3.1910.

²⁵² KA 1C VSN Kiertokirje 14.3.1929.

Vaasan sosialistinen naisyhdistys tahtoi yhtäältä tarjota lapsille soveltuvan kesäviettopaikan, mutta toisaalta lainauksessakin korostuu yhteisön sulkeutuneisuus ja sen vaaliminen, sillä Kesämaaksi nimetyn paikan pitäisi olla tarpeeksi erillään ulkopuolisten häiriöltä. Kansanomaiseen diskurssiin kuuluu läheisesti luonto perinteikkäänä suomalaisen mentaliteetin osana. Luonnon läheisyyden hakeminen on mukana kesäsiirtolatoiminnassa, jossa haetaan vastakohtaa kaupunkilaiselle elämäntavalle. Halutaan luonnon rauhaan ja mahdollinen paikkakin on löytynyt Strömsön²⁵³ läheltä. Tietävästi Kesämaa-siirtola saatiin toteutettua ja se sijaitsi aluksi suunnitellulla Strömsön suunnalla²⁵⁴.

Kaupunkiin suhtaudutaan penseästi, mitä selittää kaupungin haluttomuus auttaa Kesämaa-projektissa – kaupunginvaltuusto oli evännyt jo yhden tonttipyyntö²⁵⁵. Kommunistien toiminnan rajoittaminen ei saavuttanut tavoitettaan eli kommunismin tukahduttamista. Päinvastoin vastoinkäymiset vahvistivat sosialistista diskurssia ja sen kautta kansanomaista, vahvaa yhteisöä ja yhteistoimintaa, korostavaa mentaliteettia. Vahva yhteisöllisyys eli toisenlaisessakin tilassa, nimittäin vankilassa. Vankilatuomiot ojennuskeinona eivät toimineet, sillä osa uusi rikoksensa eli jatkoi 30-luvulla toimintaansa kommunismin parissa joko julkisesti tai maanalaisesti²⁵⁶. Eräs haastateltu nainen kertoo vankilakokemuksensa vaikutuksesta:

”Kun mä lähdin - - Hämeenlinnasta ensimmäiseltä reissultani. - - Se (vartija) sano ilkeämielisesti - - ’Onkos paljonkin sitten menny asia eteenpäin?’ , ku oli vuosi –33²⁵⁷ - - Mä sanoon, että OLKOON MENNY, MINKÄ VERRAN TAHANSA ETEENPÄIN, MUTTA SE ON MULLE SELVINNY NUOREN SEINIEN SISÄPUOLELLA ENTISTÄ SELVEMMÄKSI, ETTÄ TULEVAISUUS ON MEIRÄN! - - Tähän vartija - - sanoi, ettei hän tuollaasen ihmisen pakettia kann, joka ei oo tullu yhtään kummemmaksi. Mä sanoon

²⁵³ Strömsö kuuluu Vaasan kaupunkia ympäröivää Mustasaareen, joka on pääosin maalauskunnista koostuva. RM

²⁵⁴ Tieto saatu Tarja-Maija Sparfilta , Vaasan Työväenmuseon vastaavalta.

²⁵⁵ KA 1C VSN Kiertokirje 14.3.1929.

²⁵⁶ Esim. ”11,7 prosenttia Hämeenlinnan vankilassa olleista poliittisista naisvangeista 1920- ja 1930-luvuilla tuomittiin uudelleen samasta rikoksesta.” Savolainen 2000, 94, 97.

²⁵⁷ Haastatellulla oli ollut kahden vuoden tuomio. Vapautusajankohtana Suomessa oli pulakausi ja Lapuan liike oli vielä voimissaan.

*'Oonpa tullu kummemmaksi. Paljon viisaammin tekisitte, kun ette meitä tuonne pistääsi. - Siellä vasta meille selviää asiat.*²⁵⁸

Vankilakokemukset nousevat tai nostetaan ryhmäytymistä vahvistavaksi tekijäksi. Kun pohjalla oli jo kokemus yhteiskunnan ulkopuolisuudesta ja sitä vahvistettiin rangaistuksilla, jotka koettiin oikeuskäsityksen vastaisiksi, oli anarkistinen toiminta perusteltua. Haastateltu nainenkin palasi kotiseudulleen jatkamaan toimintaansa kulttuuriyhteisössä ja ”uusi rikoksensa”.

*”Meillä oli 60:ntä henkiäkin niis, ettei ne mitään salaista toimintaa. - - Tästä sitten tehtiin salaasta toimintaa ja mä jouruun uudelleen vuoren ja seitsemän kuukauden tuomiolle.”*²⁵⁹

Lainauksesta käy hyvin ilmi käsitys laittomasta toiminnasta: julkista toimintaa ei mielletty laittomaksi, vaan pelkästään maanalainen toiminta. Nimittäin kyseinen haastateltu kertoo toimineensa sekä salaisesti että julkisesti²⁶⁰. Kyse voi olla perusteluista, joilla halutaan jälkikäteen oikeuttaa oma ja ryhmän toiminta.

Rapistuva yhteisöllisyys

Vaikka ehkä ulkoisesti ryhmät ja yhdistykset vaikuttivat yhtenäisiltä, oli niissä sisäinen hierarkia. Joissain harjoituslehdissä puututaan yhdistyksessä ilmenneeseen juoruiluun, kuten Torpedossa.

*”Sangen ikävä viime aikoina ilmennyt ilmiö osastomme keskuudessa on että osastossamme on alkanut käydä kaikennäköisiä juoruja joittenka alaiseksi on joutunut milloin mikin osastomme jäsenistä mutta varsinkin tytöt - - useampien on täytynyt sen takia osastosta erota kun on joutunut juorukellojen uhriksi”*²⁶¹ kirjoituksessa Toveriutta

*”Kuluneen vuoden aikana on osastolaisissa ilmennyt jonkinlaista eripuraisuutta visseissä ryhmissä. Nämä ryhmät ovat olleet suoraan sanoen sotajalalla toisiaan kohtaan aivan mitättömien asioiden takia.”*²⁶² kirjoituksessa Jouluna1924, Moukari Mooses

²⁵⁸ VT haastateltu 1970, nainen, s. 12.4.1905.

²⁵⁹ VT haastateltu 1970, nainen, s. 12.4.1905.

²⁶⁰ Hänen miehensä kertoo esim. lentolehtisten levittämisestä ”Kerran levitettiin vuonna –30 keväällä, niin niin, julkisesti paaluihin niitä. - - Myöhemmin, kun me joutuumma kiinni niin sitten siitä kyseltiin kovaa, kuka niitä levitti.” VT haastateltu 1981, mies, s. 5.12.1987.

²⁶¹ KA 1C VSNS Torpedo 22.8.1923.

²⁶² KA 1C VSNS Torpedo 12 / 1924.

Illuusio vahvasta yhteisöstä kärsi samoista ongelmista kuin muutkin yhteisöt, mutta vakavaa siitä teki mahdollinen kommunismista irtautuminen, mikä karsi taistelujoukkoa. Lainaus voidaan ymmärtää eräänlaisena kurinpalautuksena ryhmälle, jotta edes luokkataistelun nimissä rivit pidettäisiin vahvoina eikä annettaisi henkilökemioiden pilata tavoitetta.

Toinen tekijä yhteisöllisyyttä murentava tekijä oli aktiivisten toimijoiden lipeäminen jatkuvasta osallistumisesta. Toiminnassa oli katkoksia, kun esimerkiksi kesänvietto ei houkutellut järjestötoimintaan²⁶³. Muun muassa Torpedossa otetaan kantaa tällaiseen laiskotteluun.

”Kun katselee kesätoiminnan tuloksia, niin täytyy sanoa, että se on ollut laimeaa. - - Ei ole saatu saaritoimintaa siksi kuin on ollut tarkoitus, ei ole saatu järjestettyä minkäänlaista ohjelmaa. - - Mikä on ollut syynä kesätoiminnan laimeuteen, täytyy sanoa: jäsenistön oma syy, ei ole käyty kokouksissa ei ole otettu osaa toimintaan.”²⁶⁴
otsikoimaton pääkirjoitus, A.K (Aarne Korpi)

Toiminnan puute osoittaa, ettei kommunismin ideologia ollut ainoastaan luokkatietoisuutta, vaan siihen kuului kiinteästi yhdessä tekeminen. Vaikka rajattua järjestötoimijoiden joukkoa voi pitää kommunismiin sitoutuneena ryhmänä, ei sekään ollut pyhittänyt koko elämänsä aatteelle.

Aivan kuten agraarisissa yhteisöissä, korostettiin yhden jäsenen virheen koituvan kaikkien kohtaloksi²⁶⁵. Erona oli vain rankaisijassa, kun se agraarisessa yhteisössä oli Jumala, niin puolestaan 1920-luvun Suomessa se oli Etsivä Keskuspoliisi ja Suomen valtion tuomioistuimet. Toki agraarisessakin yhteisössä esivalta käytti rankaisutoimenpiteitä rikoksen sovittamiseksi, mutta kommunismi ei etsinyt syytä rikkojan seurauksille Jumalan vihasta, vaan porvarin vihasta, joka koitui kaikkien kohtaloksi. Muun muassa Etuvartio-lehdessä käsiteltiin aihetta vuonna 1929, joka oli käänteentekevää aikaa kommunistien yhteisölle.

”Kaikkein heikoin kohta koko opiskelutyössämme on se, että meidän joukossamme on työläisnuorison opiskelutoiminnalle epäpuhtaita henkilöitä. - - joukossamme voinee piillä joku matala vaistoinen juudasluonne, joka provoseeraavassa mielessä seuraa meidän

²⁶³ Esim. KA 1C VSNS Torpedo 15.6.1925 'Kevään saapuessa'.

²⁶⁴ KA 1C VSNS Torpedo 17.9.1924.

²⁶⁵ Esim. Vilkuna 2006, 56-57.

*työtä ja toimintaamme. Millään muulla tavalla emme voi selittää sitä, että meidän joukosta tuolloin tällöin temmataan joku toveri pois ja asetetaan olotilaan, jota ei voida koskaan sanoa inhimillisyyden kirkastamaksi.*²⁶⁶” kirjoituksessa Sisäistä kriisiä – vaiko juudasmaista petollisuutta?

Sisäistä kriisiä – vaiko juudasmaista petollisuutta? – kirjoitus viittaa 20- ja 30-lukujen vaihteen useisiin tuomioihin, joilla suljettu ja vahvaksi koettu ryhmä rapistui. Kirjoitus käyttää kristillistä retoriikkaa petturi Juudaksesta, joka kavaltaa syyttömän Jeesuksen ahneuttaan. Kirjoituksesta huokuu toisaalta tarve ulkoistaa paha korostamalla ”Juudaksen” oman luonteenheikkoutta. Siinä korostetaan omaa epäuskoa ja tietämättömyyttä tilanteesta, johon itse ei ole vaikutettu. Viaton kommunistijoukko kärsii houkutellun petturin virheestä. Kirjoitus toimii myös varoittavana esimerkkinä muulle yhteisölle – se osoittaa ”Juudakseksi” ryhtyvän kohtalon, joka on julkinen tuomitseminen ja ikuinen pahantekijän leima. Vaikka ei olisi vasikoinut tietojaan vastustajalle, omaehtoinen irtautuminen yhteisöstä levitettiin julkiseen tietoon syyllistäen, kuten Proletaari-lehden kirjoitus osoittaa.

*”Olemme tälläkin ajalla usean toverimme saaneet saatella tuonelan tuville. Ja hyvin tunnetuista syistä on joitakin meidän entisiä jäseniämme eronnut osastostamme josta emme voi iloitakaan täytyy vaan sanoa että joka ei jaksa kulkea virran ryöpyissä hän jääköön pois.*²⁶⁷” kirjoituksessa Hajamietteitä toimintavuoden vaihtuessa, Adi

Eroajat likasivat marttyyriuhrien muiston. Tuomas Tepora on tutkinut uhriuden merkitystä talvi- ja jatkosodassa. Teporan tulkinnat ovat rinnastettavissa kommunistien taisteluun vallasta, joka oli heidän sotansa, poikkeustila. Teporan mukaan onnistuneen uhrin pitää olla tuottava eli sille pitää olla syy. Uhrien muisto velvoittaa muut jatkamaan ja luovuttamalla uhrin merkitys katoaa.²⁶⁸ Näiltäkin osin harjoituslehdet ja siinä toteutettu kommunismi jatkoivat kansaomaista perinnettä ja käsitystä yhteisön velvoittavasta merkityksestä.

²⁶⁶ KA C1 VTO Etuvartio A / 1929.

²⁶⁷ KA 1C VSN Proletaari N:o 2 / 1923.

²⁶⁸ Tepora 2008, 114-115, 128.

7.2. Opiskelu yksilön kehityksessä – valistusdiskurssi

”Itsensä tunteminen on kaiken tiedon perusehto.”²⁶⁹ Sokrates

”Nuoret toverit: Liittykää opintopiiriin sillä, tieto on valtaa.”²⁷⁰ Toimitus (lainattu Torpedosta)

Itsenäistymisen ja sisällissodan jälkeen yleisessä kasvatusihanteessa siirryttiin vapaan kansansivistystyön aikaan, jossa juuri itsekasvatus korostui. Ennen tätä aikakautta kasvatusihanteesta oli käytetty nimeä kansanvalistustyö, mutta oppija objektina ei ollut toiminut, mistä osoituksena pidettiin käytyä sisällissotaa. Uudeksi tavoitteeksi otettiin sivistystyö, jonka keskiössä oli yksilö. Sivistystyö jatkoi kansavalitustyön asettamaa tavoitetta kriittisen ajattelukyvyn kehittämisestä, mutta itsensä kehittäminen tapahtuisi omaehtoisesti ilman välittömän hyödyn tavoittelua. Oppija subjektina korostui, sillä tavoitteiden tuli olla oppijan asettamia – ei ulkopuolisen vaatimuksia. Kehityksen hyöty korostuisi omien tavoitteiden saavuttamisella.²⁷¹ Valistusdiskurssiin kuuluu aktiivisen, oman elämänsä hallinnassa olevan yksilön ihanne.

Kommunistinen oppi-ihanne ei kulkenut täysin uuden suomalaisen kasvatusihanteen rinnalla. Sen pyrkimys oli pitkälti ohjailta ylhäältä tavoitteita, mutta samalla retoriikkaan kuului itsensä kehittämisen ja itsekasvatuksen painottaminen. Rajoitukset tulivat aineistosta, jonka oli oltava kommunismin hyväksymää. Esimerkiksi osa vanhan työväenliikkeen kirjallisuudesta oli hylättävä sisällissodan trauman ja sosiaalidemokraattien petoksen vuoksi, kun puolestaan työväenliikkeen klassikot, kuten Maksim Gorki, säilyivät²⁷².

Kommunistinen oppi-ihanne ei kuitenkaan kuulosta niin erilaiselta porvarillisiin kasvatustieteilijöihin verrattuna. Vilho Reima määritteli itsekasvatuksen valinnaksi, joka ”merkitsee taistelujen, mutta samalla myös voittajan tietä. - - Itsensä voittamistyössä on olennaista itsepetosta välttämällä opetella tuntemaan itsensä, josta itsekasvatus voi alkaa.”²⁷³. Tällaista itsepetosta voivat olla kortinpeluu, alkoholinkäyttö, muut nuorten villitykset. Tauno Saarela toteaa, vaikka työväenliike teki monessa suhteessa eroa porvarillisiin

²⁶⁹ KA 1C VSNS Torpedo A / 1924 'Ajatelmia'.

²⁷⁰ KA 1C VSN Proletaari B / 1925 'Sekalaisia ilmoituksia'.

²⁷¹ Sivonen 2006, 64-66.

²⁷² Esim. Saarela 2008, 678-694.

²⁷³ Sivonen 2006, 67.

ryhmittymiin, säilytti se fennomaanisen kansanvalitusperinteen, jolla tahdottiin kitkeä pois paheet.²⁷⁴ Reiman käyttämä retoriikka taistelusta ja voittajan tiestä sopii hyvin sosialistisen diskurssin korostamaan vallankumoustaistelijan rooliin.

Ero valkoisen Suomen ja kommunistisen kasvatusihanteen välillä oli keinoissa. Vilho Reima mainitsee itsekasvatuksen pohjaksi jalot, puhtaat ja suuret ihanteet, joita tarjoavat ”Raamattu, filosofit, ”kasvatusopin miehet”, jalojen ihmisten elämäkerrat ja oman kansan suurmiesten elämä ja teot”²⁷⁵. Kommunistisen itsekasvatuksen pohjalla on toki ”jaloja, puhtaita ja suuria” ihanteita, mutta niitä eivät välittäneet Raamattu tai oman kansan suurmiesten teot. Kommunistien omat suurmiehet, kuten Vladimir Lenin, tai filosofit, kuten Karl Marx, tarjosivat itsekasvatukselle pohjan. Vaikka poliittiset oikeisto ja vasemmisto tekivät eroa välilleen, yhdisti niitä moni piirre. Kommunismi ei pystynyt irrottautumaan vallitsevan yhteiskunnan vaikutuksesta, mutta saattoi hyödyntää sen ihanteita omiinsa. Tässä luvussa on tarkoitus tarkastella, miten kulttuuri vahvisti itsekasvatuksen ja -kehityksen edistymistä. Miten lehdissä ja haastatteluissa ovat esillä itsekasvatuksen keinot ja tavoitteet?

Lapset eivät voineet huolehtia omasta itsekasvatuksestaan, vaan siitä oli vastuu äideillä. Vaasan sosialistinen naisyhdistys määritteli tärkeimmäksi tehtäväkseen kehittää jäseniään siten, että he pystyvät lapsensa kasvattamaan ”*voimakkaaseen luokkahengeen*”. Koska koulussa lapset saivat vasta-annoksen kommunismiin, painotti yhdistys tarmokkaiden ja itsetietoisien naisten roolia tämän ehkäisemisessä.²⁷⁶ Tämä tietysti edellytti aikuisten naisten aktivoitumista ja itsensä sivistämistä.

Valistunut ihminen oli vahvempi. ”*Yleensä ihmiset, jotka harrastavat lueskelua, ovat paljon avarakatseisempia, tietorikkaampia sekä voimakkaampia kestämään elämän taistelussa.*”²⁷⁷ Valistuneeseen tietoisuuteen kuuluvat lisäksi terveet elämäntavat, kuten raittius ja fyysinen kunto²⁷⁸. Raittiusteemat ovat esillä harjoituslehdissäkin²⁷⁹. Muun muassa kirjoituksessa ’Kasvattajan mietteitä’ otetaan kantaa raittiuskysymykseen.

²⁷⁴ Saarela 2008, 676.

²⁷⁵ Sivonen 2006, 67.

²⁷⁶ KA 1C VSN Proletaari A / 1925 ’Wappumuistelmia’.

²⁷⁷ KA 1C VSNS Torpedo A / 1925 ’Kirjallisuuden merkitys ihmisen kehitykseen’.

²⁷⁸ Esim. KA 1C VSN Proletaari 12 / 1929 ’Naiset mukaan’.

²⁷⁹ Esim. KA 1C VSN Proletaari 12 / 1929 ’Raittiustaisteluun’; KA 1C VSNS Torpedo 12.3.1925 ’Sankariteko’.

”Me elämme kieltolakimaassa, mutta tänä päivänä on väkijuomat saavuttaneet sellaisen laajuuden, että 17-18 vuotiaat tytöt ovat niihin yhtä halukkaita kuin konsanaan miehet. - - Sillä ei juominen sovi miehellä mutta ei se ainakaan naiselle sovi - - Siksi äidit minä kehoitan teitä kaikkialla huutamaan alas väkijuomat ja niiden tyrkyttäjät, sillä ne jos mitkään on aina kirouksena työväenluokkaa painaneet ja opettakaat jo pienet palleronne niitä inhoomaan.”²⁸⁰ nimimerkki Äiti

Nimimerkki Äiti paheksuu erityisesti nuoria naisia, jotka ovat rikkoneet yhteiskunnan sukupuolinormeja sekaantumalla alkoholiin. Kuitenkin tärkein viesti kirjoituksessa on itsekasvatus: itsekurilla ja kieltäytymällä viinasta edesautetaan luokkataistelua. Alkoholi on yksi porvariston salajuonista, joilla orjuutetaan työväestöä. Koska Proletaariharjoituslehti oli suunnattu naisille, suunnataan kasvatusvaatimus äideille, jotka luovat pohjan onnistuneelle itsekasvatukselle.

Harjoituslehtien lukijoita valistettiin huolehtimaan itsestään sekä liikunnan että hygienian avulla. Muun muassa Torpedo-lehdessä on tiivistelmä ohjeista. *”Ylös noustuasi muista aina voimistella. Pese joka aamu koko ruumiisi kylmällä vedellä. Kävele mahdollisimman paljon raittiissa ulkoilmassa. Rakasta urheilua. Vihaa väkijuomia.”²⁸¹* Työläisurheilu on ottanut vaikutteita fennomaanien ja erityisesti Viktor Dammin liikuntakulttuurin ihanteista, sillä se korosti fyysisen ja henkisen kasvatuksen harmoniaa²⁸². Fyysisen kunnan kehittämistä ja ylläpitoa vaalittiin urheilutoiminnalla ja -kisoilla.

Etuvartio-lehdessä julkaistu ’Ulos luontoon’ puuttuu laiskaan ulkoiluun.

”Kun aloitimme kesätoimintamme, oli tunnuksemme: ulos luontoon. Viime kesä ei ollut lainkaan edullinen retkeily- ja saaritoiminnalle, - - Siitä huolimatta kävimme saarissa, sekä arki-iltaisinkin että sunnuntaisin. Nyt on talvi parhaimmillaan. Jälleen on singottava tuo sama tunnus: ”ulos luontoon” - - jotakin me voisimme tehdä terveytemme hyväksi, terveytemme, jonka meidän tulee säilyttää mahdollisimman hyvässä kunnossa luokkataistelua varten. - - Toverit. Joukolla siihen ryhmään, joka jo muutamina sunnuntai aamuina on käynyt hengittämässä raitista ilmaa ja puhdistamassa viikon pölyiltä.”²⁸³

kirjoituksessa Ulos luontoon, Lähetti

²⁸⁰ KA 1C VSN Proletaari B / 11925.

²⁸¹ KA 1C VSNS Torpedo A / 1924 ’Terveydenhoito sääntöjä’.

²⁸² Hentilä 1987, 226.

²⁸³ KA 1C VTO Etuvartio 28.2.1929.

Ulkoiluun sisältyy aktiivisen yksilön lisäksi sosialistinen diskurssi, joka velvoittaa yksilön liittymistä taisteluun valmistuvaan yhteisöön. Myös romanttinen diskurssi on esillä lainauksessa luonnon ihannointina. Tekstin näennäisen romantisoinnin takaa voi hahmottaa myös käytännölliset syyt: ulkoilu- ym. vapaa-ajan tapahtumat toimivat poliittisen toiminnan peitteinä. Innostamalla joukkoja kehittämään itseään ja osallistumaan yhteisiin tapahtumiin saatiin taas edistettyä poliittisia tavoitteita. Seppo Hentilä toteaaakin, että Suomessa urheiluorganisoituminen on poikkeuksellisella tavalla kytkeytynyt luokkaristiriitojen kärjistymiseen²⁸⁴.

Haastattelujen mukaan opiskelulla ja siihen liittyvällä kulttuuritoiminnalla oli konkreettista hengellistä painoarvoa osallistujille.

*”Haastattelija ’Mikä osuus vasemmistolaisessa työväenliikkeessä on ollut kulttuurilla ja näillä taiteilla?’ Haastateltu: ’Sillä oli suuri merkitys - - työmiehen siihen raskaaseen päivätyöhön. - - Sen henkisen minän kohottamisessa ja - - taiteellisen tason ja muuten kulttuurisen tason kohottaminen. - - Ilman sitä, kuinka olis käynyt? - - Missä olisin ollut ilman Opintoyhdistystä? - - Kuvittele, kun työttömänä oltiin (1930-luvulla pula-aikana) - - Oli jotain, missä edes oltiin.”*²⁸⁵

Ehkä tämän kautta on myös ymmärrettävää, miksi kommunistien oli osittain vaikeaa mieltää vasemmistolainen kulttuuri rikolliseksi toiminnaksi. Vaikka se palveli poliittisia tavoitteita, kulttuuri oli myös osa syrjäytymisen ehkäisyä ja henkistä hyvinvointia.

7.3. Uhmaa vallitsevia sukupuoli- ja sukupolvirajoja vastaan – modernidiskurssi

Sukupuolirajojen kyseenalaistaminen

Varhaisen työväenliikkeen aikana syntynyt raittiusliike on osaltaan vaikuttanut naisten emansipaation sosiaalisiin ja ideologisiin ulottuvuuksiin. 1900-luvun naiset, jotka ottivat kantaa raittiuskysymyksen hengessä, olivat vahvoja toimijoita, joilla oli oma tahto, kyky tehdä ratkaisuja ja toimia niiden eteen. Nais- ja miesihanteena oli pariskunta, jossa molemmat olivat raittiita, ahkeria ja säästäväisiä. Naisen tehtävä oli olla kunnan äiti, joka huolehtii perheen siisteydestä, kasvatuksesta ja ravinnosta.²⁸⁶

²⁸⁴ Hentilä 1987, 213.

²⁸⁵ VT haastateltu 1994, mies, s. 4.12.1910.

²⁸⁶ Sulkunen 1987, 157-159.

”Kun perheenisä saa kurjan pienen palkan työstään, on se perheenäiti, joka katkerimmin saa tuntea puutteen, yrittäessään tällä niukalla palkalla järjestää taloutta, hankkia rakkaimmilleen ravintoa, vaatetta j. m. elämän ylläpitoon välttämättömiä tarvikkeita. Hän se saa usein jäädä kaikesta vähäkin vähemmälle huolehtiessaan siitä, ettei isän tarvisi lähteä nälkäisenä työhön ja ettei lasten tarvitsisi surkastua ravinnon ja vaatetuksen puutteessa. - - Mutta vielä tuskallisemmaksi ja epätoivoisemmaksi tulee se silloin, kun sekin vähäinen tulo lakkaa, joko työttömyyden tähden - - tai sen kautta, että ainoa perheen turva, isä, porvariston luokkavoiman uhrina temmataa pois omaisten luota²⁸⁷” pääkirjoituksessa Työläisäiti ja työväen luokkataistelu, Pohjan akka

Ihanteet haluttiin välittää nimenomaan keskiluokankin alapuolella oleville naisille, koska ajateltiin kunnon kodin ja siveellisen naisen karsivan tuossa yhteiskuntaluokassa piilevän alkoholismien ja muun yhteiskuntaa järkyttävän aineksen²⁸⁸. Nämä porvarilliset ihanteet käyvät ilmi Vaasan sosialistisen naisyhdistyksen Proletaari-lehdistä, joiden perusteella ihanteet on omaksuttu, vaikka niiden alku on oikeistolaisessa perinteessä. Vaikka työläisperheet omaksuivat perheidyllin, ei se unohtanut luokkaristiriitoja, kuten lainauksestakin käy ilmi. Proletaari-lehden lukijakunta koostuu todennäköisesti yksinomaan naisista, joten samaistuminen kurjistuneeseen työläisäitiin toimi luokkataistelun lietsonnassa.

Pohjan akka jatkaa pääkirjoituksessaan:

”On totta että työläisäidillä ei tahdo riittää nykyisessä asemassaan voimia ja aikaa olla kaikessa mukana. Ei ehdi jokaiseen kokoukseen - - On huolehdittava lasten kasvatuksesta sekä niiden ravinnosta ja vaatuksesta. - - Mutta sitten hän voi ja täytyy voida tehdä jotain yhteisen asian eteen. Ja hän voikin tehdä paljon, jos hän vain itse on tietoinen luokka- asemastaan ja luokkavelvollisuudestaan.²⁸⁹”

Naisen ensisijainen tehtävä oli hoitaa koti ja naisen roolinsa, mutta samaan luokkaan kuuluva kirjoittaja väheksyy poliittisesti passiivista naista. On kyettävä toimimaan järjestöissä, jotta muutos työläisen perhe-elämään aikaansaadaan. Sosialistinen diskurssi on havaittavissa halussa erottautua porvarillisesta yhteydestä. Esimerkiksi vuoden 1923 Proletaarissa kirjoitetaan *”löytyy vielä tässäkin kaupunkissa sanomattoman suuri joukko*

²⁸⁷ KA 1C VSN Proletaari A / 1924.

²⁸⁸ Sulkunen 1987, 161.

²⁸⁹ KA 1C VSN Proletaari A / 1924.

työläisperheen äitejä jotka eivät vielä käsitä asemaansa. Paljon löytyy vielä meille kuuluvaa voimaa jotka tietämättään samoilevat vastustajiemme riveissä.”²⁹⁰

Osa kirjoituksista kyseenalaistaa porvarillisen naisihanteen, jossa korostuvat porvarillinen ja kristillinen diskurssi naisen tehtävistä luonnonmukaisena järjestyksenä.

”Hän on synnyttänyt lapsia itsetiedottomasti luomistyön tarkoituksesta, vain siksi kun luonto on hänet siihen asettanut. Hän on kasvattanut kaltaisiaan, tietämättömiä olentoja, jotka ovat jälleen orjavoudilleen alamaisia olleet.”²⁹¹ kirjoituksessa Tulevaisuus on meidän, Anna Kangas, kopioitu Toverittaresta

Samassa kirjoituksessa jatketaan naisen vääristyneestä asemasta töissä, jossa nainen on alipalkkatumpi kuin työläismies. Palkkavaikeudet kuitenkin yhdistävät sukupuolia ja naisetkin ovat ryhtyneet järjestäytymään. Poliittinen aktivoituminen nähdään tärkeäksi.

”Näin syntyi naisen yhteiskunnallinen tulevaisuus ja merkitys teollisuudessa. Tätä tietä voi nainen päästä miehelle toveriksi, eikä vain edelleen olla hänelle lastensynnyttäjä ja sukupuoliolento.”²⁹²

Tulevaisuus on meidän – kirjoituksesta voi eritellä valistusdiskurssin, modernin ja sosialistisen diskurssin. Vastadiskurssina valistukselle siinä on tiedoton ja ohjailtavissa oleva nainen, joka modernin diskurssin vastakohtana seuraa luonnon määräämää kehitystä. Tuo kehitys vie vääjäämättä orjuuttavan luokan vallan vahvistamiseen. Sen sijaan ammatillinen järjestäytyminen esiintyy pelastavana tekijänä, joka auttaa niin luokkataistelussa kuin naisten emansipaatiossa. Tämä valistava kertomus kehottaa irtautumaan jumalallisesta järjestyksestä, jossa naisen rooli on toimia paitsi synnyttäjänä myös alistavana kasvattajana. Kirjoituksessa on radikaaliakin modernia diskurssia, jossa naisihanteena pitäisi olla luonnon yläpuolelle noussut yksilö, joka tekee tietoisia ratkaisuja elämässään. Sosialismi aatteena koetaan mahdollisuudeksi irrottautua vallitsevista sukupuolinormeista; tieksi tasa-arvoon ja kapitalistista vihollista vastaan. Sen avulla voidaan järkeistää ihmisen luonnon määräämää lisääntymisviettä.

”Tämän kapitalistisen yhteiskunnan tunteminen yhteisenä vaarallisena vihollisena hävittää oletetun taistelun miehen ja naisen välillä ja nainen alkaa vasta nyt käsittämään senkin, miksi hän jatkaa sukua.”²⁹³

²⁹⁰ KA 1C VSN Proletaari N:o 2 / 1923 'Hajamietelmiä toimintakauden vaihtuessa'.

²⁹¹ KA 1C VSN Proletaari N:o 2 / 1923.

²⁹² KA 1C VSN Proletaari N:o 2 / 1923.

Naiset olivat tietoisia miesten väheksyvistä asenteista oman liikkeensäkin sisällä. Proletaari-lehdessä vuodelta 1923 kirjoittaja käyttää ironiaa arvioidessaan naisten osallistumista ammattijärjestötoimintaan.

”Vuosikokousten aikana on yhdistyksemme mm. päättänyt liittyä jäseneksi ammatill. keskusneuvostoon - - Waikkakin totesimme pääasiallisen ammattimme olevan vällin keiton ja yksinäisten miesten lasten hoidon. Koska nyt kuitenkin tuli sekaannuttua ammatillisille aloille, katsoi toimitus velvollisuudekseen ottaa hieman selvää niistä monista toisilleen vastakkaisista ammateista²⁹⁴” kirjoituksessa Yhtä ja toista, Työläisäiti

Käytännössä naiset ruokkivat perheen (valmistivat ruuan ja / tai osallistuivat elatukseen) sekä kasvattivat lapsia. On havaittavissa, että naisten kyvykkyyttä toimia ammatillisesti, perheen ulkopuolella, epäiltiin, mutta useissa Proletaari-lehden kirjoituksissa naiset itse luovat valitusdiskurssin mukaista itsekasvatuksen ja aktivoitumisen vaadetta ja liittävät sen moderniin diskurssiin, jossa luonnollinen järjestys hylätään. Osa Proletaarin kirjoituksista on hyvin suoraan vallitsevia sukupuolirooleja kritisoivaa (nykytermein sanottaisiin feminististä, mutta aikalaiset eivät siitä puhuneet).

”Avioliitto on sellainen laitos, josta naiselle on suurta vahinkoa. Ensiksi nainen on orja silloin kun hän joutuu olemaan aina neljän seinän sisällä hoitamassa pienokaisiaan, joita hänelle on tullut avioliiton kautta. - - Se on kuitenkin niin, että jos naisella on innostusta sanottakoon nyt vaikka politiikkaan niin hän ei pääse toteuttamaan tarkoitustaan siitä yksinkertaisesta syystä kun on lapsia.²⁹⁵” kirjoituksessa Avioliitto, nimetön

”Jos nainen haluais kuitenkin jotain toimia niin tuo naisen valtiat mies ei ollenkaan aijokaan päästää tuota naistaan pois kodin piiristä - - meidän täytyy ajaa asiamme perille. Sillä jos me ei yksissä neuvoin aja asiaamme niin meidän naisten asema ei koskaan pääse oikeuksiinsa - - Alas naisorjuus.²⁹⁶” kirjoituksessa Minkälaisia on vaimon huolet, Orpo

Avioliitto – ja Minkälaisia on vaimon huolet – kirjoituksissa nainen osoitetaan valitusdiskurssin ulkopuolelle jääväksi, sillä nainen ei voi hallita omaa elämäänsä, koska häneltä puuttuu oikeus päättää omasta kehostaan ja toiminnastaan. Eräällä tavalla nais-

²⁹³ KA 1C VSN Proletaari N:o 2 / 1923.

²⁹⁴ KA 1C VSN Proletaari N:o 3 A / 1923.

²⁹⁵ KA 1C VSN Proletaari A / 1925.

²⁹⁶ KA 1C VSN Proletaari A / 1925.

miesdikotomia kuvaa sosialistisen diskurssin omistaja-orja –asetelmaa, jossa nainen on orjuutettu sukupuolensa kautta ja mies puolestaan vetoaa luonnon järjestykseen (porvarillinen ja kristillinen diskurssi), jossa mies on Jumalan toimesta asetettu ohjaamaan alempaa luokkaa. Kyse on valtataistelusta ja modernin itsenäisen ihmiskäsityksen murroksesta. Kirjoitukset jatkavat sosialistista diskurssia taisteluretorikalla, jossa naisten on joukkona noustava sortoa vastaan, kuten työläisen riistävää kapitalistia vastaan. Kirjoittajia voidaan pitää varmasti paikallisina toimijoina jo kieliasun perusteella, joka on hyvin puhekielenomaista ja viittaa alhaiseen koulutustasoon. Se ei mitenkään vaikuta kopioidulta. Kirjoitukset eroavat vahvasti muusta kriittisestä avioliitto- ja naisen asema-keskustelusta, sillä niissä porvarillista maailmaa ei yksinomaan tuomita naisten kohtalosta, vaan kritiikin ja taistelun kohde on selkeästi omassakin ryhmässä.

On vaikea arvioida, miten laajalti näinkin radikaali ajattelu vaikutti tai siirtyikö se käytäntöön. Todellisuutta on se, että naiset käyttivät Proletaari-harjoituslehtiä omana tilanaan, johon miehillä ei ollut pääsyä. Kaikki toimittajat ovat olleet naisia ja kysehän oli nimenomaan naisyhdistyksestä (LIITE 1). Työväenliikkeen toiminta tarjosi mahdollisuuden testata uudenlaisia sukupuolten välisten suhteiden muotoja²⁹⁷.

Sukupolvirajojen kyseenalaistaminen

Tietynlainen ristiriita sukupolvien välillä nuorisoyhdistysten ja kypsyneiden kommunistien välillä on havaittavissa. Kokeneemmat kommunistit väheksyvät nuorten intoa ja vaikutusmahdollisuuksia. Vastaavasti nuoret kommunistit pitivät vanhempaa sukupolvea passiivisina, kuten Kirje Lapualta kertoo.

”Vanhemmalta väeltä myöskin odottaisi auliimpaa suhtautumista meidän nuorten pyrkimyksiin, kuin mitä he ovat osoittaneet. Ymmärrämme kyllä heidän ajatuksensa. He ovat usein nähneet, että pyrkimyksemme on hautautuneet ja kuoleutuneet - - Tuntuu kyllä omituiselta se, että emme näe suuremmissa joukkoesiintymisissä vanhempaa väkeä mukana. - - Siinä suhteessa täytyisi varttuneemman väen tarttua tosi toimiin. Heittäköön hetkiseksi koronnapelit pois ja järjestetään sopivia keskustelukokouksia.”²⁹⁸

Sukupolvilla oli erilainen käsitys tehokkaasta toiminnasta. Todennäköisesti ”varttuneempi väki” oli kokenut ja kokeillut kulttuuritoimintaa aseena jo työväenliikkeen ensimmäisessä

²⁹⁷ Salmi-Niklander 2004, 56.

²⁹⁸ KA 1C EPSN Punainen Nuoriso 9 / 1929.

nousussa 1900-luvun alkuvuosikymmenenä, mutta päätynyt aseelliseen vastakkainasetteluun. Varttuneempi väki oli luultavasti yhtä radikaali kuin nuoret, sillä se muodosti maanalaisen verkoston, vaikka nuorista aikuisista toiminta vaikutti luovuttamiselta. Varttuneemmille oli varmasti tärkeintä pysyä poissa vankilasta, jonne kulttuuriremuaminen saattoi viedä. Usko kulttuurin vaikutukseen oli nuorten parissa vahva ja sen kaikille selvät ”piilomerkitykset” vaikuttivat heistä radikaaleilta vallankaappausaseilta.

Vaasan sosialistisen nuorisoseuran ilmapöytäkirjaan on kirjattu termi ”*penikkasosialisti*”²⁹⁹, jota kirjoittaja ”Lala” käyttää kepeässä mielessä. Joka tapauksessa se ilmentää nuorten kommunistien ja kypsempien aikuisten välille tehtyä eroa. Punaisen Nuorison Postisäkki-osioissa on kirje ’Kuulumisia Kaskisista’, josta käy ilmi väheksyvä asenne nuoria kohtaan. ”*Emme ole kyllicksi huomioineet nuorten työläisten tarpeita, nim. emme ole järjestäneet kokouksia nuorille työläisille tärkeistä kysymyksistä.*” Samassa kirjeessä työläisnuoret on havaittu keskustelujen kautta pinnallisista ilmiöistä kiinnostuneiksi ja itsekkäiksi.³⁰⁰

Myös nuorten villityksiä, kuten tanssia, saatettiin paheksua. Tanssia ei pidetty sivistävänä huvina, mutta se viehätti nuoria ja toi heitä iltamiin, joten tanssista ei päästy eroonkaan.³⁰¹ Nuorille joka tapauksessa tehtiin selväksi varttuneemman väen mielipide tanssin turhuudesta. Tähän nuorten tanssivillitykseen Torpedon huumorilla ja ironialla tehty S.ampakan poikien toimittama numero tarjoaa ”vastalääkkeen”.

”Nykyään näyttää tanssihulluus leviävän laajalti osastolaisten keskuuteen. - - tanssihullut sekoittaa 5 min seuraavaa liuosta: ½ kg pippuria, ½ sipulia sekoitetaan happameen maitoon sitä kiehutetaan 10 min, jolloin siihen pannaan vuoden vanhoja silakoita 10 kappaletta, se liuos annetaan jähtyä jääkellarissa noin 5 vrk. Sitä nautitte 3 kertaa päivässä ruokalusikallisen.”³⁰² kirjoituksessa Tanssihulluille, Pirullinen

Myös aikaisemmin mainittu ”Lala” pilkkaa ilmapöytäkirjassaan kokouksen puheenjohtaja Kallea, jonka nimissä kirjoittaja irvailee tanssin olevan kuolemaksi. Tanssiessa hengästyy ja se voi kehittyä keuhkotaudiksi. Ilmeisesti kokouksessa on ollut kurinpalautus

²⁹⁹ KA 1C VSNS Punainen Nuoriso A / 1925 ’Lentopöytäkirjurin havainnot’.

³⁰⁰ KA 1C EPSN Punainen Nuoriso 9 / 1929.

³⁰¹ Saarela 2008, 711.

³⁰² KA 1C VSNS Torpedo 23.4.1925.

tanssiasiaista, sillä kirjoittaja toteaa lopuksi ”*Sinä iltana ei menty ’kalimöykkyä’ kokouksen loputtua, jotenka taas säästy monta tanssin uhria kuolemalta.*”³⁰³

Aina erottelua nuoriin aikuisiin ja ”varsinaisiin” aikuisiin ei tehdä negatiivisesti, vaan nuorison harjoituslehdet kääntävät asetelman edukseen. Esimerkiksi Torpedossa nuorisjärjestöjä kuvataan pohjaksi, josta koulutettu kommunisti voi siirtyä luokkataistelun rintamaan.

”*Kautta aikojen ovat nuorisjärjestöt olleet ikään kuin valmistavia kouluja työväenliikkeelle, joissa on kasvatettu työläisnuorisosta itsetietoisia luokkataistelijoita - - Monessa paikassa on nuorisosta täytynyt täyttää aukot jotka ovat syntyneet vanhemman työväestön taistelurintamaan.*”³⁰⁴ pääkirjoituksessa 20 vuotta, Alokas

Kirjoituksen puolustuspuhe on oikeutettu, sillä kommunistiksi päädyttiin sosiaalisten suhteiden kautta (ks. luku 5.1.). Myös haastatteluissa käy ilmi lapsena syntynyt kiinnostus järjestöön, jonne ajaututtiin esimerkiksi äidin harrastusten myötä tai toimimalla kantoapulaisena iltamiin osallistuvalla sedälle³⁰⁵. Jo varhain leimauduttiin tiettyyn ryhmään ja sitä pitivät yllä nuorisjärjestöt, joissa opiskeltiin itsekasvatuksen hengessä, harjoiteltiin järjestökäytänteitä ja oltiin valmiita siirtymään puolueen palvelukseen.

Lainauksessa puhutaan aukoista, joita on syntynyt taistelurintamaan eli toisin sanoen vankilatuomiot tai luokkapetturit harvensivat kommunistien rivejä. Ilman nuorisjärjestöjä kommunistien toiminta olisi lamaantunut nopeasti, kun ei olisi ollut korvaavia toimijoita saatavilla. Tavallinen kuilu nuorten ja edeltävän sukupolven välillä ei sopinut kommunismin aatteeseen yhteisestä ja luokattomasta yhteiskunnasta, mikä antoi nuorisolle myös aatteellisen perustelun torjua vanhemman sukupolven heihin kohdistama väheksyntä.

³⁰³ KA 1C VSNS Punainen nuoriso A / 1925 ‘Lentopöytäkirjurin havaintoja’.

³⁰⁴ KA 1C VSNS Torpedo A / 1925.

³⁰⁵ VT haastateltu 1992, mies, s. 22.3.1910 & haastateltu 1994, mies, s. 4.15.1910.

8. Kulttuuri yhteisön mentaliteettien luoja ja kommunistisen ideologian iskostajana

Työväenliikkeelle tyypillinen ajan haltuunotto näkyy tutkimuksessa monella tasolla. Se ei ole pelkästään lineaarisen ajan haltuunottoa, jolla tarkoitetaan historian kulun muuttamista eli vallankumousta³⁰⁶. Kommunismin ideologiaan kuuluvaan vallankumoukseen sitouduttiin vahvasti ja siltä osin puolueen doktriinit toteutuivat. Sitoutumista osoittavat aktiivinen yhdistystoiminta ja monipuolinen harjoituslehtikulttuuri, joissa vallankumousretoriikalla luotiin uutta yhteisöllistä mentaliteettia luokattomasta, tasa-arvoisesta maailmasta. Sitoutuminen paljastaa tutkimusajankohdan läpi jatkuvan sosialistisen diskurssin, joka vahvistui harjoituslehtien poliittisten esseiden, runojen ja kertomusten kautta. Harjoituslehdet omalta osaltaan vaikuttivat ideologian siirtymiseen mentaliteetteihin, kuten myös muut yhteisölliset tapahtumat, esimerkiksi iltamat. Kulttuuritoimintaa ei tule väheksyä ideologian levittäjänä. Se verhottiin hovin ja työn yhteiseloksi, jonka kautta houkuteltiin ihmisiä (erityisesti nuoria) sosialistiseen tilaan. Yhdessä toimimisen kautta ihminen samastui yhteisöön ja omaksui ideologiainkin.

Kirsti Salmi-Niklander viittaa lisäksi sykliseen aikaan, jossa halutaan luoda omia tiloja ja luoda omaa yhteisöllisyyttä³⁰⁷. Tutkimuksen viitekehyksessä syklilinen aika murtaa ideologian mukaisen yhtenäiskulttuurin. Murtavia vastakohtapareja ovat naiset ja miehet sekä nuoret ja varttuneemmat kommunistit. Samanaikaisesti naiset toisintavat mentaliteetteihin kuuluvaa (porvarillista) naiskäsitystä, mutta ryhmässä on pyrkimyksiä muuttaa tuota mentaliteetteihin kuuluvaa osa-aluetta. Proletaari-lehti toimii tilana, jossa sallitaan kritiikki vallitsevaa kansanomaista ja porvarillista diskurssia kohtaan. Nuo diskurssit pyritään korvaamaan modernilla diskurssilla, jossa kyseenalaistetaan naisen rooli kotiin sidottuna äitinä. Naiset laajentavat vallankumouksaateen paitsi yhteiskuntaa myös ryhmän sisäisiä valtataisteluita koskevaksi. He eivät hylkää sosialistista diskurssia, vaan se nähdään keinona naisten emansipaatiolle. Kulttuurin merkitys kommunistinaisille oli suuri, sillä se oli keino itsekasvatukseen, joka edisti ideologian omaksumista. Kulttuuri myös avasi naisten oman tilan, koska Proletaarin kaltaiset harjoituslehdet olivat avoimia kirjoituksille, jolloin oli mahdollisuus ilmaista itseään julkisesti eivätkä miehet voineet hiljentää puhetta.

³⁰⁶ Salmi-Niklander 2004, 435.

³⁰⁷ Salmi-Niklander 2004, 435.

Nuorten ja varttuneempien välillä oli erilainen käsitys vallankäytöstä. Nuoret mielsivät kulttuuritoiminnan tärkeäksi osaksi kommunismia, sillä se vahvisti ja ylläpiti näkyvää, aktiivista ja toimivaa yhteisöä. Yhteisöllisyys osana kommunistista ideologiaa nousee tärkeäksi välineeksi vallankumouksessa. Ristiriita varttuneemman ja nuoremman sukupolven välillä käydään yhteisöllisyyden keinoista, joista nuorilla oli vapaampi, modernimpi käsitys. Tässä on havaittavissa toistuva mentaliteettien kiista, jossa nuori sukupolvi haastaa aikuisten hallitsevat normit käyttäytymisestä, ajanvietosta ja puheesta. Nuoret pyrkivät muuttamaan juhliin ja kokouksiin liittyviä käytänteitä, jotka varttuneempi väestö tulkitsi ajan tuhlaukseksi. Sekin aika olisi voitu käyttää itsekasvatukseen ja poliittiseen valistukseen. Tietyllä tavalla varttuneempi sukupolvi häviää valtataistelun, sillä iltamat ja vapaampi ohjelma jäivät elämään. Toisaalta myönnytystä voidaan pitää vallansäilyttämisenä, sillä kulttuurin yhteydessä saatiin iskostettua ideologiaa. Joka tapauksessa kommunistien ryhmä kävi sisäistä valtataistelua ulkoisen lisäksi.

Ulkoisessa valtataistelussa porvaristoa ja Etsivää Keskuspoliisia vastaan symbolien merkitys oli suuri. Punaisesta väristä tuli osa kommunismia, minkä vastapuolikin tunnusti. Tästä osoituksena on punaisten lippujen kieltö vuoteen 1927 saakka ja esimerkiksi Lapuan liikkeen aggressio punaista väriä kohtaan. Lippukiellosta huolimatta punainen säilyi retoriikassa ja muissa vaatekappaleissa. Kulttuuri oli tärkeä vallan kamppailuareena, jossa kommunistit hetkellisesti nitistivät porvariston, kunnes kulttuuritoimintakin muuttui laittomaksi 20-luvun lopulla ja kommunistit menettivät syklisen tilan lisäksi konkreettisen toimintapaikan.

Vaikka kommunisteilla oli sisäisiä ristiriitoja, pyrittiin luomaan vahva verkosto. Pohjanmaan kommunistit olivat tiiviissä kontaktissa juuri hyökkäys- ja iltamatkojen kautta. Alueellinen verkostoituminen myös vahvisti kansanomaiseen diskurssiin kuuluvaa yhteisöllisyyttä, johon yhdistettiin sosialistisen diskurssin vallankumoustaistelu. Luokkataistelijoiden joukko vaikutti suuremmalta ja siten sen palveli ideologian tärkeimmän tavoitteen oikeutusta. Toiminnan oikeutusta perustellaan kristillisen ja porvarillisen vastadiskurssien kautta, jossa kielletään vanhat mentaliteetit staattisesta yhteiskunnasta. Vaikka mentaliteeteissa korvataan agraarisen yhteiskunnan perustava näkemys, eivät pohjanmaalaiset kommunistit irrottaudu kansanomaisesta yhteisöllisyyden perinteestä. Mentaliteetit rakentuvat osin modernista 1800-luvun synnyttämästä tieteellisestä maailmankatsomuksesta. Mentaliteetit ovat syviä ja pysyviä rakenteita, joita yhteisö ei edes välttämättä tiedosta. Kulttuurin kautta kommunistit kävivät keskinäistä

dialogia mentaliteetin osista, joita pyrittiin muuttamaan, mutta ei hylkäämään koko kulttuuri-identiteettiä. Aatteellisuudesta ”huolimatta” kommunistit olivat suomalaisia – eivät Neuvostoliiton jatkuvassa talutusnuorassa.

Pohjanmaan kommunistien kulttuuritoiminta Etsivän Keskuspoliisin Vaasan alaosaston alueella loi omia käytänteitään. Yhteneväisiä piirteitä muihin alueisiin on kirjoittava perinne³⁰⁸, mutta tutkituissa harjoituslehdissä poikkeuksellista on naisten oma modernidiskurssi. Yleisesti ottaen Pohjanmaa tekee verkostoituneesta yhteisöstä poikkeuksellisen, koska ympärillä oli niin vahva oikeistolainen traditio. Esimerkiksi Kirsti Salmi-Niklander on tutkinut Karkkilaa, joka oli sisällissodan aikana punaisten alue. Huolimatta porvarillisesta ylivoimasta (tai ehkä juuri sen vuoksi) syntyi maaseudulle kommunistisesti vahvoja maalaiskuntia, kuten Jurva tai Teuva. Pohjanmaalla ei ollut kartanokulttuuria, mutta sen sijaan paljon itsenäisiä pienviljelijöitä ja vastaavasti teollisuuskaupunkeja. Sen alueella toimivat kommunistit tulivat toisilleen vastakohtaisista taustoista, mutta toimivat silti yhdessä keskinäisestä hierarkiasta huolimatta, kuten vaasalaisten matkakertomukset maakuntaan osoittavat. Elinvoimainen lehti-, retki- ja iltamakulttuuri todistavat Vaasan alaosastossa olleen aktiivisista kommunistien toimintaa, vaikka vallitseva mielikuva Pohjanmaasta on toisenlainen.

³⁰⁸ Mm. Salmi-Niklander 2004.

9. LÄHTEET

I ALKUPERÄISLÄHTEET

Arkistolähteet

Kansallisarkisto (VA)

Etsivän Keskuspoliisin – Valtiollisen poliisin arkisto I (EKV I)

Alaosastojen tilannekatsauksia (alaos. tk)

Vaasan alaosasto 1925-1927 (kansio 1422)

Vaasan alaosasto 1928-1930 (kansio 1423)

Asiamapit III (amp)

C 7 SKP:N toiminta Vaasan piirissä

C 7a SKP:n toiminta Vaasassa

Kansan arkisto (KA)

Järjestöjen arkistot 1C (1C)

Etelä-Pohjanmaan sosialistinen nuorisopiirijärjestö (EPSN)

A Postikirjat 1923 – 1925

B Luettelot

D Toimintakertomukset ja -suunnitelmat

D Osastojen raportteja

Lehti Punainen Nuoriso 3-4

Punainen Nuoriso 4 / 1929

Vaasan nuorten työläisten opintoyhdistys (VNTO)

Punainen Nuoriso 31.8.1928

Punainen Nuoriso 29.10.1928

Punainen Nuoriso 12 / 1928

D Harjoituslehti Punainen Nuoriso vltta 1929

Punainen Nuoriso 1 / 1929

Punainen Nuoriso 2 / 1929

Punainen Nuoriso 9 / 1929

Punainen Nuoriso 11 / 1929

E Opintotyön neuvontayhdistyksen kiertokirjeet

Vaasan sosialistinen naisyhdistys (VSN)

Kiertokirje 14.3.1929

Käsilehti Proletaari 1921 – 1925, 1927, 1929

Proletaari N:o 2 / 1923

Proletaari N: o 3 A / 1923

Proletaari N: o 3 B / 1923

Proletaari 10.6.1923

Proletaari A / 1924 ³⁰⁹

Proletaari A / 1925 ³¹⁰

Proletaari B / 1925

Proletaari 12 / 1927

Proletaari 12 / 1929

Vaasan sosialistinen nuorisoseura (VSNS)

D Harjoituslehti Punainen Nuoriso vlta 1925

Punainen Nuoriso 25.3.1925

Punainen Nuoriso A / 1925

Harjoituslehti Torpedo vlta 1923

Torpedo 22.8.1923

Torpedo 31.10.1923

Torpedo 7.11.1923

Torpedo 28.11.1923

³⁰⁹ RM määritellyt.

³¹⁰ toimittajia Ida Ahopelto, Eeva Teinilä.

D Harjoituslehti Torpedo vltta 1924

Torpedo 30.4.1924

Torpedo 17.9.1924

Torpedo 29.10.1924

Torpedo 12 / 1924

Torpedo A / 1924 ³¹¹

D Harjoituslehti Torpedo vltta 1925

Torpedo 10.12.1924

Torpedo 22.1.1925

Torpedo 12.3.1925

Torpedo 23.4.1925 ³¹²Torpedo 23.4.1925 ³¹³

Torpedo 15.6.1925

Torpedo 1.8.1925

Torpedo 1.10.1925

Torpedo 12 / 1925

Torpedo A / 1925 ³¹⁴Torpedo B / 1925 ³¹⁵

³¹¹ toimittajia Elli Vilen, Elsa Tolonen, Agnes Tschepurnoff.

³¹² toimittajia Alli Ruosteoja, Elsa Nieminen, Helvi Aho.

³¹³ toimittajia S.ampakan pojat.

³¹⁴ toimittajia Alli Ruosteoja, Nestori Parkkari, Elis Saranpää.

³¹⁵ kannessa 2 soitua.

Vaasan työläisnuorison opintoyhdistys (VTO)

D Harjoituslehti Etuvartio

Etuvartio 28.2.1929

Etuvartio A / 1929

F Lähetetyt kiertokirjeet

Vaasan työväenjärjestöjen yhteinen huvitoimikunta r.y.
(VTYH)

Vaasan Työväenmuseo (VT)

Haastattelut

- mies, syntynyt 5.12.1897 Kurikassa, haastateltu 1970 (tai 1969) & 1981, haastattelija Pentti Koski.
- nainen, syntynyt 12.4.1905 Laihialla, haastateltu 1970 (tai 1969), haastattelija Pentti Koski.
- mies, syntynyt 22.3.1910 Vaasassa , haastateltu 26.10.1992, haastattelijaa ei ilmoitettu.
- mies, syntynyt 4.12.1910 Vaasassa, haastateltu 2.11.1994, haastattelija Pauli Rautama.

Muut alkuperäislähteet

Haastattelu

- Hakala Juho Gideon, syntynyt 24.6.1901 Jurvassa, haastateltu noin vuonna 1970 (tai 1971), haastattelija Terttu Åsvik. Haastattelu on omaisten hallussa.

II TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Aatsinki, Ulla (2003), Suhteilla puolueeseen: Tampereen seudun kommunistien kontaktit vuosina 1918-1944. Teoksessa: Saaritsa, Sakari & Kari Teräs (toim.), Työväen verkostot. Tampere: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 62-95.

Alasuutari, Pertti (1999), Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.

Ehrstöm, Peter (2010), *Från bomull till kunskapsindustri – en lokalitets- och restruktureringsundersökning av stadsdelen Brändö i Vasa*. Vaasa: Scriptum.

Fingerroos, Outi & Ulla-Maija Peltonen (2006), *Muistitieto ja tutkimus*. Teoksessa: Fingerroos, Outi, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen, *Muistitietotutkimus, Metodologisia kysymyksiä*. Helsinki: SKS, 7-24.

Fingerroos, Outi & Riina Haapää (2006), *Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä*. Teoksessa: Fingerroos, Outi, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen, *Muistitietotutkimus, Metodologisia kysymyksiä*. Helsinki: SKS, 25-48.

Hentilä, Seppo (1987), *Urheilu, kansakunta ja luokat*. Teoksessa: Alapuro, Risto, Ilkka Liikane, Kerstin Smeds & Henrik Stenius, *Kansa liikkeessä*. Helsinki: Kirjayhtymä, 213-235.

Hentilä, Seppo (2009), *Valkoisen Suomen puolesta*. Teoksessa: Jussila, Osmo, Seppo Hentilä & Jukka Nevakivi, *Suomen poliittinen historia 1809 – 2009*. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit, 143-147.

Hietaniemi, Tuija (1992), *Lain vartiosta: Poliisi Suomen politiikassa 1917 – 1948*. Helsinki: SKS.

Hoppu, Tuomas (2009), *Sisällissodan puhkeaminen*. Teoksessa: Haapala, Pertti & Tuomas Hoppu (toim.), *Sisällissodan pikkujättiläinen*. Helsinki: WSOY, 92-111.

Huttula, Tapio (2000), *Nauloilla laadittu laki: Työväentalojen sulkemiset 1929 – 1932*. Helsinki:SKS.

Kalela, Jorma (2000), *Historiantutkimus ja historia*. Helsinki: Gaudeamus.

Kalela, Jorma (2006), *Muistitiedon näkökulma historiaan*. Teoksessa: Fingerroos, Outi, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen, *Muistitietotutkimus, Metodologisia kysymyksiä*. Helsinki: SKS, 67-92.

Kekkonen, Jukka (1996), *Kriisit, valta ja oikeus*. Tampere: Lakimiesliiton kustannus ja Jukka Kekkonen.

Keskinen, Lauri (2009), *Agitaatiotilaisuus opetustapahtumana – teoreettinen tarkastelu agitaation vastaanotosta työväenseuroissa*. Teoksessa: Launis, Kati & Marko Tikka (toim.), *Työväki ja kokemus*. Tampere: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 99-121.

Krekola, Joni (2003), Aina joku pettää: Luottamuksen ongelma Suomen maanalaisessa kommunismissa. Teoksessa: Saaritsa, Sakari & Kari Teräs (toim.), Työväen verkostot. Tampere: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 36-61.

Kuula, Arja (2006), Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere. Vastapaino.

Lackman, Matti (1994), Etsivä Keskuspoliisi 1919-1937. Teoksessa: Simola, Matti & Jukka Salovaara (toim.), Turvallisuuspoliisi 75 vuotta. Helsinki: Sisäasianministeriö, Poliisiosasto, Poliisinoppikirjasarja, 11-100.

Lackman, Matti (2007), Esko Riekkä, Jääkäriväriväri, Etsivän Keskuspoliisin päällikkö, SS-pataljoonan luoja. Helsinki:SKS.

Lackman, Matti (2009), ”Ensimmäisen tasavallan” turvallisuuspoliisi 1918 – 1944. Teoksessa: Simola, Matti (toim.), Ratakatu 12, Suojelupoliisi 1949 – 2009. Hämeenlinna: WSOY, 199-248.

Manninen, Kirsti (1984), Ihanat iltamat: iltamatiedon käsikirjailtavien ystäville. Helsinki: Otava.

Norrena, Leevi (1993), Talonpoika, pohjalainen – ja punainen. Helsinki: SHS.

Paassola, Albin (2000), Muistoja Vaasan Präntööltä ja vähän muualtakin. Vaasa: Vaasan Työväenkulttuuriyhdistys ry.

Peltonen, Ulla-Maija (2009), Rajaton kokemus – näkökulmia toiseen tietoon. Teoksessa: Launis, Kati & Marko Tikka (toim.), Työväki ja kokemus. Tampere: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 11-26.

Saarela, Tauno (1996), Suomalaisen kommunismin synty 1918 – 1923. Tampere: KSL ry.

Saarela, Tauno (2002), Kommunistinen internationaali ja suomalainen kommunismi 1919-1945. Teoksessa: Lebedeva, Natalia et. al. (toim.), ”Kallis toveri Stalin!”, Komintern ja Suomi. Helsinki: EDITA, 9-62.

Saarela, Tauno (2008), Suomalainen kommunismi ja vallankumous 1923 – 1930. Helsinki:SKS.

Salmi-Niklander, Kirsti (2004), Itsekasvatusta ja kapinaa: Tutkimus Karkkilan työläisnuorten kirjoittavasta keskusteluyhteisöstä 1910- ja 1920- luvuilla. Helsinki: SKS.

Savolainen, Hanna (2000), Tuomittu elämään: poliittiset naisvangit Hämeenlinnan kuritushuone- ja keskusvankilayhteisössä 1924 – 1939. Pro gradu-työ. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Historian laitos. <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/12138> viitattu 22.6.2011.

Siltala, Juha (1985), Lapuan liike ja kyyditykset 1930. Helsinki:Otava.

Sivonen, Kirsti (2006), Itsekasvatus suomalaisena käsitteenä ja käytäntönä. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Sulkunen, Irma (1987), Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus. Teoksessa: Alapuro, Risto, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds & Henrik Stenius, Kansa liikkeessä. Helsinki: Kirjayhtymä, 157-175.

Suomalainen, Johanna (2002), Kunnan kulumasta Yliopistonrantaan: Palosaaren paikannimistöä 1800-luvulta nykypäivään. Vaasa: Vaasan yliopiston julkaisuja.

Syvöja, Hannu (2007), Isänmaallisuuskasvatus Suomen kansakoulussa. Teoksessa: Kauranne, Jouko (toim.), Koululaitos itsenäisen Suomen rakentajana. Helsinki: Suomen kouluhistoriallinen seura, 117-145.

Tammisto, Antero (2006), Antiikin maailma. Teoksessa: Zetterberg, Seppo (toim.), Maailmanhistorian pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY, 96-204.

Tepora, Tuomas (2008), ”Elävät vainajat” – kaatuneet kansakuntaa velvoittavana uhrina. Teoksessa: Näre, Sari & Jenni Kirves (toim.), Ruma sota: talvi- ja jatkosodan vaiettu historia. Helsinki: Johnny Kniga, 103-134.

Tepora, Tuomas (2011), Sinun puolestas elää ja kuolla: Suomen liput, nationalismi ja veriuhri 1917-1945. Helsinki: WSOY.

Ukkonen, Taina (2000), Menneisyyden tulkinta kertomalla: Muistelupuhe oman historian ja kokemuskertomusten tuottamisprosessina. Helsinki:SKS.

Viljanmaa, Toni (2002), Aseistakieltäytyjistä luokkataistelijoitten eturintamaan: Teuvan työväenliikkeen ideologinen kehitys sisällissodasta lapualaisvuosiin. Pro gradu-työ. Tampere: Tampereen yliopisto, Historiatieteen laitos. <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu00146.pdf> viitattu 22.6.2011

Vilkuna, Kustaa H.J. (2006), Paholaisen sota. Helsinki:Teos.

LIITE 1

Proletaari-lehti.

ILMESTYMISAIKA	TOIMITTAJAT	KIRJOITUSASU	
		1 / 2 palstaa	käsin / koneella
N:o 2 / 1923	Ida Ahopelto, Eeva Järvinen	2	käsin
N:o 3 A / 1923	Ida Ahopelto, Eeva Järvinen	2	käsin
N:o 3 B / 1923	Anni Suometsä	1	käsin
10.6.1923	Lempi Viheriä	1	käsin
A / 1924	Emma Kempainen, Eeva Teinilä	1	käsin
A / 1925	Eeva Teinilä, Ida Ahopelto	1	käsin
B / 1925	ei tiedossa	1	käsin
12 / 1927	EK:n kopio	1	kopioitu koneella
12 / 1929	ei tiedossa	1	koneella
Yhteensä 9 kpl			

Lähde: KA 1C VSN Käsilehti Proletaari.

LIITE 2

Etuvaratio-lehti.

ILMESTYMISAIKA	TOIMITTAJAT	KIRJOITUSASU 1 / 2 palstaa	KIRJOITUSASU käsin / koneella
28.2.1929	Lilja Nygård, Jenny Salo , Toivo Takala	1	koneella
A / 1929	ei tiedossa	1	koneella
Yhteensä 2 kpl			

Lähde: KA 1C VTO Harjoituslehti Etuvaratio.

LIITE 3

Torpedo-lehti.

ILMESTYMISAIKA	TOIMITTAJAT	KIRJOITUSASU 1 / 2 palstaa	KIRJOITUSASU käsin / koneella
22.8.1923	Oskari Tammelin, Toivo Latva, Eero Kivistö	2	käsin
31.10.1923	Elsa Nieminen, Hannes Pynnönen, Paavo Salmi	2	käsin
7.11.1923	Hannes Pynnönen, Paavo Salmi, Alli Ruosteoja	2	käsin
30.4.1924	Frans Korpela, Aili Ojaniemi, Ida Kulo	1	käsin ja koneella
17.9.1924	Elsa Nieminen, Aarne Korpi, Armas Siltanen	2	käsin
29.10.1924	Helvi Aho, Matti Luoma, Armas Takala	2	käsin
10.12.1924	Elsa Nieminen, Yrjö Palo	2	käsin
12 / 1924	ei tiedossa	1 ja 2	koneella
A / 1924	Elsa Tolonen, Elli Vilen, Agnes Tschepurnoff	1 ja 2	koneella
22.1.1925	Nestori Parkkari, Elis Saranpää, Irma Nygård	2	käsin
12.3.1925	Alli Ruosteoja, Elis Saranpää, Elsa Nieminen	2	käsin

23.4.1925	Alli Ruosteoja, Elsa Nieminen, Helvi Aho	2	käsin
23.4.1925	nimimerkilä S.ampakan pojat	2	käsin
15.6.1925	Helvi Aho, Aarno Korpi	2	käsin
1.8.1925	Toivo Hemming, Jaska Wankka, Aarne Korpi	2	käsin
1.10.1925	Aino Alil, Toivo Hemming	2	käsin
12/1925	Alli Ruosteoja, Yrjö Palo, Armas Siltanen, Elis Saranpää	2	käsin ja koneella
A/1925	Alli Ruosteoja, Nestori Parkkari, Elis Saranpää	2	käsin
B/1925	ei tiedossa	1	käsin

Yhteensä 20 kpl

Lähde: KA 1C VSNS Harjoituslehti Torpedo.

LIITE 4

Punainen Nuoriso-lehti.

ILMESTYMISAIKA	TOIMITTAJAT	KIRJOITUSASU 1 / 2 palstaa	KIRJOITUSASU käsien / koneella
25.3.1925	Onni Harjula, Yrjö Tuominen	1	koneella
A / 1925	ei tiedossa	1	koneella
31.8.1928	Jussi Siltanen	1	koneella
29.10.1928	Jussi Siltanen	1	koneella
12 / 1928	Jussi Siltanen	1	koneella
1 / 1929	Jussi Siltanen	1	koneella
2 / 1929	Jenny Salo	1	koneella
4 / 1929	Jenny Salo	1	koneella
9 / 1929	Onni Harjula	1	koneella
11 / 1929	Aidi Alm	1	koneella
Yhteensä 10 kpl			

Lähde: KA 1C VSNS Harjoituslehti Punainen Nuoriso, VNTO Harjoituslehti Punainen Nuoriso, EPSN Lehti Punainen Nuoriso.

LIITE 5

Etelä-Pohjanmaan sosialistisen nuorisopiirijärjestön osastojen jäsentiedot vuodelta 1924.

osasto	jäsenet	M	N	alle 20- vuotiaita	ammatti- järjestössä	rekisteröitynyt puolueeseen
Jalasjärvi	15	8	7	9	5	-
Kurikan kirkonkylä	18	5	13	11	-	-
Kurikan Luopa	6	2	4	2	-	-
Oravainen	22	10	12	2	1	-
Pietarsaari	52	22	30	-	-	-
Seinäjoki	11	6	5	-	-	-
Tervajoki	15	7	8	7	-	-
Teuva	28	20	8	17	5	-
Vaasan nuorisoseura	128	78	50	78	50	-
Vaasan Palosaari	57	22	35	39	18	-
Yhteensä	352	180	172	165	79	0

Lähde: KA 1C EPSN D Osastojen raportteja.

LIITE 6

Etelä-Pohjanmaan sosialistisen nuorisopiirijärjestön sosialistisen nuoriso-osastojen kulttuuritoiminta vuoden 1925 toisella vuosineljänneksellä (1.4. – 1.7).

Osasto	Hyökkäysmatkat, retket	Yleiset huvit	joissa näytelmiä	pu- heita, esityksiä
Jalasjärvi	1	2	2	2
Jurva Kestinkylä	-	7	4	4
Jurva Sarvijoki	-	1	4	-
Kristiina	2	2	-	-
Kurikka Alisenpää	-	8	4	-
Kurikka Luovankylä	-	8	4	3
Laihia	-	4	3	2
Mieto	-	3	2	2
Palosaari (Vaasa)	-	-	-	-
Peräseinäjoki	-	1	1	-
Pietarsaari	on	on	-	on
Teuva	4	9	5	8
Yhteensä	7	45	29	21

Lähde: KA 1C EPSN D Osastojen raportteja.

LIITE 7

Etelä-Pohjanmaan sosialistisen nuorisopiirijärjestön sosialistisen nuoriso-osastojen kulttuuritoiminta vuoden 1925 toisella vuosineljänneksellä (1.4. – 1.7).

Osasto	Lehdet			Muuta toimintaa	
		artikkelit	kaunokirjalliset kyhäelmät		
Jalasjärvi	2	3	6	Myyty julkaisuja 91,50mk.	Pidetty vastalausekokous / mielenosoitus.
Jurva Kestinkylä	-	-	-	-	
Jurva Sarvijoki	-	-	-	-	
Kristiina	-	-	-	1 perheiltama	
Kurikka Alisenpää	-	-	3*	1 perheiltama	
Kurikka Luovankylä	2	3	5	1 perheiltama	
Laihia	-	-	9*	Myyty lehtiä 780mk.	
Mieto	5	7	5	-	
Palosaari (Vaasa)	1	1	3	-	
Peräseinäjoki	-	-	-	Myyty lehtiä 90 mk.	
Pietarsaari	3	3	5	Opintorengas: 23 jäsentä, 2 ryhmää, 3 opastajaa.	
Teuva	-	-	-	Myyty julkaisuja 980mk.	

Yhteensä	13	17	36	*Ei lehteä, mutta joitain kirjoituksia laadittu.
-----------------	-----------	-----------	-----------	---

Lähde: KA 1C EPSN D Osastojen raportteja.